LOUIS BOZON

femeia vieții mele

Marlène

LOUIS BOZON

Femeia vieții mele
MARLÈNE

RAO International Publishing Company

„Marlène m-a ales. Timp de aproape treizeci de ani am împărțit viața cu o legendă a celei de-a șaptea arte.“

Cunoscut animator de radio și televiziune, Louis Bozon este singurul om care a avut cheia apartamentului parizian în care neuitata vedetă din *Îngerul albastru* se retrăgea din fața gloriei, a *paparazzi*-lor și, poate, a propriilor amintiri, chiar dacă se claustra într-o singurătate crescîndă !

Astăzi, Louis Bozon ne deschide porțile acestei fortărețe în care încă mai stăpînește ca un despot *Împărăteasa roșie* imortalizată de Sternberg, iubită de Hemingway, Gabin și cîți alții...

Marlène mă trimitea să-i cumpăr cincizeci de perechi de cizme de la cel mai mare magazin parizian, dar cîrpea pernele uzate ; Marlène o deranja pe regina Angliei, ca s-o determine să-l înnobileze fără întîrziere pe David Niven.

Marlène îmi prepara meniuri extraordinare... Cînd demon, cînd femeie, mîngîieri și lovituri de cravașă, supă cu rasol și șampanie, nostalgie înăbușită prin aruncarea brutală în umbră a zilelor de altădată : Marlène sau ambiguitatea...

Legăturile care se înnodau zilnic între solitară și devotatul ei vizitator treceau, astfel, de la admirație la revoltă, de la supunerea unuia la dependența celuilalt, de la tiranie la complicitate tandră. Și, dincolo de mit, apare o femeie extraordinară. Sublimă, întotdeauna, dar extrem de umană.

RAO International Publishing Company S.A.
P.O. Box 37-198 Bucureşti, ROMÂNIA

LOUIS BOZON
La femme de ma vie
Marlène

Traducere din limba franceză
SANDA RÂPEANU

Ediţia I

Coperta
MARLÈNE DIETRICH
fotografie © Louis Bozon

septembrie 1993

ISBN 973-96203-8-8

CUPRINS

Douăzeci și cinci de ani la bine și la greu

Din legătura mea de chei am scos-o pe cea de la apartamentul Marlènei Dietrich. Adresa : Avenue Montaigne, 12. Astăzi, o pagină a fost întoarsă, locatara și-a încheiat socotelile cu lumea asta. Și totuși, nu sînt în stare să arunc într-un sertar ceea ce a fost și rămîne în ochii mei semnul unui imens privilegiu, dar și al unei grele răspunderi, asumată timp de aproape trei decenii.

Marlène îmi dăduse această cheie la puțin timp după prima noastră întîlnire. Se numărau pe degete cei cărora le acorda o asemenea încredere. Se știe cu cîtă îndîrjire își apăra ea intimitatea. Marlène îmi făcuse această favoare, fără să lase impresia că ar fi cine știe ce, spunîndu-mi doar :

— Ești prietenul meu, vino cînd dorești.

Evident, înțelesesem că ar fi putut adăuga : „Dar ai grijă ca asta să nu se întîmple". Așa încît nu m-am folosit decît rareori de sesamul meu, așa, pe nepusă masă. Nu abuzezi de-o prietenie. O dată sau de două ori totuși, alarmat de tăcerea prelungită a Marlènei — în mod normal ajungea să mă cheme și de douăzeci de ori pe zi —, am intrat pe furiș în apartamentul ei, ca s-o găsesc dormind liniștită în pat.

Marlène m-a ales. Timp de aproape treizeci de ani, mi-am împărțit viața cu o „legendă a celei de-a șaptea arte". O spun cu-atît mai puțină mîndrie, cu cît datorez poate această onoare și acest devotament unei anume docilități sau, dacă vreți, capacității mele de-a evita conflictele. Dar cîte bucurii, cîte sur-

prize ! Marlène star și Marlène mare gospodină, punîndu-mă să cumpăr cincizeci de perechi de încălțări de la cel mai mare cizmar parizian, dar cîrpind perne vechi, ieșite din uz; Marlène deranjînd-o pe regina Angliei ca aceasta să-l înnobileze pe David Niven în cel mai scurt timp; Marlène pregătindu-mi bucate extraordinare și servindu-mă la masă, ca apoi să devină deodată capricioasă, încăpățînată, agresivă, înainte de a-mi trimite scrisoare după scrisoare, implorîndu-mă să nu mai fac pe îmbufnatul. Marlène cea neprevăzută de la o zi la alta, glumeață, cu marile-i defecte și imensele-i calități, confidențele de dragoste rostite în șoaptă, abia sugerate, cu glasul ei de care se slujea atît de bine... Marlène, rînd pe rînd generoasă și meschină, dreaptă, dar devenind subit de rea-credință, niciodată lașă, mereu excepțională, originală, chiar dincolo de mit...

Care a fost exact relația mea cu ea ? Eram oare un simplu executant al treburilor mărunte, cum mi se întîmpla uneori să cred, ori „salvatorul ei", cum mă numea, sau poate un confident discret ? Sper că devenisem mai mult.

Marlène era o femeie exigentă și prietenia pe care mi-o oferea mi-a apărut nu o dată pe cît de-apăsătoare, pe-atît de prețioasă. Totuși, pot număra pe degetele de la o mînă de cîte ori n-am răspuns prezent la apelurile ei și fără îndoială că numai amara ironie a soartei a făcut să mă aflu la cîteva mii de kilometri de Paris în momentul morții ei.

Prietenie dureroasă, de asemenea, căci Marlène — cea pe care am cunoscut-o și singura despre care pot vorbi cu mîna pe inimă — mi-a ieșit în cale într-un anumit moment, cînd gloria ei începea să descrească sau, în orice caz, capacitatea ei de-a o mai prețui.

Am petrecut seri nenumărate în tovărășia ei. Ieșeam împreună, rîdeam împreună. În ultimul timp, mă așezam pe marginea patului ei, în odaia pe care nu o mai părăsea. M-am străduit să răspund întrebărilor sale, i-am ținut de urît. Timp de aproape treizeci de ani i-am ascultat apelurile la robotul meu telefonic, cu vocea-i rînd pe rînd mușcătoare și seducătoare. Timp de treizeci de ani am găsit în cutia de scrisori plicurile albastre pe care trecea adresa mea cu majuscule, cu o carioca neagră, cu scrisu-i mare și agresiv — semn al unei „voințe

neînduplecate", cum spusese un grafolog — , devenit pentru mine atît de familiar.

Căci e vorba aici de viața de toate zilele, cu repetițiile, cu greutățile, chiar cu meschinăriile ei. Relația noastră, oricare-ar fi fost, se baza în primul rînd pe încredere. Atunci cum să n-am impresia astăzi că trădez această încredere ? Cum să mă conving că Marlène ar fi acceptat să mă știe dezvăluindu-i astfel viața intimă ? Parcă o aud reproșîndu-mi : „Cum ai putut, Louis ?"

Totuși, chiar ea mi-a dăruit confidențele ei, oferindu-mi în ultimul său interviu o lungă convorbire pe care cititorul o va găsi răzlețită în paginile ce urmează. Dar Marlène nu putea, evident, să-mi ofere asupra ei înseși privirea unui martor.

Martorul am fost eu. Și nu mă hotărăsc astăzi să dezvălui aici frînturi din această existență pe care și-a dorit-o întotdeauna protejată și care a devenit pînă la urmă solitară — cuvînt care-mi displace, dar pe care trebuie să-l folosesc — decît pentru că aș dori să prezint, celor care admiră mitul, un alt chip al Marlènei. Nu pe cel al idolului modelat de geniul și fantasmele lui Sternberg, nici pe cel zeificat de un star-system, ci portretul unei femei exemplare. Mereu sublimă, dar teribil de umană.

Louis BOZON

CAPITOLUL 1

Nu-mi vorbi de *Îngerul albastru !*

Întîlnirea mea cu Marlène Dietrich se datorește, așa cum se întîmplă adeseori în viață, întîmplării. Unei șanse, așa cum la început nu prea părea să fie. De altfel, să fi fost doar o șansă ? Nici astăzi nu sînt convins.

Eram pe atunci ziarist-animator, aproape debutant, la Radio France. Actorul Sașa Briquet, un vechi prieten, o vizita pe Marlène Dietrich de cîțiva ani. Ea îi prețuia compania, căci o făcea să rîdă, ceea ce a fost întotdeauna o garanție de succes în fața femeilor și în fața Marlènei în special. Într-o zi — sîntem prin anii 1965—1966 — pe cînd luam cina cu Sașa Briquet, acesta mă anunță cu generozitate :

— Curînd am să-ți fac un dar frumos. Am să te prezint unei actrițe, Marlène Dietrich !

Se aștepta probabil să mă vadă sărind în sus de bucurie. Mi-o oferea pe Lola-Lola din *Îngerul albastru*, Împărăteasa roșie, egeria genialului Joseph „von“ Sternberg, încarnarea mitului hollywoodian, cea despre care Jean Cocteau spunea : „Numele ei începe cu o mîngîiere și se termină cu o lovitură de cravașă“. Briquet fu desigur dezamăgit de aerul meu ușor indiferent :

— Mă rog ! De ce nu ?

La drept vorbind, Marlène Dietrich nu era idealul meu de actriță. O găsisem întotdeauna prea distantă, aproape abstractă.

— O prefer pe Garbo, am răspuns cu oarecare detașare. Dar dacă nu e Greta, fie și Marlène...

Briquet luă asupră-și organizarea întîlnirii. În ziua stabilită, ne-am dus împreună în Avenue Montaigne 12. Trebuia să trecem pe-acolo s-o luăm pe doamna Dietrich la ora șapte fix. Mi se părea cam devreme pentru masa de seară, dar, cum aveam să aflu mai tîrziu, aceasta era ora la care cina ea de regulă, ceea ce la Paris crea unele complicații.

Marlène locuia la etajul patru. Ieșind din cabina ascensorului, ne-am pomenit nas în nas cu ea. Era acolo, cu o haină de blană de la Dior pe umeri, cu pantofi escarpen de la Chanel... și cu un ciocan în mînă, cu care lovea de zor în muchia ușii cu două canaturi. Prezentările fură scurtate din cauza acestei situații cam incomode.

— Bună ziua, doamnă, i-am zis. Îmi dați voie să vă ajut ?

— Ușa din stînga nu se mai închide.

I-am luat ciocanul din mînă și am tras o lovitură zdravănă în cremonă. Straşnică idee.

— Teamă mi-e, doamnă, că am înțepenit definitiv canatul stîng. Altfel spus, nu veți mai putea introduce niciodată un pian în apartament...

— Nici nu trebuie, a răspuns ea cu o voce blazată. Am deja două în salon. De cîte ori cînt în Germania de Est, accept onorariul în piane cu coadă, fiindcă n-am voie să scot banii din țară.

Am coborît. În mașină, în timp ce conduceam, am schimbat cîteva banalități, înainte de-a ajunge la Proust, un restaurant ținut de Lamazère. Mereu la curent cu preferințele parizienilor, Briquet socotea că acela e locul cel mai potrivit pentru a degusta o trufă și-o iahnie.

Cina se desfășura într-un mod foarte plăcut. Briquet o amuza pe Marlène, așa încît auzeai rîsul ei care începea foarte sus și se termina foarte jos, într-o cascadă de sunete distincte. Eu ascultam și comentam din cînd în cînd, observînd-o pe această doamnă elegantă și plină de spirit, cu ochi albaștri admirabil desenați sub sprîncenele înalte și pielea albă ce i se adumbrea pe sub pomeți. Nu simțeai nici o afectare în purtarea ei. Marlène era simplă și directă.

— Cu ce te ocupi ?

— Lucrez la radio, la France Inter.

— Te bucuri de viață ?

— Foarte.

Asta era tot ce dorea să știe despre mine. Cînd s-a adus trufa, Marlène abia s-a atins de ea. O trufă care avea aproape o jumătate de kilogram ! Marlène o gustă și declară că e prea tare. Chelnerul a trebuit să ridice farfuria încă plină, sub privirea mea disperată, căci era de la sine înțeles că eu voi plăti nota ! Băiatul reveni cu iahnia, punctul de atracție al meniului. Marlène dădu capacul la o parte și schiță o strîmbătură pe care aveam să i-o mai văd de-atîtea ori :

— Asta nu-i iahnie, e tocană ! Iahnie îi făceam eu lui Gabin, știu ce spun ! O să vă fac și vouă și-o să judecați !

Cu-atît mai rău pentru iahnie, pe care abia a pus gura. În fine, am achitat nota — destul de piperată pentru punga mea — și amîndoi am condus-o pe Marlène acasă. I-am urat noapte bună și eu am plecat spunîndu-mi : „Bravo, Louis, ai cinat cu o legendă vie a cinematografului“.

A doua zi am primit un telefon de la Briquet :

— I-ai plăcut mult. De fapt, nu mi-a spus chiar așa, fiindcă e destul de zgîrcită cu complimentele, dar am simțit că te găsește foarte bine. Am impresia că o să vă înțelegeți...

Într-un fel, eram flatat, dar părerea Marlènei despre mine nu mă preocupa din cale-afară. Două ore mai tîrziu, iar suna telefonul :

— Alo, domnul Bozon ? Bună ziua, e Marlène.

— Da... ?

— Ți-am pregătit o supă cu rasol. Te rog să poftești mîine seară la mine la cină.

Nu mă întreba dacă sînt liber sau nu în ziua aceea. E drept că a fi invitat de Marlène Dietrich să te înfrupți din supa și rasolul pregătite de ea era o onoare și că aici nu încăpea refuz.

L-am chemat pe Briquet, pentru a stabili cînd să ne întîlnim.

— Pe mine nu m-a invitat ! îmi spuse. Și ea care susține că mă iubește... Dar ție îți pregătește un festin la două zile după ce te cunoaște. Ești un om făcut. Sau, mai degrabă, terminat...

Om făcut sau terminat, nu știam ce să spun. Fapt e că Marlène și cu mine nu ne-am mai despărțit. Începea o lungă poveste, cu bune și cu rele.

M-am întrebat adeseori de-atunci cum se explica această lungă poveste. Ce făcusem în seara aceea ca să-i plac ? De ce mă alesese tocmai pe mine ?

Fusese ca o lovitură de trăsnet. Animator la radio, deprins cu interviurile, cunoșteam importanța primului contact, al acelui curent care trece sau nu trece. Păstrez amintirea unui fiasco monumental cu Jeanne Moreau, o altă mare doamnă, care însă, cu toată obiectivitatea, nu poate fi pusă pe același plan cu Marlène Dietrich. Invitată a emisiunii mele la radio, interpreta lui *Jules și Jim* n-a răspuns la nici una din întrebările fără o legătură directă cu filmul a cărui promoțiune o asigura atunci. De cum a împins ușa studioului, am simțit c-o să-mi facă o figură.

Cu Marlène Dietrich s-a petrecut exact invers. În primul rînd, cred că n-a rămas insensibilă la fizicul meu robust și la intonațiile vocii mele. Detalii, desigur, dar importante pentru Marlène; nu-i plăceau nici pipernicitii, nici morocănoșii.

Și, mai ales, dovedisem, abordînd-o pe Marlène, o liniște pe care ea sigur a apreciat-o. Nu m-am pierdut cu firea la ideea de-a o cunoaște pe cea despre care se spunea că nu-i o actriță, ci un mit. Căci, cu toată lipsa mea de entuziasm, să nu uităm că Marlène era un monument și că toți cei care urmau s-o întîlnească tremurau dinainte. Au fost confrați care m-au încredințat că încremeniseră de emoție în fața ei și mai ales de teamă, deoarece Marlène era o femeie redutabilă, căreia nu-i trebuia mult ca să te judece și care din clipa aceea putea să se închidă într-un mutism disprețuitor.

— Omul ăsta e de o prostie inimaginabilă, zicea ea adesea, pe un ton ce nu admitea replică, asasinîndu-l pe nefericit din două-trei ironii usturătoare, adesea pline de haz.

La drept vorbind, n-am dovedit în cursul acelei prime seri o vioiciune de spirit sclipitoare. Nici măcar nu mi-am dat seama că nu-i displăceam Marlènei... Dimpotrivă, am avut față de ea și de notorietatea ei un fel de indiferență necăutată, pe care un star de anvergura ei n-o prea găsea la oamenii din jur. Cu alte cuvinte, n-am fixat-o în timpul mesei cu priviri languroase, pierit de admirație, nu i-am cerut să-mi povestească despre Hollywood. Pe scurt,

nu m-am ambalat peste măsură şi cred că mi-a fost recunoscătoare pentru asta.

Am acceptat, bineînţeles, invitaţia la cină, înţelegînd că Marlène nu poate fi refuzată.

Am sosit puţin mai nervos decît prima dată. Nu mă mai puteam ascunde îndărătul prietenului meu Briquet şi-apoi începeam să-mi dau totuşi seama că voi cina în doi cu şi la Marlène Dietrich, un privilegiu pentru care m-ar fi invidiat atunci milioane de oameni. Îndreptîndu-mă spre locuinţa ei, modestul animator de radio care eram avea oarecum impresia că escalada Olimpul.

Am sunat la uşă la şapte şi două minute, cu o punctualitate în privinţa căreia Marlène era intransigentă. Şi, într-adevăr, mă lăudă.

— Prietenul meu Maurice Chevalier n-a întîrziat nici măcar o dată, adăugă ea. Sosea întotdeauna la oră fixă. Şi ştii cum făcea ?

— Nu...

— Aştepta zece minute înaintea uşii oamenilor şi suna la ora stabilită.

Am înţeles şi am băgat la cap.

Marlène purta o tunică de mătase stil Pucci, foarte la modă pe-atunci. Asta m-a cam surprins, pentru că mi-o închipuiam prost îmbrăcată, în culori pestriţe. De fapt, rochia era cam decolorată; Marlène n-o purta decît fiindcă era largă şi comodă. În afara exigenţelor profesionale, veşmintele o atrăgeau prea puţin.

Iată-mă așadar șezînd împreună cu ea în bucătărioara din Avenue Montaigne. Sau, mai exact, eu ședeam la masă, iar ea stătea în picioare, la mașina de gătit. Mă privea savurînd mîncarea, cu surîsul ei irezistibil, cu buzele abia întredeschise, cu-acel surîs miraculos care izbutea să-i lumineze tot chipul.

Văzînd-o cum mă urmărește cu privirea, am înțeles că trebuie să cinstesc talentul ei culinar și-am lins farfuria. N-a fost nevoie să mă silesc, deoarece bucatele erau delicioase. În timp ce mîncam, Marlène îmi explica rețeta, enumerînd ce fel de carne trebuie folosită, optînd în favoarea fierberii separate a legumelor... Marlène aparținea acelei tradiții care susține ca bucatele să se facă la foc mic și era în stare să petreacă două-trei zile pentru a pregăti un fel de mîncare.

Eu ascultam, puțin mirat totuși să găsesc o femeie de interior care se însuflețește evocînd virtuțile sării grunjoase sau ale foii de dafin. Ceea ce însă a făcut să mă simt în largul meu și seara a fost o încîntare — oricum în ceea ce mă privește. Am stat mult la taifas, în tihnă și cu sinceritate. Am vorbit de una, de alta, iar eu am avut grijă să nu atac nici un subiect de cinema, ghicind că era un teren primejdios care nu putea să suscite decît iritare sau mînie.

Mai tîrziu, Marlène avea să-mi mărturisească unul din motivele atașamentului ei față de mine :

— Știi, Louis, ai fost singurul care nu mi-a vorbit de *Îngerul albastru.* Cînd l-am cunoscut pe

James Joyce, unul din autorii mei preferați, împreună cu Rainer Maria Rilke, primul lucru pe care mi l-a spus a fost : „Doamnă, v-am văzut în *Îngerul albastru*...". Mă așteptam totuși la altceva din partea lui decît la această frază care mi-a fost spusă de mii de ori de măcelar, de lăptar și de toți ziariștii. Slavă Domnului, conversația care a urmat cu Joyce a fost cu mult mai fructuoasă...

Unii s-ar putea mira de pornirea Marlènei împotriva unui film care totuși a făcut din ea o vedetă mondială. Lola-Lola, cîntăreața de cabaret care umilea un bătrîn profesor îndrăgostit nebunește, era o prezență care spărgea ecranul. De fapt, resentimentul Marlènei nu era îndreptat împotriva filmului propriu-zis, pe care practic nici nu-l văzuse, ci împotriva acestui laitmotiv necontenit al presei la adresa ei — „vampa din *Îngerul albastru*", „Circe de braserie" —, împotriva acestui clișeu identificat cu persoana ei, pe care ai fi fost gata să ți-o închipui în intimitate cu portjartier și cu joben, cu priviri languroase și țigareta în mînă.

Să menționăm că *Îngerul albastru* datează din 1930. Pentru Marlène, așadar, era o poveste veche. Dar mai există și prescripție. Și, ca mulți regizori sau scriitori care au cunoscut succesul datorită unei singure opere, Marlène se irita văzînd că restul carierei sau chiar al personalității ei era trecut cu vederea, în folosul unui singur film, și încă unul de debut. Era ca și cum i s-ar fi amintit întruna unui actor consacrat de premiul I obținut la Conservator.

Ceea ce o agasa peste măsură era și faptul că fusese supranumită Îngerul albastru, în realitate numele localului și nu al personajului pe care-l interpreta. Cu prilejul trecerii ei în neființă, cîte ziare n-au apărut cu titluri de-o șchioapă : *Îngerul albastru a murit !* Cu precizia ei germanică, Marlène ar fi găsit că această inexactitate era de cel mai prost gust...

La cîtva timp după prima ei invitație la cină, am hotărît s-o duc la un restaurant pe strada Budapesta, restaurant care nu mai există astăzi, Cocoșelul. Strada, situată aproape de gara Saint-Lazare, a fost întotdeauna un loc rău famat, unde prostituatele făceau trotuarul. Restaurantul era foarte pitoresc, cu scară în formă de spirală și alură de vechi bistrou, care-i amintea Marlènei de decorul din *Îngerul albastru*.

— O, ce bine te-ai gîndit ! mi-a spus. Străzile astea rău famate... îmi sînt familiare...

Și într-adevăr, cînd să intrăm în restaurant, două prostituate se trăgeau de păr în mijlocul străzii ; în jur se adunase un grup de gură-cască, blocînd trecerea.

— Scena mi-e foarte familiară, îmi șopti ea. Doar am făcut-o în atîtea filme.

Vă amintiți de scena aceea antologică din *Destry rides again (Destry călărește iar)*, de George Marshall, în care Marlène se bătea — fără dublură —, ca o precupeață, cu Una Merkel, o actriță americană care s-a ales cu vînătăi zdra-

vene. Se pălmuiau și se înghionteau pînă intervenea James Stewart, care le astîmpăra năbădăile, turnîndu-le o găleată cu apă rece în cap. Fusese nevoie să se reia scena de mai multe ori și, pînă seara, cele două femei, epuizate, cădeau din picioare.

— Știi, am interpretat întotdeauna roluri de femeie de moravuri ușoare, îmi spuse Marlène. Animatoare, femeie fatală, patroană de local. Am fost victima acestei imagini, căci oamenii mi-au confundat rolurile cu viața mea particulară. Ceea ce e absurd și perfect ridicol. Dacă aș fi jucat în *Dama cu camelii*, m-ar fi socotit, desigur, tuberculoasă... Dar așa, fusesem etichetată ; eram o fată ușuratică. De aceea poate Michel Simon s-a îndrăgostit nebunește de mine fără să mă fi întîlnit niciodată. Era oare chiar măgulitor din partea unui bărbat care spunea că nu iubește decît „tîrfele și urîtele“ ? Fapt e că mi-a dăruit un pat. Un pat, îți dai seama ? Cu tăblii de bronz, ca la bordel ! Într-o zi, primesc un telefon, anunțîndu-mă că mi se va livra la domiciliu un pat din partea lui Michel Simon. Bineînțeles, am anulat comanda.

În majoritatea filmelor, Marlène a jucat rolul unor femei emancipate, care nu pregetă să poarte pantaloni și să fumeze. Nu era prima de acest gen, dar Marlène e cea care a lansat moda femeii libere, bătîndu-i pe bărbați pe propriul lor teren. Ironie și sursă a multor nenorociri. În viața de toate zilele, Marlène era cu totul altfel, aproape antipodul acestui clișeu. Într-o scrisoare adresată priete-

nului său Hemingway, scriitorul John Dos Passos — care a lucrat puțin la scenariul filmului *Femeia și paiața* — o descria pe actriță ca pe o „nemțoaică drăguță și gospodină". Pe-această Marlène-cazanieră o descoperisem cu ocazia primei mele cine în Avenue Montaigne. Pe această Marlène, care n-avea ambiția să comande ci, dimpotrivă, era plină de grijă față de bărbați... cu condiția, desigur, să aibă umeri lați, la propriu și la figurat.

*

Într-una din primele vizite, Marlène s-a oferit să-mi arate dormitorul.

— Camera de culcare a vedetei ! zise ea rîzînd.

Închiriase apartamentul gata mobilat și proprietara, o iraniană, își închipuise pesemne că, pentru a o mulțumi pe celebra ei locatară, trebuia să dea odăii de culcare o amprentă hollywoodiană, cu perdele de saten și lustră de cristal.

Marlène făcea haz de acest lux puțin grotesc. Păstra o serioasă rezervă față de imaginea de extremă sofisticare pe care-o impuseseră filmele ei din anii '30. În viață, se voia o femeie obișnuită, cu gusturi simple.

Evident, era și-o doză de cochetărie în acest refuz al vedetismului, ca atunci cînd femeia asta inteligentă îți declara :

— A, eu sînt cam proastă... Fiica mea, Maria, e inteligentă, dar eu sînt proastă...

Marlène se știa celebră în lumea întreagă și nu dorea să renunțe la această glorie, de altfel nu atît din megalomanie, cît din simț practic, de vreme ce,

la urma urmelor, această glorie devenise mijlocul ei de subzistență.

În camera de zi, așezase în fața biroului un scaun vechi, stil vag spaniol. Am observat curînd că, ori de cîte ori primea vizite, îi plăcea să ia loc pe scaunul ăsta pe care-l înălțase cu cîțiva centimetri. Astfel vizitatorii se aflau întotdeauna mai jos față de gazda care-i domina. În plus, Marlène potrivea scaunul de-a curmezișul, ceea ce-i permitea să-și pună în valoare picioarele legendare. Și iată că, deodată, vedeai apărînd starul adulat de mulțime. Frumoasă, elegantă, cu o ținută semeață, te privea zeflemitor, ca o femeie care se amuză de osteneala pe care ți-o dai ca s-o distrezi.

Mesele în tovărășia Marlènei deveniră un obicei. În doi, cel mai adesea, în mai mulți cîteodată. Marlène mă primea ca o femeie de interior ce era, fericită să mă ospăteze cu felurile ei de mîncare. Nu obișnuia să se dichisească. Rareori am văzut-o machiată și, cînd se întîmpla să ieșim la restaurant, își trecea repede un ruj pe buze, fără măcar să se uite în oglindă. În intimitate, era cît se poate de naturală.

În general, luam masa în... antreu. Într-adevăr, holul era foarte spațios și Marlène, în ciuda conveniențelor, hotărîse să-l transforme în sufragerie. Era mai practic pentru alergătura între bucătărie și masă căci, de cele mai multe ori, menajera sau fata în casă erau deja plecate. Contrar așteptărilor, Marlène avea foarte puțini servitori. Fata în casă

lucra toată ziua și Marlène îi dădea liber cînd soseau invitații.

Camera de zi fusese transformată în dublu living. Într-o parte, salonul propriu-zis, iar în cealaltă, biroul Marlènei, unde-și îngrămădea cărțile. Se aflau, de asemenea, așezate unul după altul, cele două piane cu coadă aduse din Germania de Est. După știința mea, nimeni nu cînta la ele. Ceea ce n-o împiedica pe Marlène să le acordeze regulat.

— Ca să continue să trăiască, obișnuia să spună. Și-apoi s-ar putea să mai slujească...

Era latura ei logică și practică : un pian trebuie să fie acordat, deci să-l acordăm. Vecinii au pretins că auzeau uneori pianul, dar eu n-am văzut-o niciodată pe Marlène așezîndu-se pe taburet. Totuși, cred că era bună pianistă. Se poate vedea fabuloasa extindere a mîinii ei cînd cîntă la pian la sfîrșitul filmului *Agent X-27*. Evident, pianul nu-i era străin. Știa să mînuiască și arcușul deoarece, copil fiind, se gîndise la un moment dat să se facă violonistă. Renunțase fiindcă un tendon de la mînă i se inflamase și un deget își pierduse suplețea. Fata hotărîse atunci să se lanseze în cariera teatrală...

Cînd aveam întîlnire cu Marlène, făceam în așa fel încît să fiu punctual, deoarece nu doream să dezlănțui fulgerele Olimpului. Înțelesesem că pentru ea ora nu avea elasticitatea pe care i-o atribuie cei mai mulți parizieni. Probabil, din pricina caracterului ei prusac : înainte de oră, nu era încă ora, după oră, nu mai era ora... Aveam s-o văd pe Mar-

lène concediind o servitoare sau refuzînd să primească un medic sub cuvînt că întîrziaseră cîteva minute.

Cu toate eforturile, mi s-a întîmplat să dau greș. Prins într-un blocaj de circulație, m-am prezentat într-o seară la Marlène cu o jumătate de oră întîrziere. Am găsit-o stînd de pază, jos, nebună de furie :

— Ai spus ora șapte !

— Marlène, șapte e relativ...

— Atunci nu spui șapte, spui șapte și jumătate...

În privința asta n-o scoteai cu ea la capăt. În general, căci existau și excepții...

Într-o zi, am sunat-o pe Marlène, care mi-a explicat că nu poate zăbovi prea mult la telefon, fiind foarte ocupată cu pregătirea meniului pentru un invitat de seamă : Orson Welles, în trecere prin Paris, urma să vină la ea la cină. Se cunoscuseră la începutul războiului, cînd prezentau împreună numere de prestidigitație în folosul soldaților mobilizați. Marlène se lăsa tăiată în două cu ferăstrăul de Orson Welles ! La sfîrșitul anilor '50, jucase un rol secundar — cel al unei patroane de bordel la frontiera mexicană — în ultima capodoperă a lui Welles, *Setea de rău*, un rol episodic, pe care însă îl socotea drept unul din cele mai bune ale ei.

Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să-i cer să mă invite la această cină. Știam că nu-i place să-și pre-

zinte prietenii unii altora. Şi, fără îndoială, avea dreptate.

Uneori, gîndindu-mă la uriaşii pe care-i cunoscuse, de la Hemingway la Jean Gabin, fără să mai vorbesc de marile vedete americane, mă simţeam un pigmeu...

Orice-ar fi fost, în seara aceea, Marlène se închisese în casă : se ocupa de dineul lui Orson Welles. Cîteva zile mai tîrziu, rămas fără veşti, am sunat-o la telefon şi am întrebat-o dacă totul decursese bine.

— N-a venit, îmi răspunse.

La celălalt capăt al firului, eram stînjenit pentru ea şi şocat aflînd asemenea crimă de lezmaiestate. Orson Welles nu se ţinuse de cuvînt faţă de Marlène, fără măcar s-o anunţe...

— Cum a putut ? am şoptit.

— A, el e altceva. E un geniu, dragul meu !

*

În lipsa geniului, cina cu mine. La sosire, masa era pusă de cameristă. Erau întotdeauna două şervete, unul de hîrtie, celălalt de pînză, foarte bine călcat. N-am văzut niciodată la Marlène fastul la care m-aş fi putut aştepta. Serviciul era ireproşabil, dar întotdeauna simplu, ca la cineva modest care primeşte un prieten drag. N-am văzut niciodată la ea veselă scumpă sau argintărie. Existau poate, dar depozitate în apartamentul ei de pe Park Avenue, la New York. În reşedinţa ei pariziană, totul era strict funcţional.

Ceea ce, la drept vorbind, n-avea nici o importanță. Conținutul farfuriei era suficient pentru plăcerea noastră : somptuoasă, pregătită cu o grijă maniacă, bucătăria Marlènei rivaliza cu cea a multor restaurante.

Erau și vinuri foarte bune, căci avea sfătuitori. Dar, de preferință, Marlène primea cu șampanie. Din prima seară a văzut cît îmi plăcea. De-atunci, și timp de mulți ani, nu s-a băut practic vin roșu la Marlène. Îmi servea un pahar de șampanie încă de la sosire :

— Șampania dumitale, îmi spunea, pe tonul în același timp matern și seducător al femeii care știe să facă plăcere ființei iubite.

Mi-aduc aminte că într-o zi consultase un medic pentru o durere pe care o simțea la degetul mare de la o mînă. După ce i-a examinat degetul, doctorul i-a zis :

— Într-adevăr, degetul dumneavoastră e puțin deformat. Ce faceți ?

— Nu știu. O fi reumatismul.

— Nu, nu, am impresia că faceți mereu aceeași mișcare.

— Ba știu ! a exclamat Marlène. Deschid sticle de șampanie !

Cum Marlène bea cu noi, dar fără să mănînce, se întîmpla să termine cina clătinîndu-se ușor. În felul acesta, seara devenea și mai veselă. Dar totul se putea termina și rău, din cauza unei remarci neinspirate, mai ales dacă avea legătură cu trecutul Marlènei. Ea, atît de zîmbitoare, atît de caldă,

putea să treacă deodată la furia cea mai veninoasă, devenind insuportabil de nedreaptă.

Învățasem astfel să mă tem de mesele în trei, știind că unul dintre noi risca să fie victima serii. Timp de cîțiva ani, un prieten, Pierre-Julien Dentale, pe-atunci tînăr arhitect, a luat și el parte la mesele noastre. Trioul se înțelegea de minune... cu unele excepții cînd, de la intrare știam, după felul cum ne primea Marlène, care din noi va fi alesul pentru toată seara; seară pe care o însuflețea, ca o adevărată seducătoare ce era, testînd cu subtilitate capacitatea de umor și sînge rece a perdantului.

De ce acest joc atît de crud ? Nu știu. Fapt e că Marlène se străduia atunci să distrugă orice complicitate ce s-ar fi putut crea între invitați. Erau momente de tristețe, în care simțeam că Marlène caută să se elibereze de suferințele sau angoasele ei. Într-o clipă, era în stare să treacă de la o extremă la alta, de la bucurie la plictisul cel mai profund, fără să se cunoască precis rănile pe care le ascundeau aceste toane. Marlène le punea pe seama „sufletului ei rus"...

Toți cei care au cunoscut-o pe Marlène Dietrich știu că era înzestrată cu o vitalitate ieșită din comun, păstrată practic pînă la sfîrșit. Neobosită, făcea parte din categoria celor despre care se spune că-i „omoară pe cei din jur".

Asta ținea, desigur, de temperamentul ei, dar și de faptul că trecuse prin școala aspră a revistei, a

teatrului și a cinematografului, unde trebuie să repeți neîncetat, unde nu există improvizație.

Astfel, în timpul turnărilor la *Îngerul albastru*, ea continua să joace seară de seară într-o piesă intitulată *Zwei Krawatten* (*Două cravate*), în care Joseph Sternberg o descoperise într-o bună zi. Regizorul se afla în căutarea eroinei sale, disperat că n-o găsește. Fusese impresionat de „aerul de dispreț rece“ pe care Marlène îl afișa încă de pe atunci. Văzuse în ea un model al lui Félicien Rops și-al lui Toulouse-Lautrec : „Aveam dinainte chipul pe care-l căutam și, din cîte-mi dădeam seama, o siluetă pe potriva chipului. Mai era și altceva la care nu mă așteptasem : ceva care-mi spunea că strădania mea luase sfîrșit.“

Contrar afirmațiilor ei ulterioare, Marlène nu era o simplă debutantă în atelierul Teatrului Max Reinhardt cînd Sternberg a pus-o în fața camerelor de filmat. Mai întîi, ea n-a fost niciodată formată de ilustrul Reinhardt, mulțumindu-se să ia lecții particulare cu unul din asociații lui. Apoi, participase deja la mai multe spectacole, interpretase numeroase roluri ușoare sau clasice și lucrase atît pentru scenă, cît și pentru cinematograf. Marele regizor Pabst fusese pe punctul să-i dea faimosul rol al lui Loulou. În ultimul moment optase pentru Louise Brooks.

Deci, cînd a fost descoperită de Sternberg, Marlène Dietrich era o mică celebritate la Berlin, unde frumusețea și alura ei de femeie emancipată făceau ravagii. Nu mai era o ingenuă, împlinise trei-

zeci de ani; se măritase în 1924 cu Rudi Sieber, asistent de regie, cu care avusese o fetiță, Maria.

Toate aceste informații nu le dețineam de la Marlène, ci de la biografii și exegeții ei. Pentru că Marlène refuza să vorbească despre debutul ei de actriță, adică despre perioada dintre 1922 și 1930. Era o barieră imposibil de trecut. Oricine încerca se lovea de un zid, cînd nu declanșa o explozie de mînie. Degeaba îi puneai în fața ochilor diferitele momente ale carierei ei :

— Dacă ați ajuns să credeți tot ce s-a scris despre mine...

Atunci te dădeai bătut și admiteai această „uitare". Dar cum se explică o asemenea ocultare a vieții ei de pînă în 1930 ? Faptul că Marlène nu deținuse roluri de seamă în această perioadă, că trecuse poate prin momente grele nu era deloc rușinos, ba dimpotrivă. În plus, totul ne face să credem că au fost ani destul de fericiți. Atunci de ce acest refuz de a-i evoca ?

S-a spus că Marlène căuta astfel să-i aducă un omagiu deplin lui Sternberg, Pigmalionul căruia îi datora totul. Adevărata ei carieră, cea a mitului Dietrich, începea cu *Îngerul albastru* — restul putea să se ducă pe apa sîmbetei. Sternberg o formase pe gustul lui, îi modelase silueta, precum și chipul, o schimbase complet. Pentru a se preta acestui joc pînă la capăt, Marlène trebuia să apară în fața publicului ca o cometă ivită de nicăieri, perfectă, inaccesibilă.

Mai tîrziu, Marlène a minimalizat tot timpul importanța acestei metamorfoze fizice. În anumite fotografii ale ei din anii '20, se vede clar că era o femeie foarte atrăgătoare, nu lipsită de har și de un erotism natural. În fond, contribuția lui Sternberg n-a constat atît într-un fizic nou, cît într-o anumită luciditate cu privire la ceea ce era și la ce însemna Marlène. Înainte de această întîlnire miraculoasă, Marlène abia dacă se socotea actriță : n-avea siguranță și nu se putea dezbăra de jocul ei stîngaci. Îi admirai prezența, dar se simțea că talentul ei are limite. Grație lui Sternberg, Marlène a înțeles că nu era nevoie să joace, ci numai să existe. Ceea ce considera ea drept o slăbiciune era de fapt forța ce avea s-o catapulteze spre glorie, ceea ce lua drept carență era acel „nu știu ce“ în plus care deosebește o stea de-o actriță.

Cînd, sub oblăduirea lui Sternberg, Marlène a căpătat această luciditate și chiar, mai apoi, un anumit cinism, nu i-a mai rămas decît să uite acea “vîrstă fragedă“ care, o dată cu trecerea timpului, i se părea fie ridicolă, fie o lăsa indiferentă. Erau ani de formație lipsiți de interes : Marlènei, scăpată din crisalidă, nu-i rămînea decît să zboare fără să se mai întoarcă vreodată. Zborul pentru ea însemna fără îndoială și o „zonă de fractură“. O amăgire, vor spune unii, dar așa e... Ocultarea acestei perioade din viața ei a devenit o convenție *à la* Dietrich, asupra căreia nu mai era cazul să se revină.

Tot aşa, hotărîse să nu mai amintească de familia ei. Dacă venea vorba de sora ei, protesta :

— N-am soră !

Ceea ce era grotesc, deoarece toată lumea ştia de existenţa acestei surori. Dar refuzul ei însemna : „Vreţi să mă sîcîiţi, atunci am să vă răspund şi eu printr-o absurditate".

Pe scurt, era creaţia lui Sternberg. Din clipa în care-l întîlnise, începuse, aproape fără să vrea, să-şi construiască legenda. Fără să priceapă că risca să se zidească de vie în această legendă.

CAPITOLUL 2

Doamnelor și domnilor... Miss... Marlène Dietrich !

Louis Bozon : *După* Îngerul albastru, *UFA* [1] *nu și-a mai exercitat dreptul de opțiune asupra dumitale. Paramount îți propune un contract. Îl accepți. UFA a ratat o ocazie excepțională...*

Marlène Dietrich : *E și părerea mea. Căci aș fi preferat să rămîn în țara mea, lîngă familia și prietenii mei, dar cum mă temeam de America, am lăsat-o pe fiica mea, Maria, cu soțul meu, la Berlin, și am plecat în recunoaștere fără nici o grijă : contractul meu american conținea o clauză potrivit căreia aveam dreptul să părăsesc această țară ciudată dacă*

1 *Universum Film Aktien Gesellschaft,* societate de producție și distribuție a cinematografiei germane. (N.a.)

nu mi-ar fi plăcut acolo. Vezi că nu se lăsa dusă fata, nici chiar la vîrsta aceea fragedă...

L.B. : *Pleci, așadar, cu vaporul la New York, însoțită de garderobiera dumitale din* Îngerul albastru, *Resi.*

M.D. : *Numai fiindcă soțul meu insista să nu călătoresc singură.*

L.B. : *Traversarea a fost plăcută ?*

M.D. : *Da, numai că marea era agitată și Resi avea, bineînțeles, rău de mare.*

L.B. : *De ce bineînțeles ?*

M.D. : *Pentru că toate cameristele au de obicei rău de mare în timpul unei traversări atît de lungi. Dar în timpul ăsta, biata Resi și-a pierdut dantura, victimă pentru totdeauna a valurilor.*

L.B. : *Ce s-a întîmplat la sosirea dumitale la New York ?*

M.D. : *Tot ce m-a interesat a fost să găsesc un dentist pentru biata Resi, care a refuzat să deschidă gura chiar și în fața vameșilor.*

L.B. : *Probabil că Paramount a organizat o recepție somptuoasă în onoarea dumitale...*

M.D. : *Da, da, eu însă i-am făcut să aștepte.*

L.B. : *Și au așteptat ?*

M.D. : *Bineînțeles, doar e meseria lor.*

L.B. : *Așadar, ai încredințat-o pe Resi unui dentist și între timp ai răspuns întrebărilor obișnuite ale ziariștilor.*

M.D. : *Nu-mi pierd eu sîngele rece cu una, cu două.*

L.B. : *Resi odată salvată, ai plecat spre California și spre un destin necunoscut...*

M.D. : *Da, a fost o călătorie lungă într-un tren destul de luxos. Domnul Sternberg a venit să ne întîmpine la jumătatea drumului. Nu exista aer condiționat și căldura aproape c-a sufocat-o pe Resi cu dantura ei nou-nouță...*

L.B. : *Nu vorbești niciodată despre dumneata !*

M.D. : *Nu, nu mă găsesc interesantă.*

L.B. : *Și-ați sosit în California.*

M.D. : *Ni s-a găsit o casă foarte frumoasă, în stil spaniol, ca majoritatea caselor de-acolo, și-am început imediat să ne ocupăm de gospodărie. Ne-am instalat ca în vacanță, provizoriu, fără să ne gîndim dacă asta va dura un an sau mai puțin; tot cu ochii pe Joseph von Sternberg, care-și asumase întreaga răspundere pentru femeile venite de departe fără să se supere vreodată.*

L.B. : *Cum trăiați la Hollywood ?*

M.D. : *Nu trăiam la Hollywood, ci la Beverly Hills. Îmi plăceau liniștea, clima, îmi plăceau tehnicienii studioului și, natural, după lucru, duceam o viață retrasă.*

L.B. : *Ai fost providența tuturor emigranților francezi veniți la Hollywood.*

M.D. : *Firește, știam să gătesc, cunoșteam și bucătăria altor țări, dar bucătăria rusească și cea ungurească erau preferate de toți prietenii mei. În California, Jean Renoir, Jean Gabin, Marcel Dalio, René Clair, într-un cuvînt, toți emigranții francezi veneau la masă, la borș și la varză umplută, și ca să stea de vorbă o jumătate de oră, căci toți se sculau foarte*

devreme dimineața. În afara acestor seri petrecute împreună, viața acolo nu era prea veselă.

Se povestește că, în timpul filmărilor pentru *Morocco,* Joseph Sternberg, supărat că nu reușește să obțină efectul dorit într-o scenă, s-ar fi răstit :

— Nu mai vreau pe nimeni pe platoul ăsta ! Nu-i vreau decît pe doamna Dietrich și pe domnul Cooper și pe nimeni altcineva.

Tehnicienii, regizorii de culise, machieuzele, toată lumea a părăsit studioul. Dar Sternberg auzi un zgomot în spatele lui.

— Cine e ? răcni.

— Eu, operatorul, răspunse o voce timidă. Trebuie ca cineva să acționeze camera...

Dacă regulamentele sindicale ce dirijează strict industria cinematografică nu l-ar fi impiedicat, regizorul *Îngerului albastru* ar fi dorit să controleze totul pe platou. Ar fi fost, în același timp, luminist, sunetist, scenarist etc. Și, pe deasupra, era un muncitor neobosit. Marlène începea din zori și rareori termina înainte de căderea serii. Dacă într-o scenă îi displăceau luminile, regizorul cerea să se refacă filmarea pînă la deplina satisfacție. Dacă Marlène plîngea sau era transpirată, se oprea totul pentru a se corecta machiajul. A fost pentru ea o ucenicie dureroasă, dar care a dat roade.

În anii '50, cînd Hollywoodul i-a întors spatele, Marlène a pus la punct un recital cu care a cutreierat lumea întreagă; recital conceput cu un profesionalism și un simț al perfecțiunii deprinse în bună

măsură în timpul experienţei cu Sternberg. Dacă producătorii de cinema nu mai voiau să rişte atribuindu-i un rol, ea era convinsă că mitul Dietrich continua să funcţioneze şi că oamenii vor plăti ca s-o vadă în carne şi oase. Şi, într-adevăr, angajamentele au curs, venite din lumea întreagă. Marlène începea o a doua carieră, care avea să-i aducă ceea ce-i lipsise atîta pe platourile hollywoodiene : contactul cu publicul.

În timpul primilor noştri ani de prietenie, Marlène şi-a continuat turneele de cîntăreaţă. Nu se întorcea la Paris decît între două contracte şi ducea o viaţă uimitor de activă. Improvizîndu-se în femeie de afaceri, voia să aranjeze totul singură, îşi petrecea timpul la telefon, îşi stabilea programul concertelor pentru anul următor. Îşi plătea singură muzicienii şi dirijorul. Detesta să se lase în grija altcuiva, ţinea să fie stăpînă pe cariera ei, tot aşa cum era şi pe bucătărie. La drept vorbind, Marlène avea mai degrabă simţul organizării decît pe cel al afacerilor. Astfel, contractul pe care l-a semnat pentru redactarea *Memoriilor* ei ar fi putut fi mai avantajos. Dar aceste greşeli se datorează dorinţei de-a lua toate hotărîrile singură, fără să consulte pe cineva.

Unul din cusururile Marlènei era o suspiciune permanentă faţă de cei din jur. Nu pe plan afectiv — îşi redusese îndeajuns numărul prietenilor apropiaţi pentru a se feri de deziluzii —, ci pe planul eficacităţii. Oamenii care lucrau pentru ea erau tot timpul bănuiţi de incompetenţă sau de ne-

glijență. Toate eforturile de-a o liniști nu făceau decît să-i sporească neîncrederea :

— O, după voi, francezii, nu sînt niciodată probleme... În timp ce nu sînt *decît* probleme, tocmai fiindcă nu vreți să le vedeți.

Așa încît Marlène se îngrijea în bună măsură ea însăși de organizarea turneelor sale. Și doar avea un agent la New York, un altul la Londra, în fine, un al treilea la Paris, dar nu se încredea în ei orbește. La Paris îi fusese recomandat Félix Marouani, care se ocupa de prietena ei, Edith Piaf. Marlène luase deci legătura cu familia Marouani, care i-l trimise nu pe Félix, ci pe Eddy, mezinul familiei. Acesta din urmă era nebun de bucurie la gîndul că va reprezenta interesele Marlènei Dietrich. S-a arătat de o răbdare fără margini, asemenea tuturor celor care-o iubeau pe Marlène.

Tînărul agent s-a aflat deodată la o școală bună cu o profesionistă de calibrul Marlènei. Ea era peste tot în același timp, ocupîndu-se de amănunte care, într-un turneu demn de acest nume, îi revin în mod firesc organizatorului de concerte. Ea verifica rezervările la hotel, se încredința în fiecare seară ca pupitrele instrumentiștilor să se aprindă, recupera partiturile după spectacol ca să nu dispară... O găseam cîteodată la ea acasă, la Paris, clasînd toate aceste partituri. Le îngrămădea pe pian, apoi le punea în ordine. De altfel, în felul acesta și-a dat seama că anumiți muzicieni nu erau prea respectuoși

la adresa cîntăreței, mîzgălind caricaturi obscene în josul paginilor...

Sub cele două piane, fuseseră împinse șase-șapte valize enorme, în care Marlène își aranja lucrurile personale cînd pleca în turneu. Nu știa să voiajeze cu lucruri puține. Sînt totuși gata să pariez că unele din aceste valize rămîneau închise în tot timpul turneului !

Marlène era o vedetă : nu putea concepe să intre într-un hotel de lux fără a fi urmată de un munte de bagaje. Nu cunoscuse oare glorioasa epocă a traversării Atlanticului cu pachebotul, cu luxul lui nemăsurat ? Chiar în 1930, cînd sosise pentru prima oară la New York, se prăbușea sub greutatea cuferelor și a cartoanelor de pălării. Casa de filme Paramount, care se ocupa acum de ea, ținea să vegheze asupra impresiei pe care o făcea noua sa vedetă :

— Nu, doamnă, nu puteți debarca în taiorul acesta simplu, i-au spus reprezentanții studioului, urcați la bordul vasului Bremen pentru a o întîmpina. Toți fotografii așteaptă la piciorul pasarelei, vă trebuie un mantou de blană.

După ce s-a lăsat puțin rugată, Marlène a coborît în cală, ieșind apoi într-o rochie neagră și cu un vizon, scoase din nenumăratele ei cufere.

Și-a păstrat în continuare acest obicei de a lua cu ea maximum, pentru a face față neprevăzutului. Dar ceea ce-i era cu adevărat necesar se afla într-un mic sac de voiaj negru, de care nu se despărțea niciodată.

Am întrebat-o într-o zi dacă acolo își ținea bijuteriile.

— Cele pe care le port pe scenă sînt ıalse, mi-a răspuns. Nu prea mi-au plăcut bijuteriile de cînd mă știu, iar pe cele mai frumoase le țin într-o casă de bani, pentru fiica mea.

De fapt, sacul de voiaj conținea toaleta ei de scenă : o pereche de pantofi și rochia. Într-o sacoșă, Marlène transporta și partiturile instrumentiștilor.

— Dacă nu-mi sosesc valizele, puțin îmi pasă, n-am nevoie de cămașă de noapte, ci numai de toaleta de seară și de partituri.

Ce se afla atunci în valizele acelea monstruoase ? Absolut tot de ce n-ar fi avut nevoie.

— Uiți întotdeauna ceva și tocmai lucrul acela îți lipsește cel mai mult, zicea ea.

Marlène avea tone de medicamente diferite pentru ea, pentru muzicieni și, eventual, pentru public. Orice tip de indispoziție era prevăzut. Marlène nu uita nici rîșnița de piper care, afirma ea, lipsea întotdeauna din restaurantele unde era poftită. Odată, mi-a dăruit și mie o rîșniță de voiaj, obiect absolut indispensabil la drum, după părerea ei.

Trebuia ca valizele să conțină, de asemenea, zeci de rochii și taioare, pentru a răspunde tuturor ocaziilor imaginabile. Totuși, după ce părăsea scena, Marlène purta haine simple, cum ar fi acei *blue-jeans* la care ținea atît. Invitată la un cocteil, se mulțumea în general cu un taior negru, sobru. Dar

transporta o garderobă întreagă pentru orice întîmplare...

Cînd revenea din turneu, valizele erau iarăși împinse sub pian, în spațioasa cameră de zi. Acolo era locul lor, acolo le-am văzut întotdeauna. Într-o zi, Marlène a avut o frumoasă surpriză ... ori mai curînd una neplăcută, în legătură cu ele. Indignată, mi-a arătat o factură de șapte mii de franci pe care tocmai i-o trimisese compania Air France !

— Uite ce-am primit ! O notă de șapte mii de franci ! Telefonează, te rog, și află despre ce e vorba...

— Marlène, ai avut un supliment de bagaj ?

— Cum ? Îmi cer să plătesc supliment de bagaj mie, care le-am adus atîta cîștig ...

Nu putea să înțeleagă. Dispozițiile privind depășirea greutății la bagaje deveniseră mult mai severe ca altădată. Era pacheboturilor trecuse, marile staruri erau pe cale de dispariție... Cu toate acestea, factura de la Air France i s-a părut o adevărată insultă adusă persoanei ei. Din principiu, a schimbat compania. Ea, căreia îi plăcea atît de mult Air France, a optat pentru Pan Am.

*

— Louis, trebuie să vii neapărat să mă vezi în recitalul de la Londra. Țin mult. Va fi poate pentru ultima oară cînd voi mai cînta în Europa.

Îmi era greu să refuz. Am reușit să mă eliberez în ziua aceea și am luat avionul pentru Anglia. M-am dus direct la Savoy, unde descinsese Marlène. M-a făcut să aștept cincizeci de minute înainte de a-mi transmite că deocamdată nu mă poate primi. Închiriase totuși pentru mine un apartament, de

care am profitat doar trei ore, îndeajuns ca să onorez somptuosul prînz cu șampanie pe care mi-l comandase Marlène. Cînd, în fine, a fost gata, am plecat împreună, la Queen's, teatrul unde urma să aibă loc recitalul. Am putut atunci să-mi fac o idee precisă cu privire la extraordinarul ei perfecționism. Sosind cu cîteva ore înainte de ridicarea cortinei, Marlène s-a apucat să străbată scena cu ciocanul în mînă pentru a netezi cea mai mică asperitate a podelei, pentru a strivi ultimul cap de cui ce mai risca să agațe voalul de muselină al rochiei sau al trenei. S-a încredințat, de asemenea, că nici un obstacol n-o va stingheri în culise la schimbarea costumului. Căci de fapt Marlène începea programul în rochie, apoi dispărea pe o intrare pentru a apărea pe alta, îmbrăcată în frac negru și cu joben pe cap. Partea întîi pentru bărbați, partea a doua pentru femei... Această metamorfoză se făcea în mai puțin de un minut, în culise, cu ajutorul costumierelor iscusite.

Totdeauna înaintea spectacolului, Marlène desfoia cu răbdare sutele de trandafiri pe care i-i trimitea în fiecare seară o miliardară necunoscută. Petalele erau dispuse pe o pasarelă, deasupra deschiderii scenei — tot Marlène făcea și asta. La sfîrșitul spectacolului, în momentul în care se înclina pentru a saluta publicul, o perdea de petale de trandafiri cădea pe scenă.

Cînd era pe afiș la Paris, Marlène pleca deacasă pe la patru-cinci, deși nu trebuia să urce pe scenă decît pe la nouă jumătate, zece.

Pregătirile odată încheiate, se închidea în cabina ei, unde pretindea să i se asigure tot confortul, inclusiv şampania. Încăperea era mereu plină de coşuri cu flori. Marlène avea o predilecţie pentru tuberoze, dar parfumul lor îmbătător îi făcea rău. Prefera atunci să lase buchetele pe culoar.

— Miroase a cimitir, zicea.

Cabina era oarecum cartierul ei general. Nu putea fi deranjată pentru orice fleac. De cele mai multe ori, stătea de strajă Bernard Hall. Hall fusese coregraf pe timpul cînd Marlène folosea dansatoare în spectacol. Făcea şi oficiul de maestru de ceremonii anunţînd, ca-n America, intrarea artistei în bătaia tobelor din orchestră :

— Doamnelor şi domnilor... Miss... Marlène Dietrich !

Hall asigura o protecţie draconică, deoarece Marlène nu voia să fie deranjată de ziariştii mereu la pîndă. Ca un privilegiat ce eram, mă strecuram prin mulţime şi intram în cabina în care mă întîmpina Marlène plină de gentileţe. Dar ştiam că nu e bine să rămîn prea mult : existau secrete pe care trebuia să le ignor, subterfugiile unei femei care se îmbrăca pentru a părea cu douăzeci de ani mai tînără pe scenă.

Marlène era încă superbă, dar nu-şi făcea iluzii, cunoştea defectele şi slăbiciunile corpului ei.

— Am picioare frumoase, spunea, dar am un gît de găină. Aşa încît îl ascund.

Găsise o „zgardă“ înaltă din pietre semipreţioase de zircon — minunat şlefuite —, care-i acoperea gîtul şi care, atrăgînd lumina, îi sublinia

strălucirea feței. Marlène mi-a dat-o într-o zi să i-o repar — luase obiceiul să-mi încredințeze micile ei probleme tehnice. M-am prezentat mai întîi la vestitul bijutier Cartier, unde vînzătorul mi-a înapoiat colierul de strasuri clătinînd capul cu un aer disprețuitor. Un alt bijutier mi-a explicat că era vorba aici de o treabă migăloasă de artizanat și că-mi va fi deci foarte greu să găsesc pe cineva în stare să efectueze suduri atît de delicate. Am vorbit cu un prieten care mi-a dat adresa... instalatorului său. Acesta a reparat colierul cu o precizie extraordinară și am putut astfel să-i înapoiez triumfător posesoarei bijuteria, fără să-i spun bineînțeles că fusese salvată de un expert în canalizări.

— Numai dumneata ești în stare să realizezi asemenea miracole, mi-a spus.

Totuși, subterfugiile estetice se limitau la artificiile de machiaj, de parură și de lumini. Contrar celor ce s-au povestit ori s-au lăsat să se înțeleagă, Marlène n-a recurs niciodată la liftingul chirurgical. Pielea ei n-a fost niciodată atinsă de bisturiu, instrument de care Marlène avea o frică galbenă. În schimb, știa să folosească un plasture foarte subțire care întindea discret pielea (este ceea ce se numește „lifting-manechin“). Ascundea acest plasture îndărătul urechilor, sub perucă. Marlène se plîngea mereu de părul ei rar și rezolvase de multă vreme problema cu ajutorul perucilor.

Pe scenă purta mereu aceeași rochie, care devenise „rochia“, chiar dacă exista în mai multe exemplare. Realizată de celebrul croitor Jean Louis, un francez emigrat la Hollywood, care, împreună

cu Travis Banton, a semnat majoritatea toaletelor sale, era întotdeauna lucrată din tafta de mătase foarte fină, spuzită cu mii de pietre. Se mula atît de bine pe trupul Marlènei, încît ai fi zis că e „cusută pe ea". Numeroase cîntărețe au copiat mai apoi această toaletă, dar nici una n-a egalat-o în eleganță pe Marlène Dietrich. Marlène rămîne un miracol în istoria modei : numai ea putea să poarte fără să cadă în ridicol acele incredibile toalete lucrate din pene, voal sau muselină cu care o împopoțona Sternberg.

Cînd am întrebat-o dacă într-adevăr rochia de scenă era cusută pe ea, Marlène mi-a răspuns aproape șocată :

— Nici vorbă, îngerul meu... (îmi spunea îngerul ei, cu o doză variabilă de afecțiune și condescendență)... cum îți închipui ? Dacă ar trebui să fie cusută în fiecare zi, s-ar face praf. Are un fermoar.

Efectiv, tot secretul acestei rochii stătea într-un minuscul fermoar ascuns cu dibăcie.

În ciuda numeroaselor regimuri urmate, silueta Marlènei se îngreunase totuși puțin, dar toaleta de scenă era făcută ca s-o aducă la ordine.

— Trebuie să fiu atentă, altfel n-am să mai „încap" în rochie.

A comandat atunci, la cea mai bună corsetieră, o ghenă de culoarea pielii, care-i mula șoldurile și o subția într-un chip minunat. Sigur că nu mai era așa de comod, linia însă era superbă.

— Detaliile n-au importanță, zicea ea. Ceea ce contează înainte de toate este silueta. Nu-mi place domnul Balmain, tocmai pentru că nu ține seama

destul de siluetă și modelele lui au prea multe zorzoane. Uite, domnul Balenciaga...

Marlène se adresa tuturor cu „domnule“ și cu „doamnă“. Pînă și secretarei și prietenei ei îi zicea „doamna Norma“, chiar dacă îi atrăgeam atenția că, procedînd astfel, era ca și cum ar fi echivalat-o cu subpatroana unei case de toleranță.

— La domnul Balenciaga, totul e linia. Asta înseamnă artă la o mare casă de mode.

Coafura Marlènei, care-i accentua splendida ținută a capului, gesturile ei de pe scenă, toate n-aveau alt rost decît să-i pună în evidență silueta. Era văzută adesea, de pildă, arătînd cu degetul pe cineva din sală. Cei care erau astfel desemnați se simțeau stînjeniți, nici prin gînd nu le trecea că era un truc al Marlènei, destinat mai ales fotografilor. Brațul întins, ochii fixați asupra unui punct precis dădeau clișeelor o expresivitate care se găsește rareori în fotografiile făcute pe viu în cursul unui spectacol.

Marlène nu se amăgea în privința tuturor acestor subterfugii. Știa că nu mai are douăzeci de ani. Dar, cînd apărea pe scenă abordînd mantoul ei lung din puf de lebădă, a cărui trenă nu se mai termina, sau cînd saluta, la sfîrșitul spectacolului, în ovațiile publicului, era de fiecare dată la fel de fermecătoare. Și cu umor pe deasupra :

— Îmi aruncați trandafiri ca să vedeți dacă mă mai pot apleca. Dar nu-i ridic de jos numai pentru că mă tem să nu mi se rupă rochia...

Marlène își dădea bine seama că nu e o mare cîntăreață, chiar dacă își folosea de minune infle-

xiunile vocii ei grave pentru a da cîntecelor o interpretare personală și seducătoare.

Spunea că ceea ce știe îi datorează în mare măsură dirijorului Burt Bacharach, cu care a făcut numeroase turnee. Excelent aranjor, acompaniator riguros, Bacharach a fost multă vreme motorul în ce privește recitalurile Marlènei. În afara calităților lui de muzician, era tînăr și frumos, ceea ce nu strica. Intimitatea care domnea în turneu i-a apropiat pe cei doi artiști. Pînă la mijlocul anilor '60, au străbătut lumea împreună, din Polonia pînă în Brazilia și din Israel pînă în Scandinavia. A fost probabil ultima poveste de dragoste a Marlènei, o aventură așa cum pot trăi numai două persoane legate printr-o admirație reciprocă și o unică pasiune pentru meseria lor.

Marlène a fost adeseori confidenta lui Bacharach. Puțin ușuratic din fire, fizicul și prestigiul îl condamnau la numeroase succese feminine, activitatea lui itinerantă, la tot atîtea rupturi. Marlène îl consola — ba chiar îl îngrijea cînd isprăvile lui îi produceau ușoare dezagremente fizice.

Bacharach îi adusese Marlènei sprijinul de care avea nevoie pentru a face din „reconversiunea" ei în cîntăreață o reușită profesională. În ceea ce-l privea, dirijorul datora acestei cîntărețe recunoașterea internațională.

Marlène Dietrich : *N-am să uit niciodată un incident petrecut la Moscova, cu ocazia unei pene de electricitate chiar înainte de ridicarea cortinei. Aștep-*

tam în culise, ca întotdeauna, pentru a-mi face intrarea, cînd dirijorul Burt Bacharach alergă spre mine făcînd semn tehnicianului să nu ridice cortina, pentru că nici luminile de la pupitrele muzicienilor nu funcționau. Deodată, primul violonist se repezi spre culise. Vorbea nemțește și mă rugă să-i spun lui Bacharach că toți membrii orchestrei își cunoșteau partitura pe dinafară și că spectacolul poate începe și fără lumini. Concertul s-a desfășurat fără nici o notă falsă ! La urmă, Bacharach i-a îmbrățișat pe toți membrii orchestrei și eu i-am urmat exemplul.

Marlène și dirijorul a trebuit în cele din urmă să se despartă, o despărțire crudă pentru cîntăreață, căci a fost în același timp profesională și sentimentală. Burt Bacharach a hotărît să zboare cu propriile sale aripi și a devenit celebritatea pe care o cunoaștem.

*

Pierre Cardin zicea despre Marlène : „ E femeia care m-a costat cel mai mult din lume“. Într-adevăr, cîntăreața îl supusese la grele încercări. Totuși, el i-a oferit cele mai frumoase spectacole pariziene, precum și concertul de adio în Orașul Lumină.

Cardin amenajase un teatru care de fapt era un „spațiu“ : nu exista cortină care să despartă sala de scenă, nici parchet, ci o pardoseală suplă. Cînd Marlène a venit să inspecteze pentru prima oară Spațiul Cardin, aceste inovații n-au prea sedus-o.

Cu simțul detaliului, care-i era caracteristic, a observat și că fotoliile nu erau numerotate.

— Voi invita oameni foarte importanți, care vor veni anume de la Londra sau de la New York și nu vor ști unde să se așeze, cele mai bune locuri vor fi ocupate...

Mai întîi a cerut ca fotoliile să fie numerotate. Nu era prea greu, Cardin i-a îndeplinit dorința. Apoi, Marlène a cerut să se refacă parchetul. În concepția ei, o scenă fără parchet nu era o adevărată scenă. Și Cardin s-a executat : a pus să se scoată placajul plastic ce costase o avere. În fine, a trebuit să se instaleze tradiționala cortină din catifea roșie, și aceasta foarte costisitoare.

Perfecționism al unei mari profesioniste sau simple capricii de star ? În privința cortinei, Marlène nu făcea decît să urmeze sfatul prietenului ei, Orson Welles :

— Cere întotdeauna să nu lipsească de pe scenă căci, în momentul salutului final, dacă ești moartă de oboseală sau dacă spectatorii se urcă pe scenă, te agăți de ea și nu-i mai dai drumul.

La începutul anilor '70, Marlène începe să aibă probleme cu picioarele. Vestitele picioare care-i făcuseră gloria amenințau s-o trădeze. Cînd saluta publicul, mîna ei prinsă de cortină îi dădea o stabilitate care, în plus, îi permitea să-i fie evidențiate curbele siluetei. Astăzi, revăzînd fotografiile ei de scenă, știu că avea dreptate. Ceea ce trecea drept

un capriciu nu era de cele mai multe ori decît o dorință de a-și desăvîrși performanța.

*

Cînd îmi vorbea de lumea cinematografului și a spectacolului, Marlène obișnuia să spună :

— Am ajuns în mediul ăsta din întîmplare.

Tot o cochetărie, dar era sigur că Marlène n-avea nimic din femeia *show-business*-ului în sensul vulgar al cuvîntului. Oricine încearcă s-o înțeleagă trebuie să nu piardă din vedere că provenea dintr-o familie bună, că a crescut în orășelul burghez Weimar, în Germania. Tatăl ei, ofițer prusian, murise cînd ea n-avea decît zece ani. Mama ei se recăsătorise cu un anume von Losch, tot militar de carieră, care a fost ucis, la rîndul lui, pe frontul rus în primul război mondial. Marlène știa ce înseamnă disciplina militară.

Figura marcantă a copilăriei a fost, așadar, mama ei, femeie energică, autoritară, partizană a unei morale riguroase. Cea mai mică abatere era sancționată. Nimic nu era trecut cu vederea în familia Dietrich : astfel, în *Memoriile* ei, Marlène își amintește că i se interzicea să folosească telefonul casei. Cînd avea nevoie de prietenele ei, nu-i rămînea decît o soluție : mersul pe jos.

Capabilă de tandrețe la răstimpuri, mama i-a dat totuși Marlènei o educație spartană, pe baza unor precepte morale pe cît de stricte, pe-atît de indiscutabile.

— Asta nu se face, auzea Marlène spunîndu-i-se în fiecare clipă.

Expresie pe care avea mai tîrziu să şi-o însuşească. De cîte ori nu am auzit-o din gura ei ! Era una din formulele sale preferate, aproape o deviză, în care se exprimau atît înaltele ei exigenţe morale, cît şi respectul faţă de protocol şi de anumite idei preconcepute. Nu-i vorbeşti de un mort unei văduve : „Nu se face". Nu soseşti cu întîrziere cînd eşti invitat undeva : „Nu se face". Cînd lucrezi, nu te laşi antrenat în bîrfeli.

Într-o seară, după un spectacol dat la Londra, Marlène se afla în cabina ei, în *blue-jeans;* tocmai se demachia cînd a fost anunţată :

— Prinţesa Margaret este aici, doreşte să vă vadă...

Marlène socoti această vizită inopinată drept o mare nepoliteţe : „Nu se face", ar fi vrut să răspundă. Dar în fond se simţea flatată. Îşi trase din nou rochia pe ea în doi timpi şi trei mişcări şi se înclină într-o reverenţă adîncă. Şi-apoi, oricum, „nu se face" să refuzi vizita unei prinţese.

Am observat întotdeauna la Marlène un deosebit simţ al ierarhiei, datorită căruia, de pildă, nu ţi-o închipuiai confesîndu-se cameristelor, în care de altfel nu prea avea încredere.

Totuşi, la Hollywood trăia aproape numai în tovărăşia coafezelor şi a machieuzelor. Filmările sub autoritatea lui Sternberg erau adesea istovitoare. La această „vîrstă fragedă," i s-a întîmplat nu o dată Marlènei să izbucnească în lacrimi. Găsea mîngîiere alături de costumiere, pe care le-a răsfăţat din cale-afară, copleşindu-le cu daruri, mergînd uneori pînă la o maşină sau un aparta-

ment ! Această mare generozitate nu o împiedica totuşi să aibă probleme cu personalul casnic, deoarece era și extrem de meticuloasă și, deci, dificilă. Supuși celor mai teribile hărțuieli, servitorii se lăsau păgubași și sfîrșeau adesea prin a ridica ancora.

La Paris, doamna Odette Miron, camerista ei, a suportat timp de ani de zile exigențele Marlènei. După ce și-a părăsit serviciul, a dat un interviu revistei *Bunte* în care s-a răzbunat, povestind că suportase capriciile unei femei tiranice cu bună știință.

Posibil încă pe vremea marelui fast hollywoodian, acest gen de relații devenise cu totul arhaic. Dimineața, Marlène dădea servitoarei o listă completă, precizînd și magazinele unde trebuiau făcute cumpărăturile... și în cît timp.

— Intr-o oră poți fi înapoi.

Dacă nenorocita nu se întorcea la timp, Marlène era în stare să pună mîna pe telefon și să cheme comercianții :

— A trecut doamna Miron pe-acolo ? Și cum se face că...

Evident, la întoarcere, „vinovata“ se apăra :

— Dar, doamnă, trebuie să stau la coadă, ca toată lumea.

„Ca toată lumea“ ? Marlène era obișnuită ca lumea întreagă să se dea la o parte și toate ușile să se deschidă în fața ei. La Hollywood, n-avea decît să bată din palme pentru a obține ce voia. Existau, desigur, momente de tensiune pe platouri, dar admirația ei pentru geniul lui Sternberg o ajuta să le suporte, cu-atît mai mult cu cît regizorul se străduia din răsputeri să ușureze viața vedetei sale, cruțînd-o de orice preocupări materiale. Marlène

s-a învățat prost : de-atunci, n-a contenit să-i socotească drept incapabili pe cei din anturajul ei care nu rezolvau problemele cu viteza cerută de ea, adică în cel mai scurt timp.

În fața unei stăpîne atît de nedrepte și intransigente, servitoarele rămîneau fără grai. Cînd, în lipsă de argumente, riscau ridicînd din umeri, Marlène intra într-o furie oarbă. Acest gest de dispreț o exaspera. Nici la cameriste, nici la cei din jur nu tolera răzvrătirea. Numai un om ca Jean Gabin punea capăt capriciilor ei :

— Prusaco, începi să mă calci pe nervi...

De altfel, asemenea acte de autoritate nu-i displăceau Marlènei. Dar, evident, servitorii nu și le puteau permite și trăiau adesea terorizați la gîndul exploziilor doamnei Dietrich.

Totuși, în acest domeniu, ca și în celelalte, Marlène era plină de contraste. Cînd se întorcea din turnee, se gîndea întotdeauna să-i aducă daruri doamnei Miron. Îmi amintesc astfel de un superb mantou de focă pe care i-l oferise. Evident, doamna Miron nu avusese în viața ei o blană. Fericită la culme, plecă seara cu mantoul pe umeri. Dar în metrou s-a văzut luată la rost, fără să înțeleagă de ce... Brigitte Bardot tocmai își lansase campania pentru protecția puilor de focă. Biata doamnă Miron și-a pus blana în cui și n-a mai îmbrăcat-o niciodată : s-a întrebat multă vreme dacă era un dar regesc sau unul otrăvit.

*

Deși îi plăcea să se îmbrace simplu, Marlène rămăsese cu o pasiune pentru veșmintele frumoa-

se. Cheltuia o avere la marii croitori, în fruntea cărora se aflau de fiecare dată Chanel și Balenciaga. Marlène era convinsă că, procedînd astfel, făcea oarecum o investiție : pentru că îmbrăcase un taior o dată sau de două ori, credea că-l poate revinde cu preț dublu în ziua următoare.

— De ce cumperi atîtea lucruri, Marlène ? Nu-i păcat ? am întrebat-o într-o zi, cînd ne întorceam din oraș cu brațele încărcate.

— Nu uita că am cunoscut o epocă în care era de neconceput pentru o femeie ca mine să poarte de două ori aceeași toaletă ! Trebuia să apar mereu cu ceva nou, cu accesorii cu tot. Cînd mă duceam la Chanel, cumpăram un taior, dar și mănuși asortate, poșetă asortată, încălțăminte asortată și, o dată ce le purtasem, nici vorbă să mai fiu văzută cu ele.

Timpurile s-au schimbat ; vedetele de azi se mulțumesc să-și împrumute garderoba de la marii croitori. Marlène, în schimb, cumpăra în neștire sau... îmi dădea mie această misiune. Astfel, într-o zi, m-a trimis la Vivier : văzuse în vitrina celebrului magazin niște cizme care-i plăcuseră. Am intrat așadar, i-am arătat vînzătorului modelul și i-am dat numărul de care aveam nevoie.

— Foarte bine, domnule. Ce culoare doriți ?

— Dați-mi tot ce aveți, i-am răspuns fără să clipesc. Și în mai multe exemplare. Vreau cincizeci de perechi.

Vînzătorul deschise ochii mari, cum făcusem și eu mai devreme, cînd Marlène rostise cifra mirobolantă : „Ia, te rog, cincizeci de perechi, îngerul meu..."

Vînzătorul continua să mă observe, întrebîndu-se dacă eram un hîtru pus pe glume, un bolnav mintal sau dacă făceam afaceri mărunte cu Emiratele Arabe. În fața acestor bănuieli și reticențe, i-am dat de înțeles că era vorba de o comandă pentru Marlène Dietrich, ceea ce i-a readus zîmbetul pe buze : așa mai mergea.

Nu știu dacă Vivier a livrat cu-adevărat cizmele, căci n-am văzut-o niciodată pe Marlène încălțată cu ele. Într-o zi, cînd mi-am luat inima în dinți și i-am vorbit despre aceste cizme, mi-a răspuns cu detașare că erau undeva, în camera de sus, împreună cu tot restul.

Marlène dispunea într-adevăr de-o cameră de serviciu, închiriată o dată cu apartamentul, în care își depozita tot ce nu mai purta. De-a lungul anilor, această încăpere devenise o peșteră a lui Ali Baba. Pe lîngă rochii și accesorii semnate de cei mai mari creatori de modă, mai era un talmeș-balmeș de diverse obiecte de care Marlène pregeta să se despartă. Atunci tezauriza, chiar dacă nu i-ar fi venit niciodată în minte să caute în acest maldăr de cartoane ce se ridicau pînă la tavan.

Hotărît, Marlènei nu-i plăcea să arunce... Într-o seară, ducîndu-mă la ea, mi-amintesc că am găsit-o în bucătărie, meșterind cu acul și ața.

— Ce faci, Marlène ?

— Cîrpesc o pernă.

— Cîrpești ? Vechitura asta din buret ?

— Doar n-o s-o dau la gunoi...

Am amuțit în fața acestei femei care putea să-și ofere într-o zi cincizeci de perechi de cizme de la cel mai bun cizmar, iar a doua zi să-și piardă vre-

mea reparînd o pernă uzată pentru scaunul din bucătărie.

Într-o dimineață, am găsit în cutia de scrisori un plic gros, semnat pe spate doar cu inițialele M.D., care conținea o cheie și cîteva cuvinte : „Iată cheia apartamentului. Vino cînd dorești. Marlène.“

Marlène îmi oferea astfel încrederea ei. Era un pas cu atît mai important în relația noastră, cu cît survenea la puțin timp după prima noastră întîlnire. Doar o mînă de oameni dispuneau de această cheie. Eu, bineînțeles fiica ei, Maria, care locuia la New York, și Ginette Spanier, o prietenă intimă, care lucra la Balmain. După știrea mea, singurele persoane cărora li se mai încredințase o cheie erau portăresele imobilului din Avenue Montaigne 12, care împărțeau corespondența sau făceau mici servicii Marlènei. Mai tîrziu, unele din aceste femei aveau să se arate nedemne de încrederea artistei.

Era așadar un privilegiu acordat cu mare parcimonie. Marlène, avară cu cuvintele tandre, găsea astfel un mijloc de a-și exprima prietenia. Dar părea să spună : „E rîndul dumitale să te arăți demn“.

CAPITOLUL 3

Mîngîieri și lovituri de cravașă

Louis Bozon : Marlène Dietrich, poți să vorbești despre război, căci îl cunoști. Ai încetat filmările la Hollywood și te-ai angajat în armata americană, cînd nimic nu te obliga să o faci. De ce ?

Marlène Dietrich : *Pentru a ajuta țara care mă primise, pentru a face ceva mai util decît cinematograful și pentru a contribui la instaurarea păcii în lume.*

L.B. : *Așa ai ajuns la Casablanca. A fost punctul de plecare al lungului dumitale periplu prin Europa. Ai făcut războiul...*

M.D. : *Da, în Europa, dar și în Groelanda, Islanda... Am fost trimisă peste tot unde erau soldați americani. Era greu, în cea mai mare parte a timpului, dar, cum am o sănătate de fier, am rămas pînă la sfîrșitul ostilităților.*

L.B. : *Şi după război ?*

M.D. : *Vrei să spui războiul european ?*

L.B. : *Da.*

M.D. : *A fost destul de trist. Şedeam aşteptînd ordinele căci pentru noi, americanii, războiul nu se sfîrşise. Ne ocupam de răniţi, de morţi şi aşteptam. Soldaţii erau atît de abătuţi, încît nu puteam să ajutăm cu nimic miile de tineri care au supravieţuit. Soldatul american era un om singur, care se bătea pe pămînt străin.*

L.B. : *Pentru dumneata, Marlène Dietrich, războiul a fost un eveniment uriaş; mi se pare totuşi că ţi-a făcut bine sufleteşte să-ţi rişti viaţa şi cariera artistică pentru pace.*

M.D. : *Ai dreptate. Dar a fost o victorie amară. Prea mulţi morţi, prea multă mizerie, prea mult, prea mult...*

L.B. : *Ai primit decoraţii, eşti mîndră de ele ?*

M.D. : *Se-nţelege. Prima a fost Medalia Libertăţii, cea mai înaltă distincţie pe care America poate s-o acorde unui civil. Legiunea de Onoare, mai întîi în gradul de cavaler, apoi de ofiţer, m-a emoţionat din cale-afară. Poţi găsi aceste medalii în casă la mine. Toate sînt înrămate cu grijă, ca să nu se piardă.*

*

Marlène părăsise luxul şi lipsa de griji de la Hollywood pentru a lua parte la turneele artiştilor care aveau drept scop să ridice moralul trupelor din linia întîi. I se dăduse gradul de căpitan, o formă de protecţie în cazul în care va fi capturată de inamic.

Curajul Marlènei era cu-atît mai spectaculos, iar riscurile la care se expunea cu-atît mai mari, cu cît mulți germani considerau drept o trădare recenta sa naturalizare americană și angajarea în rîndurile Aliaților.

În cursul anilor '30, Marlène văzuse sosind în Statele Unite numeroși artiști sau scriitori germani, de la Fritz Lang la Thomas Mann, care fugeau cu toții de escaladarea nazismului în țara lor. Nici ea nu plecase decît cu trei ani înainte de venirea lui Hitler la putere. Mai tîrziu, călătoriile ei în Germania, între două filmări, ar fi trebuit s-o convingă de iminența cataclismului. Dar îmi amintesc că era un subiect pe care nu-i plăcea să-l abordeze.

— Nu sînt istoric, îmi spunea. Nu mie trebuie să-mi pui asemenea întrebări.

În fond, în timpul anilor trăiți la Berlin, Marlène nu-și dăduse seama ca se întîmplă, ocupată cum era să alerge de la un film la o piesă de teatru. Această orbire, pe care cu timpul a socotit-o vinovată, explica și dorința ei de a ocoli perioada germană a carierei sale. Marlène nu și-a dat seama decît *a posteriori* de răul care începuse de pe atunci să ridice capul. Aceste remușcări nu erau desigur străine de intrarea ei în armata americană : Marlène a avut întotdeauna un acut simț al datoriei.

Războiul pe care l-a făcut n-a fost o bagatelă. După Africa de Nord, a fost trimisă pe frontul din munții Ardeni, unde a înfruntat focul inamicului și a dus aceeași viață cu soldații, dormind pe tare, suportînd fără să crîcnească noroiul, degerăturile sau

păduchii. Rolul ei : să-i distreze pe „băieți“, să-i ajute să reziste, să arate prin prezența ei că situația nu era chiar atît de gravă.

Nu i-a fost, desigur, ușor; în schimb, ce revelație pentru Marlène ! Cînd te gîndești că tocmai înaintea plecării turna *Kismet*, una din culmile kitschului exotic, stil Hollywood... Ce departe se afla deodată de toată această zădărnicie ! Și cît de răscolitoare erau cîntecele oferite unor oameni care-și riscau viața, față de replicile de automat rostite într-un decor de studio ! Oricît ar fi fost de aspră, această viață cerea forță și era complet lipsită de prefăcătorie...

Cînd în fotografiile de epocă o revăd pe Marlène în uniformă, cu chipiul tras pe ochi sau rîzînd din toată inima împreună cu soldații cățărați în spatele unui camion, mă întreb dacă această imagine nu e mai apropiată de Marlène cea pe care am cunoscut-o decît „întruchiparea sofisticării,“ atît de lăudată de Hollywood. În fond, viața ostășească nu-i displăcea : să se supună ordinelor, să-și facă datoria fără mofturi, iată stilul ei : „Mergi ori crapă !“ Disciplina ! Făptura onirică din filmele lui Sternberg avea de fapt picioarele bine înfipte în pămînt.

Întoarcerea în Statele Unite la sfîrșitul ostilităților a însemnat o perioadă grea. Marlène s-a străduit din răsputeri să se „reintegreze“ în viața civilă, ca majoritatea soldaților reveniți acasă. Cum spunea ea cu oarecare amărăciune, mulți americani nici nu-și dădeau seama că fusese război,

iar cei care sosiseră în cîrje, cei care avuseseră piciorul smuls de vreo mină nu s-au bucurat întotdeauna de primirea pe care o meritau și pe care Marlène nu contenise să le-o făgăduiască în vizitele ei prin spitalele de campanie.

Și ea a cunoscut acest sentiment de respingere. În 1945, cînd a revenit la New York, nu mai reprezenta o valoare pentru sacrosanctul box-office. Agentul ei i-a telefonat să-i spună :

— Și mai cu seamă, nu semnați nici un cec, nu mai aveți acoperire în bancă.

Marlène a izbutit totuși să regăsească drumul studiourilor și să turneze cîteva filme importante cu cei mai mari regizori, ca Billy Wilder (*Scandaloasa din Berlin,* 1948), Hitchcock (*Marele alibi,* 1950) sau Fritz Lang (*Îngerul blestemaților,* 1952). Dar Marlène trecuse de cincizeci de ani, cota îi scădea, chiar dacă legenda ei rămînea intactă. Las Vegasul i-a oferit o comoară ca să cînte în cazinourile din oraș. Marlène, care în timpul războiului își descoperise o adevărată pasiune pentru scenă, s-a dedicat trup și suflet acestei noi cariere. A dat formă „mitului“, care nu fusese pînă atunci decît pulbere de stele pe peliculă. Dar cu timpul s-a văzut că această glorie nu era atît de nemuritoare pe cît ar fi dorit Marlène și că exista mai mult pe hîrtie decît în realitate.

*

— De ce nu ești proprietara apartamentului în care locuiești ? am întrebat-o într-o zi pe Marlène.

Poseda un apartament pe Park Avenue, la New York, dar nu cumpărase nimic în Paris.

— De atîta timp de cînd vii aici, de cînd iubești Franța...

— Pe vremea mea, nu se cumpăra...

De fapt, Marlène n-a fost niciodată bine sfătuită în materie de plasamente financiare. Sau poate spiritul ei independent a făcut-o să neglijeze avertismentele unora și altora.

Căci mijloacele nu-i lipseau. Marlène a cîștigat averi colosale : în anii '30, succesul ei era atît de răsunător, încît i se atribuia un al treilea venit ca mărime în Statele Unite, după Randolph Hearst, magnatul presei, și după exploziva Mae West !

Dar a și cheltuit mult, pentru ea și pentru ai săi. Nepotul ei, Peter, unul dintre cei patru copii ai Mariei, a găsit într-o debara la New York un jurnal în care Rudi Sieber, soțul Marlènei, consemna toate cheltuielile extravagante ale soției sale de cînd se căsătoriseră. Își nota tot ce făcuse ea în fiecare zi, ce vin băuse, ce parfum folosise, ce toalete purtase.

Marlène împărțea cu dărnicie bani anturajului ei, oferind cadouri somptuoase, alergînd în ajutorul familiei, chiar dacă aceasta nu cerea nimic. Faptul a dat naștere din cînd în cînd unor fricțiuni. Dar nepoții ei îi datorează studii făcute în colegiile cele mai șic din lume, în Elveția.

Marlène investise sume considerabile în ferma soțului ei, o experiență agricolă care s-a dovedit un eșec răsunător, căci bietul om nu era capabil să crească pui, tot așa cum Marlène nu putea ajunge episcop. Dar o dată mai mult ea înțelesese să facă

pe placul soțului ei, cînd în realitate trăiau despărțiți de ani de zile.

Cîtă vreme Marlène a putut să semneze angajamente, să plece în turneu, cîtă vreme aureola ei a stăruit în lume, banii au curs. Dar, pe la începutul anilor '70, aparițiile ei în public s-au rărit. Cu vîrsta, sănătatea Marlènei a început să se degradeze, prestigiul ei să scadă. Cînd, în cele din urmă, turneele au încetat, sursa veniturilor a secat dintr-o dată. Fără plasamente financiare, Marlène s-a trezit în fața unei realități dureroase.

După ce dispusese de adevărate averi, începea să cunoască dificultăți financiare. Nimic comparabil, bineînțeles, cu demimondene ca frumoasa Otero, care, după ce ținuse casă deschisă la Paris, a murit într-o cameră de servitori la Nisa. Marlène continua să trăiască pe picior mare, fără să-și dea seama însă că nu mai poate să-și permită. Au fost, desigur, momente sfîșietoare pentru ea, chiar dacă nu-i stătea în fire să-și plîngă soarta. Cînd ai avut mașină la scară, cînd ai trecut din hotel de lux în hotel de lux în cele patru colțuri ale lumii, cînd ai avut cele mai frumoase bijuterii, cele mai frumoase tablouri, e greu să constați și să admiți că ai putea duce lipsă de bani.

*

Intimii vedetei, cei pe care îi primea în casă, se numărau pe degete.

Bernard Hall, coregraful și păzitorul ei, trecea uneori cînd avea nevoie de el, căci făcea și pe secretarul. Raporturile lor au fost întotdeauna destul de încordate. De exemplu, în perioada în care

Marlène și-a redactat cartea, Hall venea să-i dea o mînă de ajutor. Dar, de cele mai multe ori, aceste seri de lucru se terminau prost și Hall pleca, alungat de Marlène sau nefiind în stare să-i mai suporte capriciile.

Printe rarele persoane care aveau acces în Avenue Montaigne 12 era și Ginette Spanier, o prietenă devotată, în ciuda nepotrivirii lor de caracter. Ginette era o femeie, ca atîtea altele pe-atunci la Paris, absolut fascinată de profesiunea Marlènei, invidioasă poate pe modul de viață pe care aceasta îl reprezenta.

Soție de medic, Ginette lucra la Balmain, unde era în același timp gazda poliglotă, prezentatoarea colecțiilor și egeria vînzărilor. Frecventînd un anumit număr de vedete, se străduia să le atragă spre casa Pierre Balmain. Era genul de femeie care te invita spunînd :

— Poftește la noi, la un pahar... Vine și Larry cu soția lui... (Laurence Olivier cu Vivien Leigh).

Marlène locuise un timp la Ginette, lîngă Place de l'Étoile, înainte de a se instala în Avenue Montaigne. O coabitare nu întotdeauna pe placul soțului Ginettei, care mi-a mărturisit odată :

— Am fost în raporturi foarte proaste cu doamna Dietrich : după o săptămînă, nici nu mă mai saluta. I-am atras atenția : „Ești la mine, Marlène, ai putea să-mi dai bună-ziua; n-aș vrea să mă simt străin în propria mea casă..."

În toate duminicile după-amiază, Ginette Spanier venea în vizită la Marlène. Era știut. În ziua aceea, n-aveam ce să caut în Avenue Montaigne. Apoi, Ginette a plecat, ca și Bernard Hall. S-a instalat la Londra, unde și-a sfîrșit viața.

Treptat, Marlène își pierdea prietenii. Cum avea tendința să închidă ușa fostelor cunoștințe și refuza orice nou-venit, s-a izolat încet-încet într-o singurătate voită.

Cu Marlène vorbeam uneori englezește, dar, de cele mai multe ori, franțuzește. În ciuda unor neînsemnate greșeli de gramatică, poseda o franceză curentă și nu-și lua accentul german decît atunci cînd voia.

La drept vorbind, era atît de îndrăgostită de această limbă, încît pretindea că o știe mai bine decît mine. Eu aveam din fericire argumentele mele și, în acest domeniu cel puțin, căpătasem autoritate. Marlène mă întreba cum se traduce cutare cuvînt american în franțuzește sau dacă o anumită frază putea figura într-o depeșă adresată unui ministru. Expresiile idiomatice o pasionau :

— În franțuzește spuneți „A, bine !“ în orice împrejurare. Chiar atunci cînd vi s-a îmbolnăvit mama.

Zile întregi era urmărită de asta și mă făcea atent de fiecare dată cînd rosteam „A, bine !“, ca să nu mai îndrăznesc să deschid gura și să-i arăt definiția din dicționar, „interjecție indicînd surpriza“,

ceea ce tot nu reușea s-o convingă. Pentru ea „bun“ era bun : „gut“ — și-atît !

Marlène era foarte severă în privința limbii germane, căreia îi reproșa că s-a americanizat în asemenea măsură, încît nu mai recunoștea limba lui Goethe.

— Cînd citesc revistele germane, nu mai știu dacă e americană sau germană. De ce m-aș mai întoarce într-o țară în care nu se mai vorbește limba mea ?

După o călătorie în Israel, se hotărî să învețe idiș, dialect evreiesc-german pe care-l auzea la Berlin în tinerețea ei și pe care-l regăsise la Hollywood. Numeroși autori hollywoodieni erau într-adevăr evrei germani care-și împănau scenariile cu cuvinte împrumutate din dialectul lor. Marlène îmi cumpărase un dicționar ca să putem studia împreună. Petreceam astfel ore întregi căutînd echivalentul francez sau englez al unor expresii idiș, de fapt intraductibile. Bineînțeles, niciodată nu era mulțumită de soluțiile noastre aproximative care nu izbuteau să exprime toată bogăția expresiei originale.

Fie că avea spectacol, fie că nu, Marlène se trezea întotdeauna foarte devreme. N-a dormit niciodată mult. De îndată ce efectul somniferelor trecea, se dădea jos din pat. În zorii zilei, personalul de la Plaza Athénée, marele hotel situat peste drum de Avenue Montaigne 12, o vedea stropind mușcatele.

Înainte de sosirea cameristei, Marlène își bea cafeaua și tria corespondența din ajun. Sau mă chema, spunîndu-mi :

— Louis, cred că nu te-am trezit...

Uneori mă trezea. Totuși, cum începeam să mă ocup de primele emisiuni ale dimineții la radio, eram și eu matinal și disponibil foarte devreme. A fost, fără îndoială, un motiv în plus care a favorizat îndelunga noastră prietenie : Marlène știa că poate să mă cheme la orice oră.

Și nu pregeta s-o facă, pentru te miri ce : o informație practică, o adresă de care avea nevoie pe moment, un nume care-i scăpa, o dată pe care o uitase...

Ziarist fiind, trebuia să știu tot, în orice domeniu. În noaptea care a precedat moartea lui Maurice Chevalier, m-a chemat de peste zece ori ! Voia să știe în ce stadiu se afla agonia lui, telefona dintr-un aeroport, eu n-aveam deci cum s-o chem. A format numărul meu întruna... pînă în zori.

Îmi cerea informații pe cît de variate, pe-atît de imperative.

— Lucrezi la radio, cine e în clipa de față pe post cu domnul Chancel ? Caută să-mi obții o înregistrare a emisiunii.

Sau :

— Louis, nu poți să-mi afli numărul de telefon al domnului Cutare ?

Nici vorbă să te mocăiești. Cînd o rechemam după cinci minute, o auzeam de multe ori spunîndu-mi :

— Prea tîrziu : am rugat pe altcineva.

Și-mi închidea telefonul în nas.

Dacă nu găseam informația, se făcea că n-are nevoie de ea sau că n-a cerut-o niciodată :

— Marlène, doar n-am visat, nu mi-ai cerut ?...

— Nici o importanță, zicea, nici o importanță.

Toată viața, Marlène fusese înconjurată de oameni foarte devotați, capabili să răspundă tuturor întrebărilor sale. Soțul ei, Rudi Sieber, a fost mult timp „memoria" ei. Era imbatabil în ce privește viața și cariera Marlènei, începînd din ziua întîlnirii lor la Berlin, pe cînd el era asistent de regie. De fiecare dată cînd îi scăpa un detaliu, Marlène telefona lui Rudi în California. La moartea lui, în 1976, ea a spus :

— Mi-am pierdut memoria.

La Paris, și pe măsura posibilităților mele, luasem oarecum locul soțului ei.

*

Înainte de plecarea Ginettei la Londra, unde avea să se instaleze, și într-o vreme în care o restructurare la Balmain o amenința pe aceasta cu pensionarea anticipată, Marlène, care-și făcea griji pentru prietena ei, se hotărî s-o salveze. Acceptă să aleagă diferite modele din colecția lui Balmain, care de altfel nu-i prea plăcea. Era o publicitate bine venită pentru casa de mode și pentru care meritele i-ar fi revenit, desigur, Ginettei Spanier.

Probele s-au dovedit un adevărat chin pentru Ginette și pentru lucrătoare. Nemiloasă, Marlène se contempla în oglindă, criticînd cu o ridicare din sprînceană sau cu o strîmbătură a buzelor cutare pliu care nu cădea bine, cutare rever care părea prea lat, cutare panglică inutilă. Ceru nenumărate retușuri. Ginette Spanier, în pragul crizei de nervi, își dădea toată osteneala ca să-și mulțumească prietena și clienta.

Rochiile au fost terminate și acceptate, Marlène a plecat în turneu... Cîteva zile mai tîrziu, i-a trimis un pachet Ginettei Spanier. „M-am gîndit numaidecît la un cadou de mulțumire, mi-a spus Ginette, povestindu-mi întîmplarea. Era de-a dreptul emoționant din partea ei : își dăduse fără îndoială seama că fusese odioasă și se scuza dăruindu-mi ceva." Dar, desfăcînd pachetul, Ginette avu neplăcuta surpriză de-a găsi cordonul halatului de baie cumpărat de la Balmain cu cîteva zile în urmă. Prinsă cu acul de cordon, o notă scrisă ca întotdeauna cu litere de-o șchioapă : „De refăcut ! E nedemn de-o mare casă de mode !"

Ginette s-a prăbușit pe biroul ei, pradă unei subite crize de lacrimi.

*

— Domnul Bozon ?

— Da.

— Aici poșta. Avem la vamă un pachet pentru dumneavoastră.

— La vamă ? Despre ce e vorba ?

— Vă rugăm să vă prezentați la biroul nostru.

M-am dus așadar la poștă, unde mi s-a spus că un mic colet trimis pe numele meu, provenind din străinătate, părea suspect. Într-adevăr, un praf neidentificat albea colțurile hîrtiei de ambalaj.

Eram în toiul afacerii *French Connection* și un vestit animator de televiziune tocmai fusese arestat, după ce fusese găsit în posesia unor „substanțe ilicite". Funcționarii de la poștă erau obligați să deschidă bine ochii.

Descoperind pachetul incriminat, am zărit numaidecît inițialele M.D. Cînd era plecată, Marlène îmi trimitea uneori mici cadouri.

— Vreți cu-adevărat să știți cine e expeditorul ?

— Da.

— E Marlène Dietrich, am spus.

Departe de a potoli bănuielile, acest nume n-a făcut decît să sporească îngrijorarea poștașilor. Și dacă erau pe cale să descopere o mare tărășenie ?

— Foarte bine, deschideți-l, am cedat eu în cele din urmă.

S-au ales numai cu scuzele. Căci, de fapt, era vorba de cutii de medicamente care suferiseră în timpul transportului : tablete și drajeuri se transformaseră într-o pudră albă ! Înainte de plecarea Marlènei, îi spusesem probabil că mă durea în gît sau cam așa ceva. Marea expertă în materie de produse farmaceutice îmi trimisese cele necesare pentru a mă îngriji, adăugînd și un bilet :

— Medicamentul ăsta e miraculos, mi l-a prescris doctorul Cutare, încearcă-l !

Curînd a trebuit să iau în mai multe rînduri drumul poștei. Marlène îmi trimitea cadourile cele mai diverse, dar, de obicei, „poțiuni magice". Sau drajeuri care ieșeau din cutie și făceau un zgomot ciudat cînd se scutura pachetul. Funcționarul de la poștă spunea : „Ia te uită cum mai zornăie !" Și trebuia să vin ca să se deschidă pachetul în prezența mea.

Aceste mărunte neplăceri porneau desigur dintr-o intenție lăudabilă. Hemingway spunea despre Marlène că este „infirmiera tuturor soldaților". Totuși, dacă cineva ar fi încercat să-i acorde ei asemenea atenții, desigur s-ar fi înfuriat :

— Da' ce se-amestecă ăsta ?

Raporturile privilegiate pe care le aveam cu Marlène deveniseră pentru mine ceva perfect normal și de rutină. Dar această prietenie începea să fie cunoscută de cei din breaslă și mi-am dat seama cu nenumărate prilejuri că felul cum mă priveau oamenii se schimbase. Nu mai eram exact același om în ochii prietenilor și confraților : eram cel care are acces la Marlène Dietrich, cel căruia „Ingerul albastru" îi telefonează regulat. Salonul meu era adeseori plin de florile trimise de Marlène — buchete cu care nu știa ce să facă și de care se descotorosea astfel. Pentru cei din lumea ziariștilor și a spectacolului care mă știau, reprezentam una din singurele legături posibile între ei și actrița legendară.

Adesea, cînd aveam invitați la cină, Marlène îmi spunea :

— N-o să ai timp de pregătiri, lasă că mă ocup eu.

Portăreasa ei sau un servitor îmi livrau la domiciliu o supă cu rasol sau o duzină de anghinare aranjate într-un coș. De multe ori, meniul cuprindea pește în aspic, una din specialitățile ei. Este pește foarte puțin fiert într-un concentrat de carne și cufundat apoi într-o piftie asezonată cu mirodenii. Marlène mi le trimitea în cutii Tupperware, a căror ferventă adeptă era : avea o mulțime în frigider, de toate culorile și de toate formele.

Cînd oaspeții mei erau reuniți în jurul mesei, aduceam primul fel, anunțînd emfatic :

— Pește în aspic *à la* Marlène Dietrich... pregătit de Marlène Dietrich.

Și cina căpăta dintr-o dată alte proporții.

— Alo, dumneata ești, Louis ?

Vocea îi era mai aspră decît de obicei, întrebarea neobișnuită : în general, cînd avea nevoie de ceva, Marlène mergea drept la țintă.

— Da, eu sînt. Da' ce s-a întîmplat ?

— Mai vorbești, Louis !

Pronunța răspicat fiecare silabă. La început, n-am înțeles.

— Vorbesc, da, e meseria mea, sînt animator de radio...

— Așadar, vorbești ! Am luat masa împreună acum două zile...

— Da, și-a fost foarte reușit. Dar unde vrei să ajungi ?

— Am citit într-un ziar german meniul exact pe care ți l-am servit atunci. Ai dat un interviu.

— În viața mea n-am dat interviuri, Marlène ! Habar n-am cum s-a putut afla. În orice caz, nu mi se pare prea grav...

— Nu vreau ca prietenii mei să îndruge verzi și uscate și pînă azi m-ai obișnuit cu mai multă discreție.

În cele din urmă, am reconstituit faptele. Bineînțeles, făcusem o greșeală. A doua zi după dineul cu pricina, mă întîlnisem cu un prieten, Pierre Crey, atașat de presă la Cardin. Și, din vorbă-n vorbă, îi spusesem despre excelenta mea masă de la Marlène.

Pierre se întîlnise, la rîndul lui, cu o ziaristă germană, căreia îi repetase conversația noastră. Douăzeci și patru de ore mai tîrziu, meniul pe care Marlène Dietrich i-l servise lui Louis Bozon se etala pe o pagină de ziar ! Cum Marlène primea practic tot ce apărea despre ea în lume, aflase de articol și știa foarte bine că informațiile nu puteau să vină decît de la mine.

Nu mi-a purtat pică multă vreme. Am simțit totuși că incidentul nu trebuia să se repete. Această pățanie mi-a creat de-atunci un fel de teamă de ceea ce se putea întîmpla. Orice cuvînt al meu putea fi exploatat. Nu mai îndrăzneam să vorbesc cu nimeni despre relațiile mele cu Marlène, fără a risca să trădez încrederea pe care mi-o acordase ea.

Deveneam conștient de o răspundere ce-avea să crească de-a lungul anilor, pe măsură ce Marlène se bizuia tot mai mult pe mine.

Marlène a fost întotdeauna nevoită să se apere de *papparazzi*,[1] de fotografi sau chiar de admiratorii ei. Cu ocazia concertelor date la Spațiul Cardin, trebuise să se cațere pe capota automobilelor pentru a scăpa de entuziasmul mulțimii. Interzisese accesul fotografilor în culise. În timp ce încerca să le țină piept, agentul ei artistic, Marouani, se pomenise cu nasul spart în urma unui pumn încasat la înghesuială. În fața casei ei din Avenue Montaigne 12, ziariștii făceau de gardă aproape în permanență, pîndind ieșirea vedetei.

Această formă de agresiune creștea cu fiecare zi. Se trecuse de la un simplu joc de profesioniști, la o imixtiune în viața particulară. Fotografii care, pînă mai ieri, ridicau în slăvi frumusețea inaccesibilă a vedetei nu păreau să caute astăzi decît să-i sublinieze caracterul efemer. Oricît de lucidă ar fi fost, Marlène nu putea decît să sufere de pe urma unei asemenea întorsături a lucrurilor.

Întorsătură pe care nimeni n-o înțelegea mai bine decît mine. Eram asaltați de oameni rău intenționați, de fotografi care nu doreau decît să prindă un instantaneu menit s-o defavorizeze, încît

---

1 Reporteri-fotografi sîcîitori, veșnic în căutare de senzațional. (N.tr.)

ajungeam să mă întreb: „Cum poate să trăiască mereu așa?"

Cînd ești tînăr, scapi cu o piruetă, sari de pe trotuar, o rupi la fugă, rîzi sau te prefaci, așa ca Marlène, cu privirile mereu la pîndă. Dar, o dată cu vîrsta, vine oboseala, nu mai ai aceleași reacții în fața agresiunii. Marlène începea să aibă probleme cu picioarele. Cînd mergeam pe stradă, vedeam că recurge din ce în ce mai des la subterfugiile persoanelor bătrîne și suferinde: încetinea pasul și se sprijinea pe brațul meu, chipurile ca să-mi șoptească o confidență importantă. Sau se făcea că a văzut ceva foarte interesant.

— Louis, oprește-te, nu mă satur niciodată să privesc Parisul...

Ridica ochii spre un monument, spre o clădire frumoasă, atît cît să-și tragă sufletul.

— La Paris, zicea ea, totul pare să se scalde într-o lumină albăstruie.

Forțele îi reveneau, apoi ne continuam liniștiți drumul.

*

Întîmplarea a făcut să mă mut pe Avenue Montaigne 26, la doi pași de Marlène. Cum simțise întotdeauna o anumită mîndrie că locuia alături de Christian Dior și de ceilalți mari croitori, am avut neta impresie că am crescut în stima ei în ziua cînd m-am instalat, la rîndul meu, pe această frumoasă arteră. Îmi făcusem apariția în perimetrul strîmt, delimitat de cele cîteva puncte de reper pariziene

care-i erau familiare. Cînd, după o vreme, m-am mutat din nou, cu cîteva zeci de case mai departe, a fost pentru Marlène ca și cum m-aș fi exilat în cine știe ce colț uitat de lume. Nu mai știa unde să mă situeze. La drept vorbind, nici n-avea nevoie. Marlène n-a venit niciodată la mine. Nu știu dacă i-a trecut prin minte să o facă.

Dar se simțea în siguranță știindu-mă la două sute de metri de casa ei. În ce mă privește, nu prevăzusem că această apropiere îmi va deveni o povară. Într-adevăr, putea să mă pună la orice corvoadă, nemaiavînd nici o scuză să nu mă precipit la prima ei chemare.

Puțin după instalarea mea, am primit un apel de la Marlène :

— Louis, vino repede, îmi taie copacii !

Am alergat și i-am găsit pe oamenii de la drumurile publice curățînd platanii de sub ferestrele ei. Ca toate persoanele care-și petrec mai tot timpul în casă, Marlène se atașase de copacii „ei“ și de acea perdea de frunze ce părea c-o apără de privirile curioșilor. Am căutat s-o liniștesc :

— Marlène, nu-ți taie copacii, nu fac decît să-i tundă. Nu te îngrijora : vor crește repede.

În jurul meu, unii se mirau de permanenta mea disponibilitate pentru Marlène. Mie, în schimb, mi se părea că nu-i decît consecința prieteniei noastre. În numele acestei prietenii, era normal să-i fac servicii Marlènei, normal să poată conta pe mine fără

ca eu să aștept ceva în schimb. Cred că tocmai asta îi plăcea la mine : eram acolo, o ajutam în mod efectiv, fără mofturi, fără s-o întreb ce și cum. Căci, dacă exista ceva de care Marlène avea oroare, erau comentariile. Cînd îi puneai prea multe întrebări sau cînd încercai să obții explicații, ea răspundea :

— *No comment !* Nici un co-men-ta-riu !

Zicea asta apăsînd pe fiecare silabă, fără să se știe vreodată care era partea exactă de sinceritate și care de autoironie în această iritare de vedetă.

*

Banii începînd să lipsească, Marlène hotărî într-o zi să se despartă de o pereche de cercei cu diamante.

Cu cîțiva ani în urmă, își vînduse deja, pentru o sumă frumușică, o bijuterie pe care i-o oferise Maurice Chevalier.

— Maurice Chevalier ? Dar se spune că era foarte zgîrcit...

— Nu cu mine, îngerul meu, nu cu mine.

Îmi încredință așadar cerceii ei. Trebuia să mă feresc de a divulga numele ei căci, pe drept cuvînt, nu dorea să-i meargă vestea că-și soldează bijuteriile. M-am suit pe bicicletă — e mijlocul meu de locomoție preferat la Paris — și m-am dus în Place Vendôme, la Van Cleef și Arples, unde am fost bine primit, în ciuda modestului meu „echipaj".

Cînd am prezentat bijuteriile, am simțit o anumită stînjeneală. Intrați la un bijutier din Place Vendôme să-i propuneți niște diamante și veți ve-

dea că e greu să nu treci drept un pungaș care caută să-și plaseze marfa.

Am fost poftit într-un mic salon baroc și rugat să aștept singur. Știindu-mă observat pe furiș, nu mă puteam hotărî ce atitudine să adopt.

„Marlène, am gîndit, ce nu sînt silit eu să îndur pentru tine ! Bănuit mai întîi de trafic de droguri, acum sînt suspectat, tot din cauza ta, de tăinuire de bijuterii..."

A trecut o jumătate de oră și mai bine pînă cînd s-au făcut toate cercetările și s-au obținut informațiile asupra acestor bijuterii. În fine, a venit cineva să mă ia.

— Vă rog, domnule, să ne urmați în alt salon...

A început o discuție. Era limpede că bijutierii nu ardeau de dorința de a le cumpăra. În amintirea lor stăruia o îndoială asupra modului în care intrasem în posesia acestor cercei. Pentru ca negocierea să progreseze, trebuia să mărturisesc.

— Uite ce e, sînt Louis Bozon și, să rămînă între noi, vin din partea doamnei Marlène Dietrich.

Frunțile s-au descrețit, situația era lămurită, dar nu rezolvată : bijuteriile nu-i interesau. Am plecat așadar cu cerceii în geanta bicicletei și m-am dus să dau socoteală de eșecul misiunii ce mi se încredințase.

Spre marea mea surprindere, Marlène își păstră sîngele rece.

— Nu-i nimic, o să găsim altă soluție.

Și-a vîndut cerceii în cele din urmă, foarte prost de altfel.

Această decepție s-a mai atenuat în urma vînzării la un preț avantajos a bijuteriilor ei false de scenă, care și-au găsit amator la licitație, la Drouot : o femeie a pus la bătaie suma care trebuia pentru a intra în posesia bijuteriilor Marlènei Dietrich, precum și a unor obiecte ale ei. S-a pretins, fără dovadă însă, că Marlène supralicita chiar ea prețul, prin telefon.

N-avea importanță, după mine. În schimb, m-am întrebat adesea dacă Marlène sesizase caracterul simbolic al paradoxului care făcea ca bijuteriile ei false să se vîndă mai bine decît cele veritabile, tot așa cum imaginea fabricată a Marlènei Dietrich o depășise pe cea autentică.

*

Ca omagiu pentru participarea ei la cel de-al doilea război mondial, generalul de Gaulle îi decernase Marlènei Dietrich titlul de cavaler al Legiunii de Onoare. Georges Pompidou a ridicat-o la rangul de ofițer. Trebuia deci ca Marlène să meargă la Elysée pentru a i se înmîna decorația de către însuși președintele Republicii.

Pentru această festivitate, Marlène avea nevoie de o toaletă nouă. Am însoțit-o la croitorul Karl Lagerfeld. Ca de obicei, probele au fost lungi și anevoioase. Nimic nu părea s-o mulțumească pe Marlène, iar croitorul își smulgea părul din cap. În

cele din urmă, a trebuit să se improvizeze o rochie în cîteva ceasuri...

În timpul ceremoniei de decorare, Marlène a reușit să schimbe cîteva cuvinte cu Pompidou, care i se părea cam obosit.

— Cu toate grijile pe care le aveți, cred că nu prea dormiți, i-a spus ea.

— Într-adevăr, dorm foarte prost.

— Știu un somnifer formidabil. Am să vi-l trimit.

Infirmieră incorigibilă ! Eu nu eram de față la ceremonie. Marlène nu mă invitase. După numeroasele probe de la Karl Lagerfeld, pentru care îmi sacrificasem timpul, îmi exprimasem cu naivitate dorința să asist la aceste momente solemne. Marlène îmi aruncase faimoasa ei privire piezișă, cu strîmbătura de dispreț pe care o învățase de la Sternberg...

— Da' ce să cauți acolo ?

Ce să caut, într-adevăr.

O mîngîiere, apoi o lovitură de cravașă... Cîtă dreptate avea Cocteau ! Într-o seară, cînd cinam la Marlène, mi-a povestit că se dusese la Balenciaga să asiste la prezentarea în cerc restrîns a unei colecții. Marlène a recunoscut-o pe Audrey Hepburn, care ședea în fața ei.

— Femeia asta e un înger ! Ce frumusețe, ce grație !

Purta o tunică de mătase neagră, aproape transparentă, care-i venea „de minune“. Dar un detaliu o intrigase pe Marlène, un rînd de nasturi care se înșirau pe spatele tinerei actrițe. Curios,

acești nasturi erau sub tunică. Marlène s-a mirat de această ciudată lipsă de gust din partea unei femei atît de elegante. S-a apropiat puțin pentru a se încredința că nu se înșală :

— Știi ce era, îngerul meu ? Coloana vertebrală... Biata fată, e de-o slăbiciune ceva de speriat !

*

— Louis, cu ce ești îmbrăcat ? Îmi place grozav.

Am crezut că glumește. Purtam un bluzon cumpărat cu trei nenorocite de sute de franci, de la Newman. Venit din partea unei cliente obișnuită cu Balenciaga, Chanel sau Dior, complimentul putea să surprindă.

Dar nu era ironic. Mai mult, Marlène insista s-o duc să-și cumpere și ea unul la fel. Zis și făcut, ne prezentăm într-un magazin Newman, pe Avenue Mozart. Vînzătorii, cărora nu le vine să-și creadă ochilor, nu se arată prea discreți.

— Nu e ea, spuneți, nu e Marlène Dietrich ? mă întrebă.

— Doamna Dietrich ar dori un bluzon ca al meu.

Agitație generală. I se întinde un bluzon pe care îl îmbracă. Evident, ea nu are carura mea și rezultatul nu-i prea strălucit. Marlène probează toate măsurile, se privește minute în șir în oglindă, ba ridicînd un umăr, ba trăgînd în jos de pulpana hainei, cu un aer puțin convins, sub privirile neliniștite și servile ale vînzătorilor.

— Hm... Hm.... Da....

— Ce nu vă place, doamnă ?

— Umărul e prea jos, decretează ea.

— Nu-i nimic, dau haina la retușat, se grăbește s-o liniștească vînzătorul.

— E o treabă foarte delicată, răspunde Marlène, ca o femeie cu care n-o scoți la capăt. La Chanel așa ceva durează pe puțin două zile...

Evident, nu sîntem la Chanel și am plecat fără să cumpărăm nimic.

Marlènei îi plăcea să rîdă și știa să-și bată joc atît de ea, cît și de ceilalți. Cînd ședeam pe terasa unei cafenele sau într-o sală de restaurant, Marlène se amuza să ia în zeflemea trecătorii sau vecinii de masă. Cum avea mult spirit și un simț al observației foarte ascuțit, ironiile ei erau pe cît de nostime, pe-atît de răutăcioase și petreceam seri întregi amuzîndu-ne ca niște copii.

— Ia privește-o, Louis, pe femeia aceea, parcă ar fi o găină care a văzut cuțitul. Da' bărbatul ăla singur, uite ce mutră ! Și cum mănîncă ! Ce fălci are ! Ca de porc. Ți-l închipui în pat cu nevastă-sa, o oroare...

— Atenție, Marlène, se uită spre noi.

Se întîmpla într-adevăr ca cel pe socoteala căruia făceam haz să remarce privirile stăruitoare pe care i le arunca Marlène. Ciudat este că le lua drept ocheade. Tușind, cu șervetul în mînă, se prezenta atunci la masa noastră : de cele mai multe ori, pleca fără să fi avut timp să deschidă gura, fulgerat de o privire glacială.

Uneori, Marlène era în stare să se amuze copios. Astfel, cînd își amintea de ziua în care agen-

tul ei, Marouani, fusese atacat de o droaie de fotografi. În ciuda remarcilor de compasiune, nu-și putea stăpîni ilaritatea :

— Bietul Eddy... Voia să mă protejeze... A încasat un pumn în nas...

Totuși, Marlène nu mi-a apărut niciodată ca o femeie de o veselie nepăsătoare. Rîsul ei era umbrit mereu de oarecare melancolie, bucuria ei de viață avea un dram de gravitate.

Marlène era optimistă, dar nu de la natură, ci pentru că așa voia, pentru că înțelegea că așa trebuie să fie, în ciuda tuturor vicisitudinilor.

Trecusem pe la Marlène și uitasem să iau un plic pe care-l pregătise pentru mine. Cum ieșeam de sub castanii din Avenue Montaigne, m-am auzit strigat. Ridicînd ochii, am văzut-o pe Marlène la fereastră.

Era prima — și ultima — dată cînd o vedeam ieșind astfel pe balcon. Silueta ei era cu atît mai sublimă, cu cît poza ei nu era deloc studiată. S-a aplecat puțin deasupra balustradei pentru a da drumul scrisorii. În această mișcare, părul i-a căzut peste ochi, mîngîindu-i obrajii.

Am apucat cu grijă scrisoarea, Marlène mi-a făcut un semn și o clipă m-am simțit un adevărat Romeo...

CAPITOLUL 4

Ce s-a ales de dragostele noastre ?

Marlène se ferea ca de ciumă de romantism, care pentru ea se înrudea cu sentimentalismul. În gura ei revenea adesea un cuvînt idiș, reluat de argoul american și pe care ea îl pronunța cu cel mai mare dispreț :

— *Schmatzi !*

Biciuia astfel etalarea unei sensibilități deplasate. Într-o dimineață coborîse să-și cumpere ziarele de la Plaza Athénée, la doi pași de casa ei. Traversînd holul marelui hotel, a auzit deodată o melodie cîntată la pian, care venea de undeva de la bar.

— M-am oprit să ascult, mi-a povestit ea. Muzica, decorul, totul îmi amintea de Viena, unde locuisem cu soțul meu și cu fiica mea, Maria, după ce turnasem primul film la Hollywood. Un torent de imagini m-a năpădit și m-a cuprins tristețea... Am

oroare de asta. Mi-am venit repede în fire. Nu trebuie să întîrzii asupra acestor lucruri. Trebuie să-ți continui drumul.

Realistă, Marlène știa că un trecut fericit nu constituie defel o făgăduială de bucurii la bătrînețe, nici un balsam în caz de nenorocire. Mai grav, a căuta un refugiu în propriile-ți amintiri era în ochii ei o indiscutabilă dovadă de slăbiciune morală.

Așa încît nu se lăsa pradă unor vaste efuziuni sentimentale. Uneori, ici-colo, țîșnea un ecou al trecutului, o nostalgie. Niciodată hohote de plîns, doar o emoție, o lacrimă discretă, ștearsă de îndată din pudoare sau din decepție.

Marlène îmi vorbise despre soarta groaznică pe care o cunoscuse Zbigniew Cybulski, un actor pentru care avea o mare admirație. Acest James Dean polonez dobîndise o reputație internațională în urma rolului său din *Cenușă și diamant,* filmul lui Andrzej Wajda. Marlène îl cunoscuse în timpul unui turneu în Polonia. El căzuse sub farmecul cîntăreței și se hotărîse s-o urmeze. Și-a găsit moartea încercînd să prindă din mers trenul care-l ducea spre Varșovia. Zdrobit sub roți. După spusele Marlènei, Cybulski exclama întruna, cu accentul fatalității slave :

— Ce tristețe !

Marlène preluase această expresie. Dar în gura ei însemna : „Să nu ne lăsăm pradă regretelor, așa e viața“. Devenise între noi un laitmotiv. Cînd evoca

o dramă care o privea mai mult sau mai puțin, îmi spunea oftînd :

— Ce tristețe ! Cine spunea asta, îngerul meu ?

— Cybulski, răspundeam invariabil.

Atunci un zîmbet îi apărea pe buze.

*

În camera de zi, Marlène agățase pe un perete portretele oamenilor pe care-i iubea sau pe care-i admira, cum ar fi Sviatoslav Richter sau Alexander Fleming, inventatorul penicilinei, unul dintre eroii panteonului ei. Îl cunoscuse, și el îi dăruise o fiolă de penicilină, pe care Marlène o înrămase alături de portretul lui.

Pe „peretele cu portrete“ erau mai ales ființele apropiate de inima ei : astfel, o superbă fotografie a Mariei, înfloritoare, ținînd în brațe un copilaș de cîteva luni. Sau o fotografie a lui Gabin, din vremea diviziei Leclerc, cu o figură încă de june prim, cu meșa de păr căzîndu-i în ochi. O altă fotografie a lui Gabin, mai în vîrstă, în care stă aplecat : i se vede părul cărunt și, din profil, fiica lui care-l sărută pe obraz. Este una din fotografiile preferate ale Marlènei. Se mai afla și un portret al lui Maurice Chevalier, însoțit de o scrisoare de mîna lui, precum și fotografii ale prietenilor dintotdeauna, ca Ernest Hemingway sau Noël Coward.

Marlène a iubit și a fost iubită. E drept că s-a lăsat aleasă, dar numai de persoane excepționale. În *Memoriile* ei, deși rămîne de fapt foarte discretă asupra subiectului, totuși scrie : „Am întîlnit din mers mulți bărbați minunați, asemenea unei corăbii

care se încrucişează cu altele pe timp de noapte, dar cred că dragostea acestor fiinţe a fost mai durabilă decît dacă aş fi fost o corabie ancorată în port".

Totul e spus în aceste cuvinte : au fost aventuri ieşite din comun, intense, furtunoase uneori, totdeauna sortite efemerului, pe un fond de singurătate. Marlène era o femeie exigentă şi această exigenţă, care-o făcea fidelă în prietenie, o făcea în schimb nestatornică în dragoste.

Femeia pe care am cunoscut-o revenea arareori asupra acestor întîlniri cu trecutul. Uneori totuşi, cînd eram singuri, cîte-o confidenţă îi scăpa ca din întîmplare. Dar nu revelaţii scandaloase, cum era de aşteptat. Căci, dacă i s-au pus în seamă numeroase legături, cred că Marlène a fost mai degrabă victima reputaţiei ei de „vampă". Iubirile ei au fost rare şi amorul fizic n-o prea interesa. Pentru Marlène, sexul a fost întotdeauna pe planul al doilea, cum a spus adesea :

— Da, am intrat în patul bărbaţilor pe care i-am iubit şi care m-au iubit, dar numai silită şi forţată, căci, dacă nu te culci cu un bărbat care te iubeşte, te lasă...

Cu toate acestea, seducătoarea din *Îngerul albastru* nu era frigidă, însă, ca multe femei foarte curtate, nu lua în serios succesele erotice :

— Cînd ţineau cu tot dinadinsul să-mi dovedească virilitatea lor, cerîndu-mi să mă caţăr pe lampă sau să străbat odaia în poziţiile cele mai in-

confortabile, aveam impresia că fac acrobație și așteptam liniștită să se termine.

Avea, înainte de toate, nevoia să se simtă protejată. O protecție care putea să fie fizică — și tocmai asta îi oferea Jean Gabin — sau intelectuală — cum a fost cazul cu Ernest Hemingway. La urma urmelor, cred că dragostea ei pentru acest mare scriitor a fost platonică. S-au întîlnit puțin înainte de război, în timpul unei traversări a Atlanticului cu pachebotul, și au rămas în legătură pînă la sinuciderea lui Hemingway, în 1961. Una din scrisorile pe care le-au schimbat între ei a fost publicată la moartea Marlènei. Hemingway era camaradul, uriașul, „stînca Gibraltarului", cel la care Marlène se gîndea desigur scriind în cartea ei : „Prietenia este raportul omenesc cel mai important, cu bătaie mult mai lungă decît dragostea".

Alt prieten, altă dragoste : Erich Maria Remarque. Marlène îl cunoscuse la Veneția în anii '30. Își descoperiseră aceeași pasiune pentru poezia germană. Al doilea război mondial avea să-i apropie — amîndoi erau exilați pe pămîntul Americii —, precum și ura față de regimul hitlerist.

Marlène îl iubea pe Remarque intelectualul, autorul sensibil și pacifist din *Pe frontul de vest nimic nou* sau *Trei camarazi.* Nu comit nici o indiscreție spunînd că raporturile lor sexuale erau inexistente : Remarque bea mult și, din cauza alcoolismului, devenise — lucru știut — impotent. Dar nu cred ca Marlène să fi suferit vreodată din cauza asta, căci

legăturile dintre ei erau de cu totul altă natură. Remarque găsea la Marlène un balsam pentru zbuciumul lui sufletesc ; în ce-o privește, devotamentul ei față de scriitor îi satisfăcea atît nevoia de a admira, cît și latura ei de bună samariteană.

Intrînd într-o bună zi la Marlène, o aud strigînd la telefon :

— Domnișoară, nu rîde, e un foarte mare scriitor... E pe moarte ...

Și, indignată, trînti receptorul.

— Ce se petrece, Marlène ?

— Se întîmplă că domnul Erich Maria Remarque este pe patul de moarte și încerc să trimit un telex, dar am dat peste o centralistă imbecilă. Cînd îi dictez „Erich", apoi „Maria", ea mă întreabă cu o voce neroadă : „E bărbat sau femeie ?" Nu vrei să te ocupi dumneata ?

Am ridicat receptorul și am obținut aceeași telefonistă, căreia i-am făcut un scurt expozeu de literatură germană. În cele din urmă, telexul a putut fi expediat pe adresa clinicii în care se afla Remarque. Din nenorocire, a sosit prea tîrziu.

*

Louis Bozon : *Vrei să vorbești despre Jean Gabin ?*

Marlène Dietrich : *Îmi place să vorbesc despre el. Era, și am oroare să folosesc acest cuvînt la trecut, un om blînd și tandru care s-a atașat de mine așa cum un animal se atașează de un adult din rasa lui. L-am cunoscut la Hollywood, pe cînd îi primeam pe emigranții francezi. Jean Renoir mi l-a*

adus. L-am învățat englezește cînd a trebuit să turneze un film. Am încercat să-i fac viața mai ușoară, iar el mă iubea tot așa cum l-am iubit și eu. Pentru mine e o pierdere pe care o simt zi și noapte.

Gabin a fost, incontestabil, omul vieții ei. L-a iubit cu pasiune, chiar și carnal, cum s-a putut citi în unele scrisori trimise de ea și din care se vede că era cu-adevărat o femeie îndrăgostită. Dar, și în această privință, cel mai mult a contat tandrețea pe care i-o arăta Gabin. Marlène îmi spunea adesea :

— Minunat nu e atît să te culci cu cineva, nici chiar să adormi în brațele lui. Nu, minunat este să te trezești alături de el. Dar m-am gîndit întotdeauna că este și cel mai greu...

Ceea ce-i plăcea la Gabin era sentimentul acela puțin frust, puțin brutal, dragostea nedezmințită pe care i-o purta actorul francez. La Hollywood, o sedusese cu caracterul lui dintr-o bucată, pe cît de sincer, pe-atît de impulsiv. Gabin o precedase angajîndu-se în Forțele Franceze Libere. Și el cunoscuse frica de gloanțele dușmane. Drumurile li se încrucișaseră pentru scurt timp pe front, Gabin sărise din tanc pentru a o îmbrățișa pe Marlène, înainte de-a se întoarce la regimentul său gata de plecare. Împărtășiseră aceeași repulsie și aceeași exaltare, apoi amărăciunea întoarcerii și disprețul față de cei care se puseseră la adăpost în spatele frontului.

Gabin era de-o gelozie feroce, ceea ce pentru Marlène contrasta cu atitudinea întotdeauna conciliantă a soțului ei, Rudi.

— Cînd eram împreună la Paris, după război, îmi făcea scene de gelozie și mă bătea. Uneori plecam trîntind ușa. Într-o zi, am ajuns pe Champs-Elysées cu un splendid ochi învinețit. Prostituatele ieșiseră pe stradă și veneau spre mine, intrau în vorbă, convinse că eram o surată de-a lor, „altoită" de proxenet ! Vezi, Louis, nu scapi niciodată de eticheta de femeie ușoară...

Marlène suporta acest tratament, căci, în fond, corespundea imaginii pe care și-o făcea despre omul „puternic", bătînd cu pumnul în masă, contrarul bărbatului papă-lapte care se lăsa dus de nas. Și-apoi, atitudinea lui Gabin corespundea și unui anume tip de francez veșnic cîrtitor, cam golan cîteodată, vorbind în argoul care-o fascina pe Marlène și pe care-l imita alandala.

El era gata s-o ia de nevastă, dorea să aibă copii cu ea. Marlène a refuzat, dintr-un ciudat simț al datoriei conjugale. Era soția lui Rudi Sieber și așa dorea să rămînă pînă la moarte. Marlène refuza să se gîndească la divorț. Multă vreme a sperat să împace și capra și varza, dar acest lucru nu putea să continue la nesfîrșit. Marlène a plecat să turneze un film, Gabin a profitat de ocazie, ca să se însoare cu altă femeie, pentru a-i arăta în mod clar Marlènei că totul se sfîrșise. Nu s-au mai văzut niciodată.

Louis Bozon : *Văd că fumezi, Marlène Dietrich.*

Marlène Dietrich : *Am început să fumez în timpul războiului și de-atunci am rămas cu obiceiul. Asta mă ajută să-mi păstrez sănătatea. Excesul de țigări e*

dăunător, ca orice exces, de plăceri, de aspirină sau chiar de dragoste. Cîteva țigări pe zi nu fac nici un rău. Exagerarea e primejdioasă în toate domeniile.

L.B. : *Așadar, Marlène Dietrich, dumneata nu exagerezi niciodată ?*

M.D. : *Nu, și de-aceea sînt sănătoasă. Îmi rup mereu oasele, atîta tot. E foarte neplăcut, sînt silită să stau multă vreme în ghips. Mi-am fracturat gleznele, picioarele, umerii. Din păcate, am oasele fragile ! Și cum n-am făcut niciodată gimnastică — o detest — mă vindec mai greu decît alții. Bineînțeles că umerii sau brațele rupte nu mă deranjează deloc. Am făcut un lung turneu cu un umăr fracturat.*

Marlène își rupe piciorul la Paris. Chem numaidecît un chirurg celebru, care sosește cu mîinile în buzunare și-o examinează rapid pe pacientă.

— Doamnă, nu-i nimic, vă operez mîine și peste opt zile veți putea merge.

Sceptică față de atîta optimism, Marlène refuză. Fac apel atunci la un alt mare specialist. Reacția imediată a Marlènei după vizita acestuia :

— Nu mi-a luat tensiunea.

— Dar e un profesor de vază, n-are nevoie de tensiometru.

— Bolnavului i se ia întotdeauna tensiunea. Nu, hotărît, mă operez în Statele Unite.

Era începutul buclucurilor.

— Dar ascultă, nu e înțelept, ai face mai bine să...

— Louis, găsește un avion care să mă ducă la New York. Dar nu spune că e vorba de mine.

La agenția americană, eșec pe toată linia.

— Marlène, n-au avion sanitar.

— N-au avion sanitar ? Ce ne facem ?

— Dacă spun că ești dumneata, Pan Am îți va pune la dispoziție zece scaune...

— Nici vorbă ! Vreau să călătoresc incognito. Nimeni n-o să mă vadă pe targă.

Marlène cugetă intens. Concluzia țîșnește :

— Să-l chemăm pe Kissinger !

Nici mai mult, nici mai puțin. Secretarul de Stat american !

— Da, asta e, am opinat ca un somnambul, îl chemăm pe Kissinger.

Culmea e că Marlène Dietrich și-ar fi putut permite să cheme pe oricine. Nu-i plăcea ei să amintească tuturor că Dietrich, în germană, este numele dat unei chei care deschide orice broască ? Ajungea într-adevăr să-l rostești și multe uși se deschideau. Dar de-aici și pînă la a-l deranja pe Kissinger pentru un picior fracturat...

Aleg altă soluție : chem atașatul de presă de la Pan Am, pe care-l cunosc puțin, și nu șovăi să trădez secretul, pentru binele cauzei :

— Uite ce e, rămîne strict între noi, dar e vorba de Marlène Dietrich. Trebuie să faceți un efort. Doar n-o să aducem un avion al armatei americane !

— Am înțeles, aranjăm.

— Aveți ambulanțe ?

— Nu, dar lucrăm cu o societate. Îți dau numărul...

Telefonez la compania de ambulanțe.

— Puteți veni, mîine, să luați o doamnă din Avenue Montaigne 12, s-o duceți la aeroport ?

— „Nici o problemă."

Foarte mulțumit de eficacitatea mea, îi comunic Marlènei vestea :

— Totul e aranjat. Brancarda va fi aici mîine. Ambulanța este acreditată de Pan Am și n-ai de ce să te temi.

Marlène se încruntă, simt că roțile mecanismului de precizie se pun în mișcare :

— Ai întrebat dacă targa are chingi ?

— Hmm... Nu, mi se pare că se înțelege de la sine...

— N-ai întrebat ?

— Marlène, nu vor fi probleme.

— Așa spuneți întotdeauna voi, francezii, îmi repetă ea pentru a nu știu cîta oară.

A doua zi ambulanța sosește, dar, evident, targa n-are chingi.

— Atunci înnodați-mă într-un cearșaf.

Ceea ce și fac brancardierii. Din nenorocire, survin complicații. Culoarul, observăm cu groază, e prea îngust pentru a permite mișcările brancardei în poziție culcată. După mai multe încercări zadarnice, trebuie să ne resemnăm s-o ridicăm pe Marlène de pe litiera devenită inutilizabilă. Un infirmier se oferă să poarte bolnava.

— Nu, nu dumneata. Îl vreau pe domnul Bozon.

O iau așadar pe Marlène în brațe, ținînd-o puțin într-o parte. Sînt destul de voinic, dar acest gen de gimnastică poate să devină repede o tortură. Cu atît mai repede, cu cît nu reușesc să trec de ușa de la intrare. Imposibil să deschidem cele două canaturi. Știu de ce. Chiar eu blocasem cremonele cu lovituri de ciocan în ziua primei mele întîlniri cu Marlène și, dintr-o dată, am senzația clară că mi-o reproșează în tăcere. Printr-o grimasă.

Nu-mi mai rămîne atunci decît calea-ntoarsă. Am o idee strălucită : vom ieși pe ușa de serviciu, mai mare decît jumătate din ușa de la intrare. Pentru a ajunge la bucătărie, trecem prin balcon, mai lat decît culoarul.

Pe scara de serviciu, alt obstacol. Și unul de proporții, nu glumă. Ascensorul nu e destul de încăpător ca s-o țin pe Marlène culcată, deci trebuie s-o aplec puțin în față. Poziția este la fel de inconfortabilă pentru ea ca și pentru mine. Mai mult pentru ea. Începe să urle, pînă cînd, în fine, ajungem la parter.

Răsucesc de bine de rău mînerul ușii de siguranță, o împing cu piciorul, ies de-a-ndaratelea, mă clatin. Brațele mă dor groaznic. Cu pași grăbiți, cu răsuflarea tăiată, o iau la dreapta, deschid ușa care dă probabil în hol și apoi în stradă...

Mă pomenesc într-o sală de conferințe, în fața a zece-cincisprezece bărbați, elegant îmbrăcați, reuniți în jurul unei mari mese ovale. Toate capetele

se întorc spre doamna care țipă cît o ține gura în brațele unui fante cu un aer cam aiurit și unii sînt gata să pice de pe scaun recunoscînd rănita.

Fac iarăși cale-ntoarsă, îngăimînd cîteva scuze. Imposibil să găsesc ușa care trebuie : n-am folosit niciodată scara de serviciu, sînt pierdut. În fine, ajuns la capătul puterilor, nimeresc în holul de la intrare. Infirmierii mă așteptau liniștiți lîngă ambulanța trasă pe bulevard. Le încredințez prețioasa mea povară. Ei ridică brancarda în partea din spate a vehiculului și, cu un suspin de ușurare, îi privesc îndepărtîndu-se în direcția aeroportului.

Marlène a regretat, fără doar și poate, încăpățînarea ei, căci a avut mult de suferit în spitalele newyorkeze. S-a ferit să recunoască, bineînțeles, că ar fi trebuit să-mi urmeze sfaturile. Dar, la cîteva zile după ce-a plecat, am primit o scrisoare și o fotografie, pe care probabil o făcuse chiar ea. Era piciorul ei în ghips, pus în extensie. Pe spatele fotografiei am citit : „Dragă Louis, sînt eu, poți s-o publici. Marlène.“

După ce șahul Iranului a căzut de la putere, proprietara apartamentului din Avenue Montaigne a hotărît să și-l recupereze. Marlène a fost nevoită să-și facă bagajele. Mie mi-a revenit sarcina să-i găsesc o nouă locuință.

Marlène pregeta să părăsească bulevardul la care ținea ca la ochii din cap. Se instalase aici în anii ’50, înainte ca locul să devină sediul marilor case de modă. Mai era și Plaza Athénée, unde își avea rostu-

rile : portarii îi făceau mici servicii, ca de pildă să expedieze o telegramă sau să se ducă să-i cumpere ziarele de la chioșcul marelui hotel cînd ea nu se putea deplasa. Și-apoi, Marlène avea negustorii ei obișnuiți din strada Marbeuf, măcelarul care livra la domiciliu. Într-un cuvînt, își făcuse un cuib la care nu voia să renunțe.

Am aflat de la portarii blocului că există un apartament la aceeași adresă, dar într-un imobil care dădea pe strada Jean Goujon, și nu pe Avenue Montaigne. Evident, mai puțin prestigios decît cel pe care-l părăsea — mai mic, neîngrijit — , noul apartament avea totuși o poziție excelentă. Mie mi se părea cam trist, dar era singurul disponibil.

Marlène s-a mutat fără părere de rău. Avea o mare putere de a se detașa de constrîngerile materiale. Pe mine mă cam îngrijora zgomotul : dormitorul Marlènei dădea spre hotelul Alma, unde staționau adesea autocarele cu turiști. Dimpotrivă, îi plăcea forfota asta continuă și nimic nu i se părea mai apăsător ca duminicile, cînd străzile erau pustii. În schimb, avea oroare de porumbeii care veneau să se așeze pe balconul ei și cumpărase chiar un pistol de alarmă cu care îi alunga atunci cînd gînguritul lor o exaspera în zorii zilei, chit că făcea de zece ori mai multă zarvă decît zburătoarele și trezea toți vecinii !

Oricum ar fi fost, n-a exprimat niciodată cel mai mic regret cu privire la această mutare. Obiectele

și-au regăsit locul, fotografiile au fost din nou agățate pe perete și viața a continuat.

*

Marlène citise în presă că Greta Garbo poseda un apartament extraordinar, plin cu obiecte de artă.

— Garbo avea bani cu grămada, mi-a spus, dar nu s-a gîndit niciodată decît la ea. Eu am dat atîta și de-aceea nu mai am nimic azi.

Întotdeauna au fost puse față-n față aceste două vedete legendare, de o frumusețe aproape abstractă, a căror voce gravă, accentul nordic și recea nepăsare își răspundeau în mod straniu. Alimentată de presă, această rivalitate era, desigur, dorită și de studiouri : dacă Metro Goldwin Mayer se lăuda cu „Divina“, Paramount hotăra să răspundă creîndu-și propria vedetă, noua Garbo sau, mai bine zis, anti-Garbo. Așa a fost *Mata Hari* contra *Agent X-27*, *Împărăteasa roșie* contra *Reginei Christina*.

De fapt, acest antagonism n-o impresiona pe Marlène, care nu simțea nici o curiozitate față de pretinsa ei rivală. S-au întîlnit oare vreodată ? La Hollywood, amîndouă trăiau în marginea lumii cinematografului, neasistînd la recepții decît dacă era neapărată nevoie.

În *Memoriile* sale, cineastul Jean Negulesco pretindea că a dat o serată la care asistaseră Garbo și Dietrich. În tot timpul mesei, cele două femei n-ar fi vorbit decît despre mercurial. Am întrebat-o pe Marlène dacă era așa :

— Nici vorbă ! În viața mea n-am fost în casă la omul ăsta !

Marlène vorbea foarte rar despre Greta Garbo. Din cînd în cînd, făcea cîte-o observație ironică la adresa ei :

— Știi de ce îi plăcea așa mult Gretei Garbo să joace în filme de epocă ? Pentru a putea purta cizme, care-i permiteau să-și ascundă picioarele mari. Detesta încălțămintea feminină, gen escarpen, richelieu și altele. Cînd a filmat *Dama cu camelii* purta papuci groși de casă sub crinolină.

Această indiferență zeflemitoare putea să se transforme în mînie dacă o scoteai din fire :

— Dar, în fine, Marlène, ai turnat cu Garbo în Germania, în *Strada fără bucurii*, filmul lui Pabst...

— Nu, nu și nu !

Nu se mai putea scoate nimic de la ea. „Fără comentarii !“ Cu ocazia unei călătorii în Italia, îi răspunsese astfel unui ziarist de la *Corriere della Sera*, care-o întreba ce crede despre Greta Garbo :

— N-o cunosc !

Ceea ce însemna, bineînțeles : „N-am cunoscut-o niciodată bine, nu pot așadar să vă spun nimic despre ea“. A doua zi a scos un strigăt de indignare descoperind în ziarul italian titlul următor : *Marlène Dietrich : Garbo ? Nu cunosc !*

Cele două vedete aveau, evident, un punct comun : o îndîrjirea în a-și apăra viața personală, ceea ce atît într-un caz, cît și în celălalt, a dus la o formă de recluziune. Confruntate cu gloria, ele trebuiseră să învețe să vegheze asupra ei, protejîndu-se de efectele-i nefaste. Amîndouă văzuseră și meditaseră poate asupra filmului lui Billy

Wilder, *Bulevardul Crepusculului* (1950), în care Gloria Swanson o încarnează pe Norma Desmond, o vedetă care nu mai e tînără; retrasă în splendida-i vilă hollywoodiană, pune mereu să i se proiecteze vechile ei succese, visînd să se întoarcă în studio...

Marlène o cunoștea puțin pe Gloria Swanson și știa mai ales că era certată cu fiica ei, din cauza unei căsătorii pe care o dezaprobase. Gloria, care dusese o viață conjugală destul de zgomotoasă, nu era poate cea mai în măsură să-și dea părerea, dar așa a fost. Aflînd că mama și fiica se aflau în trecere prin Paris, Marlène hotărî să le împace.

— Trebuie neapărat să le chem împreună, am să aranjez un dineu, îmi spuse ea.

Zis și făcut. Îi telefonă prietenului ei Jean-Pierre Aumont, rugîndu-l să se ocupe de invitații. Ideea era lansată, ceilalți n-aveau decît să desăvîrșească organizarea.

Marlène a pregătit un dineu somptuos, așa cum știa ea. Întîlnirea s-a petrecut fără incidente și totul a decurs perfect între mamă și fiică. Necazul a fost că Gloria Swanson a venit cu un coș din care a scos produsele macrobiotice cu care se hrănea la toate mesele. N-a pus gura pe nici unul din felurile ce i se ofereau, sub privirea ulcerată a gazdei.

— N-a vrut să servească din mîncarea mea, se înfrupta din chestiile alea macrobiotice... Și poftim, a murit înaintea mea !

Ca să mai schimb restaurantele pe care le frecventam de obicei, Cocoșelul și La Benoît, am hotărît într-o seară s-o iau pe Marlène la Angrosistu,

un restaurant de care se făcea mult caz. Pentru liniștea mea, m-am dus din timp la patron :

— O să vin cu Marlène Dietrich și, să n-avem vorbe, nu vrea să fie deranjată.

Am primit asigurarea că totul se va face cu cea mai mare discreție și că doamna Dietrich va fi primită „cum se cuvine".

A doua zi, i-am sugerat Marlènei să încerce acest nou restaurant. A acceptat cu plăcere. Abia am împins ușa, că am rămas împietriți : toți chelnerii la mare ținută, plus patronul și patroana, ne primeau cu onorurile cuvenite, aliniați pe două rînduri pînă la masa noastră, cu cîte un trandafir roșu în mînă ! Marlène m-a străpuns cu ochii ei albaștri.

— Prea șic pentru mine ! îmi zise, exagerînd accentul german.

A refuzat trandafirii. Evident, cina a fost un dezastru. Marlène se indispusese pe loc. Clientela burgheză și mondenă din jur îi displăcea.

— Cam zgomotos locul ăsta !

Abia mîncă două stridii, apoi ni se aduse un superb pește în coajă.

— Ei, da, eu nu pot face așa ceva ! observă ea înțepată.

La sfîrșitul mesei, patronul comise o nouă gafă, picătura de apă care făcu să se umple paharul : zîmbind cu gura pînă la urechi, cu plecăciuni adînci, prezentă oaspetelui de vază cartea de aur a casei. Marlène se aprinse numaidecît.

— Dar cine sînt eu ca să semnez în cartea de aur ?

Am achitat repede nota, mușcîndu-mi degetele că nu petrecusem seara la Marlène, și ne-am îndreptat spre ieșire. Întoarcerea acasă se anunța furtunoasă.

Pe trotuar se formase un mic grup. Probabil se răspîndise vestea că vedeta luase masa la restaurant. Mă așteptam la o nouă ieșire a Marlènei, cu atît mai mult cu cît doi travestiți, destul de jalnic costumați, îi stăteau în cale.

— Doamnă Dietrich, sîntem atît de fericite să vă vedem, vă iubim atît de mult...

Spre marea mea surpriză, în loc să-i ia la rost, Marlène i-a îmbrățișat și le-a semnat fotografiile pe care i le întindeau. Am condus-o acasă fără nici un cuvînt, renunțînd să pătrund mecanismul capriciilor ei.

Marlène avea oroare de familiaritatea deplasată, dar îi plăcea sporovăiala șoferilor de taxi. Foloseam uneori acest mijloc de locomoție pentru a merge să ne plimbăm puțin pe Champs-Elysées. Într-o zi, ni s-a întîmplat ceva uluitor, care m-a pus în încurcătură, dar mi-a dovedit încă o dată umorul și discreția Marlènei.

Tocmai oprisem un taxi, ne instalaserăm pe bancheta din spate, că șoferul exclamă :

— O, ce curios mi se pare să vă întîlnesc în carne și oase ! Știți, îmi place de dumneavoastră... Sînteți Louis Bozon, nu-i așa ?

Puțin mirată, Marlène privi șoferul care, prin retrovizor, n-avea ochi decît pentru mine. Animam

de cîteva luni o emisiune de jocuri la televiziune și figura mea începea să fie cunoscută.

— Vă urmăresc în fiecare zi, continuă el. Nu vreți să-mi dați un autograf ?

Plasat alături de o vedetă de talia Marlènei Dietrich, mă simțeam evident stînjenit de aceste complimente. Pentru a-i tăia vorba, i-am spus șoferului :

— Știi, sînt cu cineva mult mai celebru decît mine !

Dar el nici nu voia să audă, convins că făceam pe modestul. Marlène zîmbi și mă lovi ușor cu cotul :

— Sper că ai să-i dai un bacșiș gras ! îmi șopti ea în englezește.

În mod clar, scena o încînta, nici vorbă să-mi poarte pică. Se bucura poate că se afla în compania cuiva care e recunoscut. Oricum, timp de cîteva minute am fost mai celebru decît Marlène Dietrich. Cînd ne-a depus, în fine, pe Champs-Elysées, șoferul mi-a întins o foaie de hîrtie.

— Mi-ar face mare plăcere, domnule Bozon, să am semnătura dumneavoastră. Și dumneavoastră, doamnă dragă, îmi păreți foarte simpatică, semnați și dumneavoastră aici...

*

Marlène nu se prăpădea după aniversări. Datele n-aveau nici o importanță în ochii ei, sărbătoririle o plictiseau. Era de altfel un punct asupra căruia ne înțelegeam de minune.

Într-o zi totuși, Bernard Hall, coregraful și secretarul ei, a venit la mine să-mi spună că Marlène ține cu orice preț să-mi facă un dar de ziua mea. Sau poate de Crăciun. Am răspuns că eram mișcat de această atenție, dar că n-avea nici un rost. Totuși, dacă insista, exista o frapieră de șampanie în cutare magazin...

Ducîndu-mă la Marlène, o zi-două mai tîrziu, a ieșit să mă întîmpine în antreu.

— Poftim, Louis, e pentru dumneata...

Și mi-a arătat cu degetul o cutie de plexiglas de pe placa radiatorului. Cu siguranță că nu era frapiera de șampanie. Am luat obiectul în mînă. Era un săpun cu iederă, într-un fel de mănușă groasă din păr de cal, pentru slăbit.

— Nu știam ce să-ți ofer, mi-a spus. Atunci m-am gîndit... Spui mereu că ar trebui să-ți supraveghezi silueta...

Am rămas mut. Pe cutia de plastic se mai afla eticheta cu prețul : treizeci și doi de franci cincizeci.

Perfidie ? Pedeapsă ? Era ca și cum mi-ar fi spus : „Ce nevoie ai de frapieră de șampanie ? Șampania o bei la mine !“

Marlène și bărbații... A fost văzută cu Gary Cooper, James Stewart, John Wayne... Toți, bărbați frumoși, cărora le reproșa totuși lipsa de cultură și conversația monosilabică. A mai fost și Yul Brynner, pe care nu-l evoca în fața mea sau, dacă se întîmpla să-l evoce, o făcea în termeni foarte vi-

rulenți. Cînd s-a anunțat moartea lui, îmi amintesc de reacția Marlènei :

— Sînt sigură că a murit de SIDA.

Ceea ce pentru ea însemna un fel de justiție imanentă care-l condamna să moară așa cum trăise.

Joseph Kennedy, tatăl viitorului președinte, căzuse și el pradă farmecelor artistei care, în schimb, nu văzuse niciodată în el decît un prieten. Făcuse cunoștință cu familia Kennedy la Antibes, la Hôtel du Cap, în anii '30. Fiul lui Joseph Kennedy, John, nu era pe-atunci decît un adolescent, dar Marlène l-a revăzut mai tîrziu, după alegerea acestuia ca președinte al Statelor Unite ale Americii. Se știe că era mîndru de performanțele sale erotice și că simțea o adevărată fascinație pentru vedetele ecranului. O dată sau de două ori, Marlène a evocat în fața mea o îmbrățișare fugară, într-un ascensor, ca un gest copilăresc, de care nu era mîndră nicidecum. Totuși, avea la vremea aceea șaizeci de ani !

O fi cunoscut ea multe aventuri fără urmare ? Îi plăcea să fie înconjurată de bărbați străluciți și celebri, tinerii gigolo nu prezentau nici un interes în ochii ei. Dar a avut cîteva mari iubiri adevărate, ca acel ziarist australian, mort în împrejurări groaznice. În timp ce se afla pentru un reportaj pe o platformă petroliferă, un elicopter a basculat și reporterului i-a fost retezat capul de către paletele rotorului.

În ceea ce-l privește, Raf Vallone s-a arătat deosebit de îndatoritor față de Marlène,

plimbîndu-și partenera prin toată Roma; ținînd-o de braț, a introdus-o în culisele teatrelor și pe platourile de filmare, prezentînd-o chiar și mamei lui, fără ca pentru asta să calce măcar pragul odăii ei. Cred că Marlène socotea această rezervă cel puțin surprinzătoare din partea unui *latin lover*. A ajuns chiar să se întrebe dacă Don Juan nu cumva o folosea pentru propria lui publicitate sau dacă nu era, pur și simplu, mai puțin Don Juan decît se pretindea... Orice-ar fi fost, Raf Vallone n-a uitat-o pe Marlène. Mulți ani mai tîrziu, cu cîteva zile înainte de moartea ei, îi trimitea o carte poștală, dîndu-i adresa lui și cerîndu-i să-i scrie...

Într-o zi, sosind la Marlène, am găsit-o cufundată într-o teribilă melancolie. În ajun, primise un enorm buchet de trandafiri și fusese fericită. Un bărbat îi făcuse, pare-se, avansuri, amețit, fără îndoială, la ideea de a curta o legendă a cinematografului. Dar, pesemne, și-a dat seama cam tîrziu că Marlène nu mai era femeia pe care o admirase pe ecran și s-a eschivat în modul cel mai grosolan și mai laș cu putință. Marlène s-a simțit umilită. O clipă cedase unei iluzii, amintindu-și cît plăcuse odinioară. Și apoi, fiasco... În ziua aceea, am sesizat la ea o oarecare confuzie, repede ascunsă.

Să fi fost regretul pentru vechile iubiri ? Marlène a căutat întotdeauna bărbatul în stare s-o protejeze, am mai spus-o. Dar cînd bărbatul i-a cucerit inima, cum s-a întîmplat cu Gabin, l-a lăsat să plece. În fond, această dorință de-a fi ocrotită era poate contrară adevăratului ei temperament ori

poate viața în doi nu era compatibilă cu meseria ei de actriță și cu statutul de vedetă. Căci Marlène a dus de fapt o viață de bărbat, luînd singură decizii, chiar dacă erau dictate de exigențele unei cariere pe care n-o mai stăpînea.

Că lumea spectacolului e adesea o lume a singurătății, se știe, a devenit un clișeu : înconjurați de mii de persoane, adulați în timpul spectacolului, artiștii rămîn singuri de îndată ce proiectoarele se sting. Marlène a cunoscut, desigur, acest sentiment, a căutat poate să mobileze vidul cu iubiri efemere, cu bărbați mulțumiți cu simpla apropiere de vedeta legendară. Încet- încet însă, i s-a impus ideea unei singurătăți voite, în ciuda durerilor pe care le comportă, deoarece tot ce i se propunea în schimb nu izbutea s-o mulțumească pe deplin.

S-a insinuat adesea că Marlène era lesbiană. Biografii ei insistă asupra acestui subiect, avansînd chiar unele nume, cum ar fi Mercedes d'Acosta, care a fost și intima Gretei Garbo. Eu îmi amintesc numai că Marlène nu era din cale afară de îngăduitoare cu suratele ei :

— Nu prea mi-au plăcut femeile, îmi spunea ea uneori. Totul e prea complicat cu ele. Se întîmplă ca bărbații să fie geloși, dar femeile sînt invidioase, ceea ce e cu mult mai rău. Am fost întotdeauna victima acestui cusur al lor... Din fericire, eu nu știu ce e invidia.

O femeie nu găsea îndurare în ochii ei decît pentru că afișa calități... virile. Marlène le-ar fi

exasperat pe feministe. Cînd chemam medicul la ea, întotdeauna trebuia să am grijă să fie bărbat.

Reputaţia de lesbianism se ţinea scai de numele Marlènei din anii debutului ei. La Berlin, ce-i drept, era epoca ambivalenţei afişate, heterosexualitatea pură şi dură fiind considerată drept falsă pudoare sau provincialism. Marlènei îi plăcuse întotdeauna să se îmbrace în haine bărbăteşti : lansase chiar moda monoclului, devenit un fel de semn de recunoaştere pentru lesbienele berlineze, care făcuseră din actriţă un idol al lor. De altfel, aceasta era văzută frecventînd localurile de homosexuali sau travestiţi.

Ce-i drept, Marlène a jucat întotdeauna cartea ambivalenţei. La Hollywood îi speriase pe directorii de la Paramount insistînd să poarte pantaloni şi blezer. Dar ţinuta ei vestimentară avusese un asemenea răsunet, încît studiourile continuaseră pe aceeaşi cale, lăudîndu-şi astfel vedeta : „Femeia pe care pînă şi celelalte femei o adoră !“ La care Sternberg adăugase ceva din fantasmele lui, mai ales în unele scene din *Morocco* sau *Blonda Venus*, în care Marlène poate fi văzută mîngîind un sîn ori sărutînd o femeie pe gură.

Ce să spun mai mult decît că femeile prea curtate sau prost curtate de bărbaţi, care nu se gîndesc decît să le introducă în patul lor, pot încerca dorinţa să se îndrepte spre propriul lor sex pentru a descoperi gesturi noi, o altfel de sensibilitate ? A fost cazul Marlènei ? Nu ştiu. Şi, în fond, ce importanţă are ?

Sigur este că orice insinuare privind amorurile safice ale Marlènei era imediat sancţionată printr-o

plîngere în justiție depusă de interesată. De îndată ce apărea o carte sau un articol pe această temă, Marlène cerea avocatului și prietenului ei devotat, maestrul Jacques Kam, să intenteze un proces de defăimare ziarului sau editorului. Și, de foarte multe ori, Marlène cîștiga.

Era de altfel unul din motivele pentru care aprecia Franța : găsea că la noi viața particulară este mai bine protejată decît oriunde în altă parte. Era de-ajuns ca un ziar, un post de radio sau de televiziune să-și permită o remarcă insidioasă și Marlène știa că justiția franceză va vedea aici un prejudiciu adus persoanei și-i va da cîștig de cauză. Astfel încît despăgubirile... Căci procesul era și un prilej de cîștig. Calomniatorul îi întinase reputația, îi datora despăgubiri. Era o modalitate ca oricare alta de a se servi de o glorie care nu aducea un cîștig atît de mare cum și-ar fi închipuit cineva. Marlène nu încasa nici o centimă de pe urma difuzării fotografiilor sau filmelor sale, ale căror drepturi nu le deținea. Cărțile despre ea apăreau de cele mai multe ori fără autorizația ei. E adevărat că ea n-ar fi dat-o. Cînd am cunoscut-o, Marlène nu trăia în fond decît de pe urma personajului său, a siluetei și a vocii sale. Tot ce făcuse înainte nu-i aducea decît neplăceri.

Era Marlène procesomană ? Fără doar și poate. Trăise mult în Statele Unite unde procesele sînt monedă curentă : fusese și ea victima cîtorva. Puțin după ce Marlène sosise la Hollywood, de exemplu, soția lui Joseph Sternberg o acuzase de

„deturnare de afecțiune“. Iar în 1977, tot se mai răfuia cu un producător american, care-i cerea daune pentru că-i pusese la îndoială competența profesională. Astfel încît proceda și ea la fel atunci cînd era atacată.

Cu timpul totuși, combativitatea Marlènei a mai scăzut. Toate eforturile desfășurate pentru a stăvili torentul de bîrfeli apărute cu regularitate în presă i se păreau zadarnice. Se simțea neputincioasă, atinsă parcă în adîncul ființei de aceste articole răuvoitoare. Nu era vorba atît să-și apere legenda, cît să-și protejeze viața particulară. Marlène socotea că aceste fapte comise în trecut nu era cazul să mai fie evocate și că secretele de alcov nu trebuiau etalate în public.

Que reste-t-il de nos amours ? Ce-a mai rămas din dragostele noastre ?... Marlènei îi plăcuse întotdeauna la nebunie acest cîntec de Charles Trenet. În recitalurile ei, interpreta uneori o versiune engleză a cîntecului, *I wish you love.* Cu ocazia recitalului ei la Spațiul Cardin, ar fi vrut să-l cînte în franțuzește, cu condiția însă ca Trenet să-i rescrie cuvintele : „La vîrsta mea, înțelegi, răvașele de dragoste, e ridicol...“

Pînă la urmă, nu s-a realizat nimic, fiindcă Trenet a cerut să vină să lucreze direct cu ea. În ciuda admirației ei pentru acest om pe care-l socotea un mare artist, Marlène a refuzat să-l primească în casă.

Într-o zi, tot ea mi-a scris că-mi trimite o adaptare foarte liberă a acestui cîntec :

Que reste-t-il
De ces beaux jours
Quand je vidais
Les jolis seaux
Que reste-t-il
De nos amours
Que la poubelle ! ! !
Je m'occupe d'elle
Croyez-le bien
C'est pas facile
Quoi qu'il en soit
Je fais d'mon mieux
Croyez-le moi ! ! !

*

La începutul anilor '70, Marlène şi-a pus în minte să găsească cimitirul în care să fie înmormîntată. Duminica pornea aşadar, împreună cu avocatul ei, maestrul Jacques Kam, să cutreiere împrejurimile Parisului în căutarea locului ideal. Marlènei îi căzuse cu tronc Saint-Lambert-des-Bois, pe Valea Chevreusei, unde văzuse un cimitir încîntător, cu o capelă înconjurată de pini. Bătuse la uşa primarului spunîndu-i :

— Vreau să fiu înmormîntată aici, la dumneavoastră.

— Dar, doamnă, e cu neputinţă, trebuie să cumpăraţi un teren în comună.

Tratativele s-au dovedit atît de complicate, încît Marlène s-a lăsat păgubaşă. Am participat şi eu la cercetări. Făceam fotografii pentru a amplasa cimitirul, mă informam asupra „oaspeţilor“ iluştri.

Am întreprins, printre altele, cîteva demersuri la Sainte-Geneviève-des-Bois, unde Marlène văzuse un foarte frumos cimitir ortodox. Din păcate, nu mai erau locuri.

Această cursă pentru ultimul lăcaș tindea să devină o glumă absurdă. Marlène dorea un loc în apropierea unei autostrăzi și-a unui restaurant. Astfel, cei care ar fi venit să se reculeagă la mormîntul ei s-ar fi repezit apoi să servească o masă bună.

Îi scrisese chiar lui de Gaulle pentru a-i împărtăși dorința ei de-a fi înhumată în Franța. Generalul, care nu uita angajarea Marlènei în timpul războiului, îi răspunsese : „Doamnă, dorindu-vă o scadență cît mai îndepărtată cu putință, am vrea să știm unde". Se temea poate ca Marlène să nu aspire la Arcul de Triumf...

— Generalul de Gaulle nu se prea ocupă de cererea mea, îmi zise Marlène cu oarecare sfială. Să renunțăm.

Timpul a trecut. Alegerea locului de veci n-o mai preocupa.

— Louis, cînd o să mor, pune-mă într-un sac de plastic și aruncă-mă în portbagaj pînă la sosirea fiicei mele !

În timpul acesta, Charles Trenet nu renunța la spontaneitatea lui incisivă. La moartea Gretei Garbo, a ticluit o telegramă foarte scurtă și i-a trimis-o Marlènei. Textul depeșei, al cărei umor negru sigur că i-a plăcut adresantei, suna astfel : „Garbo a murit. Sincere felicitări !"

CAPITOLUL 5

Just a gigolo — Un simplu gigolo

Din cînd în cînd, Marlène și cu mine ne duceam la cinematograf pe Champs Elysées. Cum taxiurile nu acceptau să ne ia de la Avenue Montaigne pentru o distanță atît de mică, Marlène se sprijinea de brațul meu și-o porneam pe-o alee laterală, pe care o străbătea altădată cu Gabin, îmbrăcată în pantaloni și cu chipiu pe cap.

Aceste ieșiri la cinema se dovedeau uneori anevoioase pentru ea, din cauza cozilor nesfîrșite care-o oboseau. Pentru a o menaja, o lăsam puțin la coadă și-mi croiam drum pînă la casă, pentru a pertracta cu cerberul în uniformă roșie. Îi explicam că doamna Marlène Dietrich așteaptă afară și-l rugam să ne dea întîietate. Acesta mă întreba uneori, în ironie, dacă nu cumva eram John Wayne sau Gary Cooper, dar în general totul se termina cu bine. Era cel mai

bun mod de a proceda, căci, telefonînd înainte de venirea noastră, eram aproape siguri că vom avea de înfruntat o avalanșă de fotografi gata să se năpustească asupra ei.

În timpul uneia din aceste plimbări, Marlène mi-a povestit că se întîlnise odată pe Champs-Elysées cu marele actor Raimu, care era unul din idolii ei, de cînd îl văzuse în *Nevasta brutarului.* Nu rezistase impulsului de a-l aborda.

— Bună ziua, domnule Raimu...

Văzîndu-se față-n față cu Marlène Dietrich, cel interpelat se opri uimit.

— M-a recunoscut ! exclamă el cu bucurie copilărească. M-a recunoscut !

Într-o zi, cum mergeam noi spre Arcul de Triumf, Marlène văzu un bărbat trăgînd de mînă un copil care țipa de mama focului, cu fața roșie și înecată în lacrimi.

— Louis, ia privește... Copilul ăla... Sînt sigură că a fost răpit, să chemăm poliția !

Am căutat s-o liniștesc :

— Marlène, sînt mulți copii care fac crize că nu capătă înghețată sau jucăria pe care o cer tatălui lor... Să chemăm poliția dacă vrei, dar iarăși o să atragi atenția.

La gîndul ăsta s-a liniștit. Marlène era foarte sensibilă la acest capitol, știam, pentru că, pe cînd trăia la Hollywood, primise amenințări de răpire a fiicei sale, Maria. Dar, cu ajutorul lui Sternberg, luase draconice măsuri de securitate și angajase paznici. Biata Maria trebuise să petreacă luni întregi

închisă în casă, permanent supravegheată, lipsită de tovărăşia copiilor de vîrsta ei. Această perioadă grea i-a deschis Marlènei ochii asupra inevitabilului revers al gloriei : şi-a dat seama că notorietatea o expunea acţiunilor nebuneşti ale unor aşa-zişi admiratori. Casa din Beverly Hills a trecut de la o atmosferă de seninătate şi lipsă de griji, la o anume nelinişte, sporită de zăbrelele care aveau să-i despartă pe locatari de lumea exterioară.

Marlène îşi adora fiica. Una locuia la Paris, cealaltă la New York, dar îşi telefonau şi-şi scriau practic în fiecare zi. Cînd Marlène pregătea şniţel vienez, altă specialitate a ei, ambala întotdeauna cîteva bucăţi şi le trimitea fiicei ei prin colet expres. Nu ştiu în ce stare ajungeau acolo şniţelele şi nici ce făcea Maria cu ele, dar gestul contează.

De îndată ce Marlène avea cea mai mică alergie sau orice neplăcere cu sănătatea, îşi consulta în primul rînd fiica. Aceasta avea, pare-se, cunoştinţe destul de vaste în domeniul medicinei şi-i dădea fără să şovăie numele medicamentului celui mai indicat. În general, era obligaţia mea să descopăr echivalentul lui francez.

— Încearcă măcar să obţii posologia şi, mai ales, numele substanţei, îi spuneam Marlènei.

Înarmat cu aceste informaţii, porneam în căutare, consultînd toţi farmaciştii din cartier. Aproape întotdeauna puneam mîna pe elixir, dacă nu cumva se întîmpla să fie fabricat chiar la Paris. Marlène dovedea o nepotolită curiozitate faţă de tot ce era medicament şi ajunsese o adevărată

mină de cunoștințe. Era de-ajuns să-i vorbești despre durerile tale de cap sau de stomac și pe loc îți prescria un leac miraculos.

Eram solicitat nu numai de Marlène, ci și de cei din „exterior". Pentru că, în ochii oamenilor printre care evoluam — e vorba de lumea jurnalisticii și a radioului — , făceam figură de anormal sau de imbecil. Cum ? Bozon are ușile deschise la Marlène Dietrich și n-a reușit încă s-o aducă în fața microfonului ? Primisem astfel un apel din partea lui Jacques Chancel :

— O vreau pe Marlène pe platoul emisiunii mele *Le Grand Échiquier.* Și-ai să vii și tu.

— Nici gînd, n-o să accepte niciodată !

— Dar, mă rog, ești prietenul ei, ce, nu poți s-o convingi ? Nu ți-a dat niciodată un interviu ?

— Nu... mă mulțumeam să răspund.

Chiar așa, de ce nu mă gîndisem să exploatez — ce cuvînt oribil ! — relația mea cu Marlène ? Mai întîi, pentru că respectul sincer al prieteniei noastre mă împiedica s-o supun unei încercări pe care știam c-o detestă. Dar mai însemna și faptul că Marlène era o femeie hotărîtă și n-o duceai cu una cu două. N-aveam nici o șansă s-o conving să accepte un interviu. O dată sau de două ori, hărțuit de o revistă, atacasem subiectul.

— Marlène, sînt întrebat dacă... S-ar părea că...

— Ei bine, spui nu, Louis ! Simplu !

La drept vorbind, am constatat de multe ori că, deși mă bucuram de încrederea Marlènei, n-aveam

practic nici un ascendent asupra ei o dată ce-i intrase o idee în cap. Era clar, mai ales în cazul persoanelor cu care se certase și pe care mă străduiam să le dezvinovățesc în ochii ei. Ca și cum aș fi predicat în deșert !

— Să uităm asta, îngerul meu, îmi răspundea, după ce-mi terminasem pledoaria.

O dată am reușit totuși s-o fac să-și schimbe părerea și anume, în favoarea lui Sașa Briquet, pe care nu știu din ce cauză nu mai voia să-l primească.

— Marlène, totuși grație lui ne-am cunoscut...

Am rostit aceste cuvinte, încercînd s-o fac să simtă că nu era chiar un fleac. În amintirea acestei întîlniri ori poate că și-a amintit deodată de niște clipe fericite, Marlène a acceptat, în fine, să-l revadă pe Briquet. I-a telefonat rugîndu-l să aducă pateu de ciuperci și pîine de țară, care-i plăcea ei grozav. Omul nostru a sosit cu brațele încărcate, dar Marlène s-a arătat atît de odioasă față de el, încît Briquet și-a luat singur rămas bun...

Marlène era capricioasă, atît în privința oamenilor, cît și a hranei. Am cunoscut-o cu perioade de preferință pentru langustă, cu perioade de preferință pentru cartofi... La un moment dat, a fost pateul de ficat. Trebuia să fac cumpărăturile de la o anumită băcănie de lux, La maison de la Truffe, căci nu mai voia să știe de altă adresă. Chiar dacă era nemulțumită de pateul de ficat pe care i-l aduceam :

— Prea gras ! zicea ea, îndepărtîndu-l.

Și pateul dispărea. Cine-l lua ? Habar n-am ! Dacă mi s-ar fi oferit mie, n-aș fi spus nu...

Privilegiu de mare doamnă. Marlène putea să renunțe la gusturile ei, așa, de azi pe mîine, fără să prevină pe nimeni. Ajunsă la saturație, nu mai voia să audă vorbindu-se de felul care pînă mai ieri o încîntase. Important era să nu-i atragi atenția.

— Marlène, nu înțeleg, totuși odată îți plăcea grozav pateul de ficat.

Îți arunca atunci o privire care parcă însemna : „Da, mi-a plăcut și nu-mi mai place. Ei și ce ? Nu merită o teză la Sorbona."

A mai fost și o vreme, care a durat destul de mult, a anghinarelor. De cîte ori cinam la Marlène, eram sigur că voi avea dreptul ca antreu la două anghinare de Bretania. Ca de obicei, amfitrioana stătea în picioare în fața mea și mă privea sugînd frunză după frunză. Adoptasem tactica să smulg mai multe odată, cînd Marlène se întorcea cu spatele, dar observa și-mi spunea :

— Cum ? Nu mănînci...

— Nu, sînt cam nervos astăzi.

— Totdeauna ești pe grabă, zicea ea, traducînd expresia englezească *in a hurry*.

Aveam un prieten care venea regulat să ia cina cu noi. Ajunsese să facă alergie la anghinare. Se învinețea la față numai ce le vedea în farfurie.

— Cum, prietenul dumitale nu mai mănîncă ?

Mi-am luat inima în dinți.

— Marlène, îndurare, să ne oprim cu anghinarele !

Nu era ușor să-i spui. Cum îndrăzneam să critic un meniu pregătit de ea în cinstea noastră ?

— E ca aspicul de pește, am continuat în elanul meu. E foarte bun, de acord, de la un timp însă aș vrea să mai mănînc și altceva !

— În fond, ce, eram obligată să vă fac anghinare ? a răspuns ea jignită.

Ca toate marile gospodine, era grozav de susceptibilă. Bucatele ei trebuiau să fie mai presus de orice îndoială. Marlène acorda astfel cea mai mare grijă calității și prospețimii produselor pe care le folosea. Chiar după fierbere, legumele ei rămîneau de-un verde extraordinar, aproape suprarealist, și erau totdeauna *al dente*. Totuși, prietenul meu și cu mine am început să simțim că e ceva necurat la mijloc. Nevenindu-ne la început să credem, am stabilit mai apoi o relație ca de la cauză la efect între mesele pe care ni le oferea Marlène și o nevoie imperioasă, cîteva ore mai tîrziu, de a ne repezi la toaletă... M-am hotărît să mă apropii de bucătăreasă cu multă diplomație.

— Cum naiba faci, Marlène, să obții întotdeauna legume atît de verzi ? am întrebat-o cu aerul că vreau să-i smulg un secret profesional.

— A, fiindcă pun bicarbonat.

— Bicarbonat ? Chiar așa ? Ce ingenios ! Dar nu prea mult, sper...

Ea mă privi cam cum se uită un pescar la trecătorul care se oprește să conteste eficacitatea momelilor lui.

— Nu, bineînțeles. Un vîrf de cuțit.

— Așa da, fiindcă trebuie să bagi de seamă să nu depășești doza...

A înregistrat, desigur, mesajul, fiindcă am început din nou să ne regalăm la masa ei... fără efecte nedorite.

*

Continuam să anim o emisiune de jocuri la televiziune în jurul amiezii. Marlène mă văzuse și, cu ochiul ei de argus, n-a pregetat să-mi atragă atenția asupra unor greșeli.

— Cu ce să începem ? Te miști prea mult ! Prea multe gesturi !

Avea, fără îndoială, dreptate.

— Dar, Marlène, n-am ce face, sînt latin, e în firea mea !

Îmi reproșa și că eram prea elegant pentru o emisiune de prînz. După ea, trebuia să mă mulțumesc cu un veston de flanel, cămașă albastră și cravată. Îmi trimitea fotografii pe care le decupa din reviste cu mențiunea : „Iată de ce ai nevoie !"

— Ar trebui să porți gulere mai joase. Modelul ăsta ți-ar lungi gîtul, pe care-l ai cam scurt.

Insista și asupra mînecilor mușchetar și asupra gulerelor fără nasturi.

— Guler american ? Ce oroare !

Într-o bună zi, mi-a trimis douăsprezece cămăși de la Dior, foarte frumoase ! Toate aceste critici erau formulate fără răutate, cu acea privire avizată pe care o îndrepta întotdeauna asupra emisiunilor de televiziune. Maestrul ei, Sternberg, îi atrăsese atenția asupra importanței luminilor, a cadrajului

și a machiajului. Reținuse lecția lui și, trebuie să recunosc, foarte adesea avea dreptate. Se arăta nemiloasă cu emisiunile de varietăți :

— Luminile sînt prost plasate ! Cine a avut ideea năstrușnică să lumineze de jos ? Și de ce să-l ridice pe Charles Aznavour pe un taburet de bar ? El, care nici așa nu-i înalt, apare în felul ăsta cu picioare minuscule...

Sau, dimpotrivă, scaunele erau prea moi si joase, oamenii se cufundau în ele de nu se mai vedeau decît genunchii femeilor, partea cea mai urîtă a corpului lor, zicea Marlène. Ea susținea pe bună dreptate că nu trebuie folosite canapele moi pe platoul de televiziune, ci fotolii inconfortabile care-i obligă pe invitați să stea drept.

Prezentatorii se exprimau prost sau prea repede, după gustul ei, femeile erau îmbrăcate în pofida bunului simț, urmînd cu sfințenie moda, ori aveau tot timpul o meșă de păr ce le cădea în ochi...

Marlène judeca la fel prestația oamenilor politici :

— Nu se poate, zicea în legătură cu Mitterrand. Cum vrea să convingă spectatorii ? Clipește întruna, nu se mai oprește din clipit !

În 1981, fusese îngrozită văzîndu-l pe noul președinte ales circulînd pe culoarele Panteonului.

— E ceva de speriat ! Poartă pantaloni prea scurți, i se văd gleznele. Louis, află-mi repede numele croitorului lui !

Uitîndu-se la televizor, Marlène o descoperise pe Dalida. Interesul pe care i l-a arătat apoi cîntăreței avea de ce să mă surprindă, căci prea puțini interpreți francezi găseau îngăduință în ochii

ei. Mi-aduc aminte că, atunci cînd o vedea pe Sylvie Vartan, zicea strîmbînd din nas :

— Asta, cîntăreață ? Ceva temperament, dar n-are pic de voce...

Cel mai uimitor este că Dalida reprezenta în ochii mei un fel de sosie caricaturală a Marlènei. Gene imense, pomeți ieșiți în afară și, mai ales, rochii lungi, mulate, cu paiete, care o obligau la un joc de scenă limitat, ca acele aplecări din bust în fața microfonului pe care Marlène le stăpînea atît de bine. Aveam o mare stimă pentru Dalida, nu puteam să nu văd însă în ea o replică puțin cam kitsch a Marlènei.

Aceasta se arătă foarte impresionată de prima tentativă de sinucidere — ratată — a cîntăreței de varieteu.

— E teribil, femeia asta și-a organizat moartea : a pretins că pleacă la aeroport, a închiriat o cameră la hotel și a fost găsită a doua zi în agonie, dar încă în viață...

Marlène vorbea despre Dalida cu simpatie și compătimire în același timp, exprimînd dorința de-a o întîlni. Or, s-a întîmplat că amîndouă aveau același avocat, în persoana maestrului Jacques Kam. Acesta le-a reunit într-o seară în jurul unei mese de restaurant. A fost o întîlnire cît se poate de reușită. Cele două cîntărețe au simțit afinități comune, împărtășeau aceeași concepție perfecționistă asupra meseriei lor.

— Mă gîndeam adesea la dumneavoastră cînd eram la Olympia, îi mărturisea Dalida cîntăreței.

Tehnicienii și machiezele îmi spuneau întotdeauna: „Nu există pisăloagă mai mare ca dumneavoastră, în afară de Marlène Dietrich".

— Pentru că sîntem deosebit de meticuloase, cerem ceea ce alții nu cer niciodată.

Anumite persoane aveau darul să trezească în Marlène un instinct de zînă protectoare. Așa s-a întîmplat cu Romy Schneider. De origine germană, Marlène se simțea în mod firesc aproape de tînăra austriacă, venită să facă o carieră în Franța. Pe de altă parte, aceasta, căpătînd încredere, a început să i se destăinuiască Marlènei.

Romy Schneider n-a fost niciodată o femeie fericită și eșecurile ei amoroase erau cunoscute sau puteau fi ghicite. Martoră a suferințelor tinerei actrițe, Marlène a păstrat întotdeauna un anumit resentiment față de Alain Delon, pe care-l socotea oarecum răspunzător.

Romy a început să consume amfetamine și tranchilizante de tot felul. Mi-aduc aminte că, de vreo două-trei ori, i-am dus niște cărți din partea Marlènei. De fiecare dată eram uimit văzînd că Romy îmi deschidea chiar ea ușa. Mai tîrziu, am înțeles că între foile cărților erau ascunse pilule de amfetamină și că eram complicele involuntar al acestui trafic. Romy venea să-mi deschidă tocmai fiindcă se temea ca nu cumva cei din jurul ei, devotați trup și suflet protecției sale, să nu intercepteze

pachetul. Marlène proceda astfel dintr-un sentiment de tandrețe față de ea.

— O femeie atît de frumoasă. Și o viață ratată. Ce tristețe... Cine spunea așa, Louis ?

— Cybulski...

Cu mulți ani în urmă, Marlène se arătase mult mai puțin înțelegătoare față de Edith Piaf. Totuși, la început, o ajutase pe cîntăreață, cînd aceasta sosise la New York, tot așa cum altădată îi primise în casă pe francezii din Hollywood. Era fascinată de acest amestec de fragilitate și putere, de această înclinație spre pasiune, de acest mod de a se bucura din plin de viață. Interpreta *Imnului închinat dragostei* vădea o formă de iraționalitate care fascina rigoarea germană a Marlènei.

Marlène era de față cînd a trebuit să i se anunțe lui Edith Piaf moartea năprasnică a lui Marcel Cerdan. Cîțiva ani mai tîrziu, a fost martoră la cununia acesteia cu Jacques Pills, într-o bisericuță din New York. Dar n-a mai vrut să știe de Edith Piaf cînd aceasta a început să se drogheze, socotind că nu mai poate fi salvată. Disciplina și stăpînirea de sine constituiau pentru Marlène două cuvinte de ordine imperative : tranchilizante la nevoie, droguri în schimb...

În 1963, Marlène a asistat la înmormîntarea lui Edith Piaf, care s-a desfășurat în condiții oribile. Nu exista practic serviciu de ordine, lumea călca în picioare mormintele, hărțuia celebritățile ca să le

smulgă un autograf... Din ziua aceea, Marlène s-a jurat să nu mai asiste la nici o înmormîntare.

*

Louis Bozon : *Printre calităţile dumitale, logica îmi pare a ocupa un loc de frunte.*

Marlène Dietrich : *Logica nu este o însuşire tipic feminină. Slavă Domnului, am fost educată în spiritul tezei lui Emmanuel Kant şi toată tinereţea am fost învăţată să gîndesc nu ca o femeie, ci ca un bărbat. Această educaţie m-a ajutat în cursul existenţei mele — nu o dată furtunoasă — şi îmi foloseşte şi astăzi, ca odinioară. A însemnat un mare capital, atît în profesiune, cît şi în viaţa mea particulară. Hotărîri importante au fost călăuzite de capacitatea mea de a judeca logic. Cum în tinereţe n-am avut parte de inteligenţa unor bărbaţi care să-mi transmită cunoştinţe, cred că trebuie să punem pe seama lui Kant asemenea tendinţă. Logica are pretutindeni drept rezultat sănătatea mentală.*

L.B. : *Logica, dar şi disciplina.*

M.D. : *Am fost crescută în spiritul ei. Toată viaţa m-am conformat regulilor de disciplină. Poate că celor care citesc pagini despre celebrităţi ale* show-business*-ului li se va părea ciudat, aşa încît aş vrea să explic puţin această doctrină. Cînd am sosit la Hollywood, eram un copil răsfăţat (dacă se poate spune) în privinţa felului cum trăiam. Singurul om căruia îi permiteam să mă domine, să mă instruiască şi să mă controleze era von Sternberg. Cînd rămîneam fără el, eram eu însămi, cea adevărată şi in-*

dependentă. Nu frumusețea îl fascina pe Sternberg la mine, ci o calitate rară, care lipsea tuturor actrițelor cunoscute de el pînă atunci : disciplina. Asta m-a și legat de el.

L.B. : *Crezi în astrologie ?*

M.D. : *Am învățat la școală că Luna generează fluxul și refluxul. Am mai învățat să admitem înrîuririle Lunii asupra oamenilor. Aceste cunoștințe ancestrale au sporit în ultimii ani prin cercetarea astrologică. Ea a scos la lumină tot mai multe date în legătură cu forța gigantică a astrelor* [...] *Astrologia te ajută în activitatea ta și în raporturile cu semenii. Grație ei economisești energie cînd ești confruntat cu un Leu (nu-i nevoie să mai argumentez), eviți să te bați cu Taurul dominant, dar socotește-te fericit dacă ai un Vărsător drept prieten sau patron, asta ca să-ți împărtășesc unele păreri ale mele asupra acestui subiect* [...] *Poate că, odată și-odată, omenirea va ști totul despre influența astrelor. Deocamdată, nu face decît să se supună intuițiilor sale. Dar nu putem nega misterioasa, puternica și, cîteodată, violenta influență a astrelor.*

Știu că s-a convenit să se considere astrologia drept o știință, dar felul cum o combina Marlène cu logica lui Kant nu înceta să mă uimească. La drept vorbind, Marlène era departe de a-și supune orice hotărîre consultării astrelor. Într-o vreme, anumite opțiuni ale carierei sale au fost poate influențate de vizita la astrolog, dar, cînd am

cunoscut-o, Marlène se distanțase destul de mult de acea lume divinatorie, considerînd că dacă exista acolo un adevăr demn de luat în seamă, acesta nu era în nici un caz la îndemîna omului.

N-am văzut-o niciodată adoptînd o atitudine în funcție de poziția astrelor. Cu toate acestea, la fiecare început de an, citea cu plăcere în reviste prezicerile privind următoarele douăsprezece luni. Îmi citea și horoscopul meu. Nu știu care au fost previziunile pentru 1976, dar anul acela s-a dovedit funest pentru ea.

Totul a început în decembrie 1975. Marlène trebuia să cînte la Sidney, în Australia. Cînd s-a urcat pe scenă, și-a prins picioarele într-un cablu și a căzut pe spate, spre stupefacția generală. A fost ultima ei apariție pe o scenă de music-hall. Își rupsese femurul drept. Pusă în ghips în Australia, a fost transportată apoi la New York pentru a fi îngrijită.

Cu cîtva timp în urmă, avusese un semnal, atunci cînd căzuse într-o sală din Washington. Dirijorul dorise să-i sărute mîna, dar, alunecînd de pe taburet, a tras-o și pe Marlène în fosa orchestrei.

S-a vorbit adeseori despre această crudă ironie, ca tocmai picioarele Marlènei, cărora le datora în parte gloria, să devină cauza tuturor nenorocirilor ei.

Întoarcerea la Paris a fost din cele mai neplăcute și, din nefericire, vina era a mea. Trebuia s-o aștept la aeroportul Roissy, care încă era o noutate pentru mine. M-am pierdut în labirintul derivațiilor și aerogărilor și am întîrziat. Marlène mă aștepta la punctul de sosire, așezată într-un fotoliu rulant,

cu un pled pe picioare. Știu că, în momentele acelea, pur și, simplu m-a detestat. Fotografii erau prezenți, și în zilele următoare, s-au putut vedea în toată presa fotografiile bătrînei doamne într-un fotoliu rulant ; cu mîinile-i lungi și frumoase, se străduia să-și ascundă fața, în timp ce cu ochii căuta disperată pe cineva care-i promisese s-o întîmpine la coborîrea din avion. Persoana care-o însoțea smulgea din mîinile unui fotograf aparatul cu care o mitralia pe vedetă. Cînd, în fine, am sosit, Marlène, cu buzele crispate, mi-a trîntit-o în față :

— Louis, te fac răspunzător de clipele cele mai oribile din cîte mi-a fost dat să trăiesc.

După cîteva luni, soțul ei, Rudi Sieber, înceta din viață la ferma sa din California. Marlène nu s-a dus la înmormîntare.

— Mi-am pierdut memoria, mi-a spus ea. Rudi știa totul despre mine.

Căsătoria lor durase ceva mai mult decît o jumătate de secol, viața lor comună, doar cîțiva ani. La puțin timp după moartea soțului, a venit rîndul bărbatului care fusese dragostea vieții ei : Jean Gabin a murit în noiembrie 1976, la Spitalul American din Neuilly. Marlène a aflat știrea din ziare. A fost adînc afectată, chiar dacă a făcut tot posibilul să nu arate. Față de mine a spus doar atît :

— Sînt văduvă pentru a doua oară...

Socotea că Jean Gabin a murit prea devreme și-i acuza pe medicii care nu depuseseră eforturi pentru a-l salva.

A mai trăit un moment de imensă tristețe cînd notarul, pe nume Moncorgé, deci rudă cu Jean

Gabin, s-a prezentat la ea acasă și i-a înmînat un pachet :

— Stimată doamnă, potrivit dispozițiilor cuprinse în testamentul pe care l-am deschis, domnul Jean Gabin v-a lăsat acest legat.

Marlène l-a deschis : conținea toate cadourile pe care i le oferise ea, în special brățara de la Cartier, pe care ceruse să i se graveze numărul matricol în ajunul plecării lui pe front cu divizia a doua blindată.

— I-am făcut totuși cadouri frumoase...

Dar Marlènei nu-i prea plăcea să stăruie asupra trecutului. La ce bun să mai păstrezi aceste amintiri ? A închis coletul și l-a trimis intact nepoatei lui Gabin.

*

Marlène a acceptat cu strîngere de inimă să joace în *Doar un gigolo*, un film pe care trebuia să-l realizeze David Hemmings, actorul din *Blow-up*. În afara unei scurte apariții, în 1964, în *Două capete înfierbîntate*, nu mai evoluase în fața aparatului de filmat de șaptesprezece ani, de la *Procesul de la Nürnberg*.

David Hemmings îi propusese un onorariu uluitor : peste un milion de franci, sumă considerabilă în 1978 pentru un rol de zece rînduri. Marlène avea nevoie de bani și nu-și putea permite să refuze o asemenea ofertă. Ceea ce n-o împiedica să considere că se „prostituează".

Urma să interpreteze rolul patroanei unui anumit bordel, unde băieți tineri își ofereau serviciile unor cucoane mai coapte. Unul dintre acești gigolo era interpretat de cîntărețul David Bowie, pe care Mar-

lène nu l-a întîlnit niciodată. N-au avut cum să se vadă, deoarece scenele în care urmau să apară împreună au fost filmate separat. Fie că era făcută pentru bani, fie că nu, munca era sfîntă. Marlène s-a ocupat atent de toaleta ei, așa cum procedase și altă dată, mai ales în *Setea de rău* de Orson Welles, film în care Marlène deținea rolul unei țigănci mexicane. René Clair, care lucrase cu ea în *Frumoasa seducătoare*, i-a spus odată unui confrate regizor, care urma să turneze cu Marlène :

— Fii atent, căci va voi să decidă singură în privința costumelor. Are tendința să exagereze și nu respectă întotdeauna spiritul scenariului !

Dar Marlène pornea de la un raționament care s-a dovedit just :

— Mai bine să devansezi alegerea unei toalete, astfel ești sigură că nu vei fi nicicînd demodată.

Astăzi, cînd îi vezi filmele, îți dai seama că, datorită acestei îndrăzneli, toaletele ei par atemporale.

Pentru *Doar un gigolo* și din cauza durerilor ei de picioare, și-a comandat cizme lungi dintr-o piele foarte subțire, ca să mascheze imperfecțiunea pulpelor. M-am dus chiar eu să le ridic de la un cizmar italian de pe Rue de la Paix. Pălăria, împodobită cu o voaletă lungă, fusese confecționată de Madame Paulette, iar toaleta, realizată de Karl Lagerfeld. Consecventă, Marlène veghea în continuare la cel mai mic detaliu.

A adus-o pe fiica ei de la New York pentru turnare. Filmarea avînd loc după-amiază, la o oră cînd lucram, n-am putut să fiu prezent pe platou. Seara,

nerăbdător să aflu cum au decurs lucrurile, m-am grăbit să ajung în Avenue Montaigne.

Marlène era în al nouălea cer. S-a grăbit să-mi povestească totul. Echipa de fimare, tînără în genere, a primit-o ca pe o regină. Regizorul a hotărît să mai adauge o scenă, cea în care Marlène e văzută cîntînd *Just a gigolo*, acompaniindu-se la pian.

Nu era prevăzută în contract, dar Marlène, care nu se pierdea cu firea, ceruse o creștere de onorariu și o obținuse.

De fapt, mai mult rostea cuvintele decît le cînta, cu o voce căreia îi lipsea siguranța de altădată, dar care, în felul acesta, avea mai mult impact. Cîntecul avusese atîția interpreți de talent, încît Marlène optase pentru formula „cîntat-vorbit“, tipic germană.

Jean Bernard, acompaniatorul lui Gilbert Bécaud, era la pian. De îndată ce Marlène deschisese gura, o tăcere de biserică se lăsase pe platou. Toți actorii își ținuseră respirația, tehnicienii își șterseseră o lacrimă. În fața aparatului de filmat, în lumina proiectoarelor, Marlène regăsise dintr-o dată toată magia cinematografului, căci în adîncul sufletului ei, orice s-ar fi spus, simțea probabil deșteptîndu-se amintiri fericite.

Înregistrarea se făcuse în direct. Marlène mai jucase o dată scena, dar numai din perfecționism, căci inginerul de sunet se declarase pe deplin mulțumit de la bun început.

Acest moment de emoție a făcut-o să uite tristețea pe care i-o pricinuise faptul de-a fi acceptat rolul — o greșeală profesională, socotea ea. De alt-

fel, nici nu i-a plăcut filmul, considerînd că regizorul era aproape inexistent. Cînd ai fost îndrumat de Sternberg, Hitchcock sau Welles, devii pretențios...

Cu toate astea, seara, cînd s-a întors de la studio, strălucea de bucuria pe care i-o adusese această întoarcere, contactul nemijlocit cu oamenii, ea care nu prea mai avusese astfel de ocazii.

— Era atît de bine cu acești tineri în jurul meu, mi-a spus. Am simțit că erau sincer emoționați cînd m-au auzit cîntînd.

*

Sosind într-o dimineață la Marlène, am găsit-o întinsă pe jos în camera de baie. Alunecase pe gresie și, neputînd să se ridice, zăcuse toată noaptea acolo. Era perfect conștientă și părea să fi suportat bine șocul. Am luat-o în brațe și am dus-o în pat.

L-am chemat pe doctorul Judé, unul dintre cei mai vestiți ortopezi din Paris. Diagnosticul : Marlènei i se fisurase trocanterul, un mic os de la șold.

— Ar fi inutil s-o operăm, mi-a spus doctorul Judé. Trebuie doar să se odihnească, să stea la pat perfect întinsă.

Acest sfat, fără îndoială judicios din punct de vedere medical, s-a dovedit în fapt cel mai rău care i se putea da Marlènei. Însemna să se încurajeze o aspirație spre confortul fizic, în care ea risca să se complacă. Primejdia unei noi fracturi era astfel îndepărtată. Din momentul în care s-a întins în pat, Marlène n-a mai simțit nevoia să iasă.

În asemenea condiții, m-am temut ca această bătrînă doamnă aproape octogenară să nu fie cu-

prinsă de o senzație de oboseală în fața vieții sau chiar de renunțare. De fapt, spaimele mele își aveau sursa în accidentul din Australia. După cădere, Marlène a trebuit să accepte ideea că nu va mai pleca niciodată în turneu. A trebuit să părăsească definitiv scena care îi adusese atîtea bucurii. După aceea, a intervenit moartea soțului ei și cea a lui Gabin. Deși nu voia să recunoască, aceste două decese o zguduiseră. Și-acum căzuse în camera de baie... Cum să nu te temi că Marlène se va lăsa să se stingă, mai mult sau mai puțin conștient ?

Din fericire, avea să dezmintă calculele mele pesimiste. Căci Marlène n-a renunțat la viață. S-a adaptat. Cu o voință de fier, a învățat să-și conducă noua existență. Niciodată n-am simțit că viața străzii îi lipsea. Niciodată nu și-a exprimat regretul că nu mai poate ieși pentru probe la Dior sau Chanel. Niciodată nu mi-a spus : „Ai ieșit în oraș" cu acel suspin de invidie al oamenilor care trăiesc claustrați.

Ea, care iubea atît de mult restaurantele, nu mi s-a plîns niciodată : „Ce păcat că nu mai ieșim să cinăm în oraș !"

Afla în această recluziune, impusă și consimțită în același timp, o anume fericire, aproape o seninătate. Totul se petrecea de fapt ca și cum ar fi acceptat să se închidă în casă pentru a trăi, în fine, liniștită. Era în 1978. Avea să trăiască astfel aproape cincisprezece ani.

CAPITOLUL 6

Doamna e plecată

Louis Bozon : *Marlène, văd că ai biroul complet acoperit de scrisori. Primești o corespondență bogată ?*

Marlène Dietrich : *Da, în fiecare zi.*

L.B. : *Şi cine se ocupă de misivele admiratorilor ?*

M.D. : *Dacă nu sînt în călătorie, chiar eu. Crede-mă, e muncă, nu glumă. Totdeauna se găsește un ziarist prost care cîștigă și el o bucată de pîine vîrîndu-și nasul în treburile altora. Astfel, publică adresele oamenilor celebri, ca să arate că e bine informat. Şi mai sînt agențiile care furnizează știri ziarelor din lumea întreagă. În ce mă privește, primesc cincizeci-șaizeci de scrisori pe zi. Secretara nu se atinge de ele.*

L.B. : *Dumneata pui în plicuri fotografiile pe care le semnezi ?*

M.D. : *Mai mult decît atît. Răspund la scrisori, la plîngeri și la rugămințile de a da sfaturi. Toate scri-*

sorile încep la fel: „Nu vreau să vă plictisesc cu dorințele și grijile mele, dar..." și pe urmă nu se mai opresc... Iar eu le răspund. Poșta de nouă și de unsprezece îmi dă de furcă pînă la douăsprezece și jumătate, unu. Adeseori părinții îmi indică datele aniversare ale copiilor, cerîndu-mi să le scriu „La mulți ani" pe fotografie... Sînt și tineri internați în spital și atunci răspunsurile îmi cer mai mult timp. Nu primesc niciodată scrisori în care să se spună doar: „Sînt colecționar de autografe". Întotdeauna ele au o justificare.

*

Marlène redusese la stricul necesar persoanele cu care se vedea. Erau avocatul Kam pentru chestiunile financiare și procese, camerista pentru treburile casei și Norma Bosquet pentru corespondență, în fine, eu, pentru a-i face diferite servicii și a-i ține companie. Această organizare rațională îi evita multe necazuri, limitînd pe cît posibil sursele de nemulțumiri și neajunsuri.

Secretara sosea la ora nouă. Dar treaba era pornită. Marlène își petrecuse dimineața triind corespondența, totuși considerabilă, și redactînd răspunsurile. S-a întîmplat de mai multe ori să-i aduc eu scrisorile și mă miram de numărul lor impresionant. Se prefăcea că e plictisită de impunătoarea corespondență, dar sînt convins că n-ar fi renunțat la această constrîngere pentru nimic în lume.

Oamenii o încredințau de admirația lor sau îi cereau un sfat. Adesea îi trimiteau fotografiile ei ca să le dea o dedicație. Cîteodată, Marlène descoperea cîte o fotografie de care nu știa: atunci o

înlocuia cu alta, păstrînd-o pe cea care-i fusese trimisă. Dar se silea să răspundă la toate scrisorile, cu condiția să fie însoțite de timbre sau de un cupon internațional, pentru că această corespondență reprezenta pînă la urmă sume colosale.

În general, Marlène le scria de mînă, iar secretara le dactilografia. Cînd aceasta nu venea, Marlène făcea ea însăși această operație la o mașină Olympia portabilă, pe care o ținea lîngă pat. Și în această privință dovedea aceeași meticulozitate care o animase întotdeauna.

— Doamnă Norma, ai trimis cutare scrisoare ? E gata dosarul ?

Cum dosarul era pregătit chiar de ea, bineînțeles că era gata. Dar voia să se asigure că plicul a fost francat. Avea la îndemînă cutia cu timbre, în caz de nevoie.

Era de o nerăbdare fără margini : cînd un colet era expediat, trebuia să ajungă la destinație în douăzeci și patru de ore, chiar dacă punctul de destinație se afla la capătul pămîntului. Cheltuia averi trimițînd telegrame și colete expres, telexuri de toate felurile, pîndind mereu inovațiile PTT-ului și ale organismelor poștale internaționale pentru a accelera viteza corespondenței.

Cît privește scrisorile oficiale, aici mi se cerea adesea concursul : Norma fiind americană, franceza ei era îndoielnică. Marlène mă ruga deci să recitesc și să corectez ciorna sau îmi punea întrebări de-a dreptul comice :

— Louis, pot să scriu : „Sînteți cel mai bun prieten al meu, domnule ministru“ ?

— Depinde cît ești de intimă cu el...

Reciteam, de asemenea, interviurile pe care le acorda uneori, în scris, unor reviste. În ceea ce privește forma, contesta corecturile mele, dar în fond se bizuia pe aprecierea mea, în acest domeniu cel puțin.

Pînă la sfîrșitul vieții, Marlène a ținut să se ocupe ea însăși de tot. Avea oroare să delege. În așa măsură, încît era foarte greu să telefonezi de la ea, deoarece băga de seamă și întreba imediat :

— Dar cine vorbește la telefon ?

Nu-i plăcea să răspundă altcineva în locul ei. Cînd o chemam, rareori se întîmpla să nu răspundă ea. Dacă ridica receptorul camerista înaintea ei, nici n-apuca să-și sfîrșească fraza, că imediat Marlène intra pe fir.

Am sfătuit-o să-și cumpere un robot telefonic ca să filtreze apelurile. Dar nu-i plăceau mașinăriile. Într-o zi, i-am luat un aparat telefonic cu taste, dar n-a vrut să-l folosească. Ținea la cel cu disc.

Numărul ei de telefon se schimba mereu, dar cei interesați se descurcau pentru a-l afla. Așa încît, ridicînd receptorul, putea tot atît de bine să dea peste un prieten sau peste un necunoscut. Sau iarăși, peste prietenul cu care nu voia să stea de vorbă.

— Doamna e plecată, răspundea ea atunci, imitînd vocea cameristei.

Sau își lua un accent cockney, cam tot așa ca în *Martorul acuzării*.

— Ați greșit numărul, aici e cabinetul unui medic.

De cîte ori nu mi-a spus, de pildă, Jean-Pierre Aumont :

— Aș chema-o mai des, dar de fiecare dată cînd încerc, face pe doctorul.

Nu știu de ce recurgea la asemenea subterfugii grosolane. Ea, atît de bună actriță, se preta în aceste cazuri la o imitație mai mult decît aproximativă și cine-o cunoștea cît de cît nu putea să se înșele asupra identității persoanei de la capătul firului.

*

Louis Bozon : *Care sînt scriitorii dumitale preferați ?*

Marlène Dietrich : *Scott Fitzgerald, Radiguet, Paustovski, Rilke, Hamsun, Goethe și, bineînțeles, Hemingway. Dar cred că vrei să știi ce citesc acum.*

L.B. : *Sigur că da.*

M.D. : *Mailer, Cruz Smith, Dick Francis, Anthony Burgess, John McDonald, Ross McDonald, Gregory McDonald. Pe aceștia din urmă îi citesc seara tîrziu sau noaptea. Dar ca hrană spirituală, mă întorc mereu la Rilke. Ce păcat că nu există traduceri mai bune în franțuzește. Traducerile englezești sînt excelente. Rilke adora Franța, era și el imigrant aici, în Franța. Dar e foarte greu de tradus, trebuie să recunoaștem.*

L.B. : *Goethe a spus : „Traducerea îți trezește dorința irezistibilă de a cunoaște originalul“.*

M.D. : *Citesc în engleză, franceză și germană. Din păcate, nu cunosc destul de bine celelalte limbi. Trebuie să mă mulțumesc cu traduceri.*

L.B. : *Mi-ai vorbit într-o zi de Colette.*

M.D. : *Da, vorbesc adesea de ea și de așa-zisele ei funeralii. Era catolică, dar divorțată. Biserica i-a refuzat înmormîntarea religioasă. Ingeniozitatea i-a*

făcut pe francezi să găsească un subterfugiu pentru a omagia acest personaj ilustru. Ceremonia s-a desfășurat în curte la Palais Royal, în Paris. Era o zi rece de toamnă, luminoasă și liniștită. Sicriul era înălțat pe un piedestal, acoperit cu drapelul francez. Cînd a răsunat fanfara, o adiere a început să fluture drapelul. Vocile marilor scriitori și oameni de stat care au rostit discursurile funebre intrau în rezonanță cu zidul clădirii, umflînd drapelul, lăsîndu-l apoi să cadă ușor pe lemnul negru, pînă cînd cuvintele oratorilor deveneau un simplu acompaniament al mișcării vîntului șăgalnic. Vîntul se furișa pe sub drapel, făcîndu-l să unduiască asemenea unui copil care se joacă seara sub cearșaf. Ceremonia odată încheiată, am plecat cu toții, căutînd să nu facem zgomot în marea curte de la Palais Royal. Dar vîntul a rămas să-și continue hîrjoana cu drapelul în curtea spațioasă, acum goală. Aducea poate un mesaj din partea Sfîntului Petru.

M-am gîndit nu o dată că Marlène era înzestrată cu o mare sensibilitate literară. Era o femeie de o cultură și-o inteligență rar întîlnite, chiar dacă pretindea contrariul, insistînd mereu asupra „lacunelor“ ei :

— Sînt foarte proastă; de-aceea prețuiesc tovărășia oamenilor inteligenți : de la ei aflu mereu ceva nou.

Hemingway susținea că, pentru el, părerea Marlènei era extrem de prețioasă și-i arăta întotdeauna scrierile sale înainte de a le publica : „Știe întotdeauna despre ce vorbesc : cunoaște oamenii,

locurile, viața, moartea, problemele de onoare și de conduită... Sînt convins că știe despre dragoste mai mult decît oricine."

Nici unul dintre marii scriitori în viață nu-i era necunoscut. Cînd se afla în turneu, căuta să-i întîlnească. Paustovski era în ochii ei un fel de geniu. A fost profund onorată cînd acesta a asistat la recitalul ei din Polonia și chiar a îngenuncheat în fața lui. Pretindea în schimb, nu fără oarecare îndreptățire, că Franța nu mai are titani în literatură.

Marlène recitea mereu autorii ei preferați : Goethe și Rilke. De multe ori, seara, cînd era bine dispusă, îmi recita din poemele lor pe care le știa pe dinafară, apoi se străduia să-mi tălmăcească sensul și muzicalitatea lor.

Cărțile în limba engleză îi erau trimise de fiica ei sau de prieteni londonezi. Degeaba îi spuneam că majoritatea se pot găsi la Paris. Ea prefera să le primească de la Maria. După ce le termina de citit, cărțile se îngrămădeau unele peste altele în cele patru colțuri ale salonului. Avea sute.

Marlène devora practic tot ce apărea, dar vădea o slăbiciune pentru biografii și memorii, pe care le adnota adeseori cu propriile-i reflecții. Astfel, cînd îmi împrumuta cărți, găseam pe margine : „fals !", „un mincinos !" sau „ia te uită"... Dacă un actor, de exemplu, scria : „Partenera mea din acest film a fost de-a dreptul minunată, relațiile noastre au fost idilice", Marlène îl corecta : „Fals, te luai tot timpul la harță".

Curiozitatea ei se îndrepta și spre reviste, de care era avidă. Chioșcurile pariziene erau bine aprovi-

zionate, Marlène citea practic toată presa germană, engleză și franceză. Detesta în schimb presa italiană care, trebuie să spunem, a publicat de mai multe ori articole scandaloase pe seama ei. Primea la domiciliu *New York Times*, toate săptămînalele americane, precum și *Le Figaro* și *France-Soir*, pentru paginile dedicate spectacolelor. Adesea, decupa articole pentru a le trimite Mariei, după ce adăugase propriile ei comentarii. Îi trimise astfel o fotografie a Catherinei Deneuve cu această exclamație : „Ce picioare oribile !" și o fotografie recentă a Gretei Garbo, comentată astfel : „Urît e să îmbătrînești !"

Marlène aștepta ca pe Mesia sosirea lui *Variety*, săptămînalul sacru al teatrului și cinematografului. Avea o nevoie teribilă de-a se ține la curent cu tot ce se întîmplă în profesiunea ei. Dar, de fapt, citea tot ce-i cădea în mînă, inclusiv *Playboy* și *Playgirl* ! Îmi spunea uneori răsfoind aceste reviste :

— Aceste femei se vînd... Totuși, Bo Derek are cele mai frumoase șolduri din cîte se pot imagina.

Uneori, vedea în *Le Figaro Magazine* obiecte ciudate pe care îmi cerea să mă duc să i le cumpăr în trei-patru exemplare. Trebuia să alerg în locurile cele mai neașteptate ale capitalei, în căutarea unor gadgeturi îndoielnice, cum ar fi stiloul-lupă și busolă ori ceasul care ia tensiunea, dar dă și ora exactă. De fiecare dată, un exemplar era pentru Maria. Cum ea nu aruncă nimic, probabil că posedă astăzi o magazie plină.

Adesea găseam în cutia mea de scrisori documente care-o priveau pe Marlène și pe care notase : „Fotocopie pentru domnul Bozon".

Avea mania fotocopiilor. Ca și mine, fiica ei, Maria, era năpădită de ele, ca să fie la curent cu cele mai mărunte fapte și gesturi ale mamei sale.

Primeam duplicatele scrisorilor trimise avocatului, răspunsuri la solicitările cele mai diverse care i se adresau... Și mai știu eu ce ! Am și azi dosare doldora de „copii pentru domnul Bozon". În majoritate, aceste scrisori nu prezentau nici un interes pentru mine. Dar socoteam obiceiul Marlènei drept o cinste; ca și cum mi-ar fi spus : „Mă bizui pe dumneata, vreau să fii la curent cu cutare sau cutare lucru".

Cum ajungeam la ea, mă întreba :

— Ai primit scrisoarea mea ?

— Da.

— Foarte bine.

Adesea era inutil să-i pomenesc despre asta. Cînd îi confirmam primirea unei fotocopii, îmi răspundea :

— Nu era nevoie să-mi spui, ai primit-o, perfect !

Cu alte cuvinte, era o treabă clasată. N-avea rost să mai vorbim.

Omagiu adus discreției mele, această manie de a-mi trimite duplicate era un mijloc de a mă implica și mai mult în viața ei. Într-adevăr, aceste scrisori necesitau uneori o intervenție din partea mea, ceea ce de altfel acceptam bucuros.

Marlène dispunea de o mașină de fotocopiat la domiciliu, instalată în biroul ei. I-am cumpărat-o la începutul anilor șaptezeci, cînd apăruseră primele aparate de acest gen. Ca și telefonul, fotocopierul devenise pentru ea o ustensilă de primă necesitate. Dacă se defecta, era o adevărată dramă ! Și se-nțelege că eu trebuia să mă ocup să fie urgent reparat.

Ca orice bun locatar, Marlène primea lunar nota de plată a chiriei, adresată ei de coproprietar în numele baronului Jansen, proprietarul apartamentului. Dar iată că, într-o bună zi, îi parvine un nou formular : inovația constă în faptul că în el se expun cu de-amănuntul cheltuielile care altă dată erau menționate în bloc. Marlène, care pînă atunci nu prea se interesase de problemele astea, își dă brusc seama că trebuia să plătească pentru trandafiri sau pentru uniformele portarilor. Cu logica ei germană, se indignează :

— Trandafirii nici nu se zăresc de la ferestrele mele, cît despre portari, nu i-am văzut niciodată în uniformă !

Suma ce trebuia onorată corespundea, evident, unei alocații pentru îmbrăcăminte. În ce privește florile, era greu de calculat procentul de vizibilitate asupra tufișurilor de trandafiri. Dar Marlène s-a indignat :

— Refuz să achit aceste cheltuieli, care sînt de-o ilegalitate flagrantă.

Prima lună n-a fost foarte grav, primul an, mai treacă-meargă. Dar situația amenința să se complice și am încercat s-o previn pe Marlène :

— Trebuie să plătești, altfel îți vei crea neplăceri inutile.

După cîțiva ani de refuz îndîrjit, procesul a devenit inevitabil. Afacerea s-a judecat în fața tribunalului de arondisment. Judecătorul a fost extraordinar, era evident că nu voia cu nici un chip s-o condamne pe Marlène Dietrich. Așa încît a amînat procesul. Maestrul Kam s-a străduit din răsputeri, prin pledoarii nenumărate, dar s-a întîmplat ceva care a făcut ca balanța să se încline în defavoarea lui.

— Baronul Jansen a murit, a înștiințat-o el pe Marlène. Va trebui să plătești cheltuielile de întreținere...

De fapt, baronul se dovedise conciliant, flatat s-o aibă pe Marlène Dietrich drept chiriașă. Moștenitorii însă n-aveau de gînd să facă nici un rabat. Marlène a fost somată să achite datoriile, dar a refuzat să se dea bătută.

— Marlène, îi repetam, trebuie să plătești cheltuielile de întreținere ca toată lumea.

Eram obligat să vorbesc foarte tare căci, atunci cînd era furioasă, făcea urechea toacă. Maestrul Kam a trebuit, în cele din urmă, s-o avertizeze :

— Nu mai pot face nimic, Marlène ! Am epuizat toate procedurile imaginabile.

Am primit un telefon din partea portăreilor, cu somațiile de rigoare.

— Domnule Bozon, sînteți singurul care aveți cheia, nu ne siliți să spargem ușa !

Nici nu voiam să mă gîndesc la această posibilitate. Dacă intrau cu forța, Marlène putea să facă un atac... ori să-i întîmpine cu focuri de revolver !

— N-o să spargeți ușa ! am strigat.

M-am dus s-o previn pe Marlène de primejdia care-o amenința.

— Așa care vasăzică ! Vor să mă evacueze ! Ei bine, n-au decît ! Marlène Dietrich pe trotuar ! Ce scandal !

Din fericire, nu s-a ajuns la această situație limită. Maestrul Kam a intervenit din nou și cele două părți au ajuns la o înțelegere. Marlène a trebuit să se resemneze și să plătească, dar i-a venit foarte greu, deoarece între timp suma crescuse enorm.

Și toate aceste griji n-aveau altă cauză decît propria ei încăpățînare. Se îndîrjea din cauza unor detalii fără importanță sau care nu puteau decît să-i facă rău. De astă dată, perfecționismul ei avusese un efect negativ.

Din păcate, povestea a avut și-o altă urmare. Cînd a aflat, presa a exagerat dificultățile financiare — reale, de altfel — ale vedetei, pretinzînd că nu-și mai putea plăti chiria. Abia dacă nu se anunța că se va trezi curînd în stradă ! Izolarea n-o punea pe Marlène la adăpost de zvonuri. Dimpotrivă, orice frîntură de informație, verificată sau nu, era evidențiată de către ziariști. Încetul cu încetul, un alt mit, cel al vedetei retrase și ruinate, se grefase pe legenda strălucirii hollywoodiene.

S-au scris multe lucruri ignobile despre Marlène și „alcoolismul" ei. Dacă e adevărat că fiica ei, Maria, s-a putut gîndi o clipă s-o supună unei cure de dezintoxicare, cazul ei n-a fost nici excepțional, nici foarte dramatic.

Îmi povestea adesea că, în timpul războiului, cînd soldații americani plecau pe front, li se dădea calvados, remediu-miracol împotriva frigului, a foamei și a spaimei :

— De cîte ori n-am băut dimineața pe nemîncate, ca să vomit aproape imediat. Dar alcoolul îți ține de cald !

Cînd am cunoscut-o pe Marlène, băutura noastră de predilecție era șampania. Cum practic nu mînca în timpul meselor, sorbea pahar după pahar. Uneori, cînd depășea măsura, puteaü să aibă loc scene penibile, ca în seara în care friptura cu sos a ajuns pe mochetă. Apoi, într-o bună zi, nu i-a mai plăcut șampania. Le-o servea musafirilor, dar ea se apucase să bea whisky. Consuma doar așa, ca să le țină companie invitaților. Poate că luase obiceiul și să bea un pahar înainte de spectacol, ca să prindă curaj, deși afirma că n-a cunoscut tracul niciodată. „Dacă trebuie să mori tot timpul de frică, mai bine să-ți schimbi meseria", zicea ea.

N-am văzut-o niciodată beată pe scenă, dar avea, fără îndoială, nevoie să se dopeze. Cine, în meseria asta sau în altele, nu se dopează cu ceva ? Cu timpul, devenind tot mai singură, Marlène a aflat în alcool, poate, un fel de consolare. Socoteam asta o

mică slăbiciune la o femeie care avea puține. În orice caz, n-am abordat niciodată cu ea subiectul. „Fără comentarii“ !

Totuși, ea, care avusese dintotdeauna conștiința acută a „ceea ce nu se face“, știa fără îndoială că abuzul de alcool nu putea decît să-i dăuneze. Marlène era o alcoolică timidă : acasă la ea își turna în pahare foarte mici și de-aceea nu bătea la ochi.

Căci nu trebuie să ne imaginăm beții sordide în care Marlène cădea pe jos. Chiar dacă era alcoolism, era unul foarte monden. De ajuns totuși pentru ca, atunci cînd atingea punctul culminant, să deterioreze grav raporturile cu ceilalți. Seara se termina prost, Marlène devenea irascibilă, profera vorbe care nu ieșeau de obicei din gura ei. Și în fața unor asemenea scene eram cu toții fără apărare.

La începutul anilor ’80, Marlène i-a dat un interviu lui Maximilian Schell, fostul ei partener în *Procesul de la Nürnberg*. Ascultînd banda, cineva care-o cunoștea bine pe Marlène a înțeles că nu era vocea ei normală, ci deformată, devenită agresivă din cauza consumului de whisky. Și cum Marlène nu acceptase acest interviu decît din motive financiare, îi era necaz că se vinde astfel. Totul s-a terminat de altfel foarte rău și Maximilian Schell s-a dat bătut în toiul convorbirii.

Perioada whisky a fost neîndoios mai neplăcută decît perioada șampanie. Am avut și eu de suferit din cauza ei. Pentru că, după ce băuse prea mult, Marlène trecea imediat la un fel de furie pe care

nu mai puteam să i-o stăpînesc. Adeseori nu-mi rămînea decît să bat în retragere.

— Marlène, eu plec.

Spuneam asta cu voce tare, ca să simtă că sînt ocupat. Era destul de lucidă ca să înțeleagă că, de fapt, era mai bine să plec, deoarece devenea de-a dreptul insuportabilă. Cred că era conștientă de răul pe care-l făcea atît celorlalți, cît și ei înseși, și care-o îndurera.

Nefastă perioadă pentru Marlène !

Nu știam ce stratagemă să mai folosesc. Îndoiam whiskyul cu apă, ceea ce cred că nu observa. Oricum, n-am vorbit niciodată deschis despre asta. Dar am înțeles că răspunderea mea a mai crescut cu o treaptă. Îmi petrecusem ani de zile ca s-o ocrotesc pe Marlène de lumea din afară, acum trebuia s-o ocrotesc și de ea însăși.

*

Legăturile cu Marlène continuau să-mi influențeze cariera. De fapt, mai mult îmi închideau ușile decît mi le deschideau. Pentru majoritatea nu mai eram decît „cel care-o frecventează pe Marlène“. Îmi amintesc chiar de un confrate care mi s-a adresat astfel :

— Tot mai locuiești în Avenue Montaigne 12, *la* Marlène Dietrich ?

Dacă i-aș fi răspuns că stăteam la numărul 26 și ea la 12, probabil că nu m-ar fi crezut... Cînd mi se cereau interviuri, întrebările alunecau repede spre relațiile mele cu celebra actriță. Mi-era

groază să deschid gura, cuvintele cele mai anodine puteau să ajungă la urechile Marlènei și să compromită relația noastră bazată pe încredere.

Toată lumea spera că voi „scăpa“ cîteva informații indiscrete despre Marlène. Una din marile publicații de televiziune mi-a oferit de mai multe ori să figurez pe copertă, am fost chiar invitat pentru probe de fotografii. Dar în ultimul moment proiectul cădea baltă, deoarece de fiecare dată mi se făceau propuneri pe care le refuzam :

— Și totuși, Louis... E un schimb, ca între confrați... Îți oferim pagina întîi, sigur ai ceva de spus despre Marlène...

M-am ținut tare pînă la moartea ei și prietenia noastră a durat aproape treizeci de ani, numai pentru că Marlène a fost sensibilă la scrupulele mele. Foarte puțini dintre prietenii ei rezistaseră atîta vreme sau poate nici unul. Sînt oare un trădător scriind astăzi această carte ? Meritam, în fine, ca tandrețea mea să se exprime și ca acest pesonaj, această femeie atît de atrăgătoare și derutantă să fie oferită publicului ?

*

Unul dintre cei mai buni prieteni ai mei își pierduse mama. Marlène, care știa cît e de îndurerat, l-a invitat la un dineu de condoleanțe, atenție pentru care i-am fost recunoscător. Primele cuvinte pe care i le-a spus în chip de condoleanțe au fost :

— Ți-a murit mama ? Atunci ocupă-te de tata !

Am fost indignat. A doua zi, am mustrat-o :

— Cum ai putut să spui așa ceva ? Nu ți-ai dat seama ?

— Da' nici nu m-am gîndit să-l jignesc. Am crezut că fac bine. Am vrut să spun că, acum cînd nu mai poate să facă nimic pentru mama lui, să-și îndrepte toată afecțiunea către cei vii, către acest bun atît de prețios care e tatăl lui.

Mi-am dat seama că e sinceră. Adeseori eram chiar eu victima acestor gînduri involuntar crude. Plecam jignit, hotărît să nu-i mai telefonez. Mirată de tăcerea mea, Marlène lăsa deoparte orgoliul și mă chema ea. Părea surprinsă :

— Ce ! Iar am făcut o gafă ? Da' ce-am zis ? Spune-mi, te rog, nu înțeleg... Dumnezeu știe cît de „scorpie" putea să se arate Marlène și ce simț al replicii ucigătoare avea, replică pe care o rezerva în genere adversarilor și imbecililor. Dar, adeseori, ceea ce trecea drept o înțepătură din partea ei nu era decît rezultatul „carențelor sale emoționale", cum spunea cu-acel rafinament caracteristic în aflarea cuvîntului potrivit.

Marlène era capabilă să dovedească un atașament profund față de o persoană și, în clipa următoare, să manifeste la adresa ei o crudă indiferență. Cred că a procedat la fel cu toți cei care s-au apropiat de ea, cu toți cei pe care i-a iubit. Era derutantă în afecțiunea pe care-o dăruia, ca un motor care brusc ar avea rateuri, fără vreo cauză anume. Trebuia să accepți ceea ce-ți oferea — și asta era ceva —, fără să te aștepți la mai mult. Căci a aștepta mai mult de la Marlène însemna să riști o amară decepție.

Fusese dintotdeauna obişnuită să-şi ascundă sentimentele. Fără îndoială, s-ar putea invoca influenţa unei educaţii care nu încuraja exteriorizarea. O educaţie omniprezentă pînă într-atît, încît să devină infirmitate pentru cei din jur. Marlène ştia să fie tandră, dar intervenea un moment de recul, ca o mînă întinsă care se retrage deodată. Nu din calcul, ci dintr-un soi de pudoare, ca şi cum asemenea lucruri nu trebuiau să se exprime, ci să fie sugerate.

Astfel, Marlène mi-a pus puţine întrebări despre viaţa mea particulară. Era în asta, desigur, şi o bună doză de egoism : voia să-i stai la dispoziţie oricînd şi nu-i plăcea să se complice cu problemele altcuiva. Dar era şi o formă de discreţie. Îmi repeta :

— Nu pune niciodată întrebări cu caracter personal ! Nu-i întreba pe oameni ce mai fac. Dacă nu fac bine, nu-i sigur că le poţi fi de folos, dacă fac bine, întrebarea e de-o banalitate întristătoare.

Mă uitam odată distrat la televizor împreună cu Marlène, cînd a apărut pe ecran Gina Lollobrigida. Vedeta italiană spunea că renunţase la cinematograf pentru a se dedica fotografiei.

— E greu, pentru că oamenii mă recunosc pe stradă : nu pot să fac fotografii incognito, cînd ar trebui tocmai să mă pierd în mulţime. Atunci îmi pun perucă, să mă deghizez !

Marlène se apleca spre ecranul televizorului :

— Dar, îngerul meu, și tu ești ca mine, n-ai decît trei fire de păr în cap, totdeauna ai purtat perucă !

Am izbucnit în rîs. Marlène știa să strecoare în cele mai acide sarcasme o doză de autoderiziune care le dezamorsa răutatea și le făcea irezistibile.

Din întîmplare, am ajuns să-i iau un interviu Ginei Lollobrigida pentru France-Inter.

— Știu că ești foarte bun prieten cu Marlène Dietrich, mi-a spus. Se scriu adevărate orori despre ea în Italia. Sper că nu e la curent...

— Ba, cum să nu ! E perfect la curent. Marlène îmi vorbește uneori despre dumneavoastră...

— Adevărat ? Asta mă impresionează. O ador.

Bineînțeles, nu puteam să-i spun în ce termeni îmi vorbea Marlène despre ea. Dar poate că nu s-ar fi supărat. Nu-i acest gen de umor puțin perfid o trăsătură a profesiei de actor ? Privirea critică a profesioniștilor care-și cunosc artificiile meseriei.

*

Douglas Fairbanks-junior se afla în trecere prin Paris și fotografia lui apăruse în mai multe ziare. Fusese o vreme vecinul Marlènei la Los Angeles și se împrieteniseră. L-a sunat la hotel.

— De ce nu-ți vopsești părul ? Părul alb te îmbătrînește grozav.

Fairbanks-junior a fost, fără îndoială, cam surprins de o asemenea intrare în subiect. Dar nu s-a descurajat și-a întrebat-o pe Marlène dacă poate s-o vadă.

— Nu acum. Mai cheamă-mă.

În zilele următoare, de cîte ori o chema, Marlène îi recunoștea vocea și punea imediat receptorul în furcă ori imita vocea cameristei.

Tot astfel, refuzase să-i deschidă ușa lui James Stewart. Dar acesta i-a asediat apartamentul pînă cînd l-a primit cîteva clipe în antreu.

— A făcut burtă, a spus Marlène după plecarea lui.

Indiscutabil, dorea să lase prietenilor imaginea celei care fusese odinioară. Își organizase o viață solitară, tocmai pentru că nu voia să ofere spectacolul bătrîneții. Dar și aici își apăra nu atît legenda, cît demnitatea. De legenda ei, Marlène nu mai voia să audă.

— Ce-i aia legendă ? Eu sînt un mit !

De cîte ori veneam la Marlène, îi găseam pe fotografi la post. Așezați pe-o bancă, pîndeau orice mișcare din apartament sau îi hărțuiau pe portari.

Zvonurile false circulau care mai de care. Marlène fusese văzută intrînd la Palace în cărucior... S-a ajuns pînă la publicarea unei pretinse fotografii a vedetei, însoțită de fiica sa, Maria, și de doamna ei de companie. Evident, în fotografie nu era Marlène și, cu atît mai puțin, Maria.

Din păcate, urmarea avea să fie și mai neplăcută. Mai mulți fotografi francezi s-au cocoțat cu ajutorul unei macarale pînă la etajul patru, ca s-o surprindă pe viu în camera ei. A apărut atunci în ziare o fotografie a Marlènei care încerca să-și ascundă fața cu o pernă. Doi ani mai tîrziu, la

14 iulie, cîțiva japonezi au reînnoit „isprava". S-au ridicat cu macaraua în strada Jean Goujon, apoi au sărit cu amîndouă picioarele deodată pe balconul Marlènei.

Dar ea nu s-a dat bătută. A avut reflexul să apuce pistolul de alarmă, pe care-l folosea ca să sperie porumbeii, și l-a îndreptat în direcția lor. Văzînd-o cu arma fixată asupra lor, japonezii s-au grăbit să dispară.

Cred că nimeni nu-și poate închipui suferința pe care asemenea experiențe o provoacă în sufletul victimei. Marlène le-a trăit ca pe adevărate traumatisme. A înțeles cu spaimă că oaza ei de pace nu-i atît de sigură. Și totuși, ce altă soluție mai avea ? Nici una, decît să mă trimită să-i cumpăr un paravan, pe care l-a lăsat mult timp în fața ferestrei.

Nu se mai putea ajunge deci la ea de-afară. Dar cu șase luni înainte de-a muri, Marlène a fost trădată din interior. Unul din portari, sedus de sumele fantastice oferite de ziare, a pătruns în apartament și a făcut cîteva fotografii cu Marlène dormind. Cu puțin în urmă, un alt portar a profitat de faptul că îi aducea corespondența, ca să-i fotocopieze un dosar personal, pe care s-a grăbit să-l vîndă cu bani grei unei reviste. Celebritatea o punea mereu pe Marlène la discreția acestor acte de trădare care-i subminau încet-încet moralul. Toată viața a trebuit să lupte împotriva acestei speculații abuzive pe seama persoanei ei.

— Sînt un animal hăituit, Louis, mi-a spus ea. Am fost arsă de flashuri, ciomăgită de fotografi !

Închizîndu-se în casă, s-a crezut poate o clipă la adăpost. Dar curînd și-a dat seama că nu era deloc

așa, că trebuia să rămînă mereu circumspectă. Situația devenea tot mai grea : Marlène era diminuată fizic și locuia singură. Camerista venea dimineața, secretara după-amiaza, în restul timpului Marlène era la discreția fotografilor care-i dovediseră că nu se dădeau înapoi de la nici o josnicie ca să surprindă imaginea unei vedete pe cale de-a îmbătrîni.

*

Într-o dimineață, intrînd în dormitorul ei, o găsesc pe Marlène cu fața stacojie, în afară de două cercuri albe în jurul ochilor, ca niște ochelari. Nu mi-am putut stăpîni rîsul.

— Dar ce-ai pățit ? Ce-ai făcut ? Ești roșie ca racul !

De fapt, își cumpărase o lampă de ultraviolete, pe care o instalase la capul patului și rămăsese mult timp expusă la raze. Furia îi înroșise și mai mult fața.

— Rîzi ! exclamă ea. Rîzi !

Îi plăcea să fie tachinată, dar numai cu permisiunea ei. Din fericire, în zilele acelea n-a fost nici un fotograf prin apropiere s-o surprindă într-un asemenea hal.

*

Marlène nu prea mai era dispusă să facă eforturi pentru a se da jos din pat. Am chemat masorul, dar de fiecare dată venirea lui dădea naștere unor scene oribile : el își făcea datoria, ea nu asculta.

Masorii sînt îndeobște autoritari. Pentru cei care trebuie să recupereze, orice mișcare e sino-

nimă cu durerea, drept care protestează în fața eforturilor. Acest fapt declanșa întotdeauna descărcări de adrenalină la Marlène, care sfîrșea prin a-i spune masorului că e un torționar.

— Am cunoscut SS-iști în timpul războiului și nu i-am lăsat să-mi poruncească, doar n-o să încep acum !

Masorul a dat bir cu fugiții pînă la urmă. L-am rugat de mai multe ori să revină, dar niciodată n-a scos-o cu ea la capăt. Descurajat, mi-a spus într-o zi că nu mai e nimic de făcut, că nu poate să înfrîngă voința Marlènei, care totuși era conștientă că se poartă urît cu el. Cînd a aflat mai tîrziu că acesta pleca la un congres în Statele Unite, i-a dat adresele tuturor marilor medici pe care-i cunoștea, ca să-i deschidă ușile acolo.

— Măcar atîta lucru îi sînt datoare.

— Da, dar nu ți-ai dat nici un pic de osteneală cu el și de-aceea nici nu mergi așa cum ar fi trebuit.

Adevărul e că Marlène nu mai avea chef să umble. Luase această hotărîre, chiar dacă n-o mărturisise. Toate încercările mele de-a o contracara au fost zadarnice. De cîte ori nu i-am spus :

— Hai în salon...

— De ce, nu stăm bine aici ?

— Ca să mai faci puțină mișcare.

— Întotdeauna am detestat mișcarea.

Orice discuție era inutilă. Trebuia să te pleci în fața voinței ei. Marlène a rămas la pat. Poate se gîndea că, într-o zi, va putea din nou să umble. Dar trupul o trăda, căci nu făcea nimic pentru a-l

întreține. Ca un dansator care nu mai exersează la bară și ajunge să nu mai poată dansa.

Extraordinar era faptul că totuși nu-și pierduse vitalitatea. Mi-aduc aminte că într-o zi a acceptat să chem un doctor, un profesor, pentru o alergie benignă. Profesorul m-a luat deoparte și mi-a pus cîteva întrebări despre regimul, despre ritmul ei de viață. Nu i-am ascuns nimic.

— În momentul de față mănîncă mult pateu de ficat. Nu mai bea șampanie, dar îi place whiskyul. Iar seara ia somnifere puternice, pe bază de rețetă...

Doctorul m-a privit clătinînd din cap.

— Face multă mișcare ?

— Nu, are groază de-așa ceva.

Ridică o sprînceană.

— Alcool, somnifere, plus lipsă de mișcare. Logic, ar trebui să crape. Dacă ceea ce îmi spuneți e-adevărat, nu-mi mai rămîne decît să iau facultatea de medicină de la capăt : doamna Dietrich e perfect sănătoasă. O să ne îngroape pe toți.

CAPITOLUL 7

Cutii de carton și fotografii

Proprietarul camerei de serviciu ceruse să i se elibereze spațiul. Marlène era în toate stările : ce face ea cu comorile îngrămădite în peștera lui Ali Baba ?

— Marlène, dacă tot nu vrei să mai calci în salon, de ce nu-ți depozitezi lucrurile acolo ? Economisești o cameră de serviciu.

I-a surîs ideea : s-a dat bătută în fața argumentelor mele. Cu atît mai mult, cu cît se făcuse loc în salon după ce trimisese cele două piane la New York în momentul procesului cu cheltuielile de întreținere, de frică să nu-i fie sechestrate. Mi-a fost milă atunci de Maria, care trebuia să se ocupe de primirea celor doi monștri cu coadă...

Cînd, la două zile după ingenioasa mea sugestie, am trecut din nou pe la ea, am descoperit, din an-

treu și pînă în salon, maldăre uriașe de cutii acoperite cu o prelată albastră. Fuseseră aduse comorile din peștera lui Ali Baba.

N-am îndrăznit niciodată să cercetez îndeaproape conținutul acestor cutii. Trebuie să fi fost rochii semnate de cei mai mari croitori, dar și bibelouri lipsite de interes și, poate, cincizeci de perechi de cizme cumpărate cu mulți ani în urmă de la Vivier.

Nici Marlène nu s-a gîndit să răscolească prin aceste amintiri. N-avea cultul obiectelor și nici pe cel al trecutului. Acumula, o făcea dintr-o credință, ce-i drept, dar nu din fetișism, ci dintr-un simplu simț practic :

— Poate că odată și-odată să-i fie de folos fetei mele...

Cutiile și-au aflat locul alături de teancurile de cărți, de partituri sau de reviste care deja se îngrămădeau în cameră. Într-un dulap spaniol cu canaturile sculptate, Marlène își aranjase discurile. Nu se atingea niciodată de ele. Cînd se întîmpla ca un admirator să-i ceară o referință discografică, mă trimitea să i-o caut în dulap. Mi-a dat astfel seama că jumătate din înregistrările ei lipseau. Probabil că eu aveam o colecție mai mult bogată. Așa am observat că anumite discuri dispăreau încetul cu încetul... Nu i-am spus nimic Marlènei, dar cred că n-ar fi fost din cale-afară de tulburată.

Deasupra cutiilor, pe un perete al salonului, Marlène își atîrnase toate diplomele și decorațiile : erau acolo și cîteva fotografii oficiale, precum

înmînarea Legiunii de Onoare de către Charles de Gaulle, însoțită de o scrisoare olografă a generalului, sau un portret al lui Kissinger cu dedicație. O asemenea expunere putea să-l surprindă pe vizitator. De fapt, nu era nici o ostentație din partea Marlènei. Aceste titluri de glorie se aflau acolo pentru aducere-aminte, pentru că avuseseră o valoare pentru ea și pentru că... trebuia să le pună undeva.

Ultimele scrisori pe care le-a înrămat au fost probabil cele ale lui Reagan. Primea cu regularitate cărți de vizită de la Nancy Reagan și urări de Anul Nou semnate de președintele american. Își dădea seama că numele ei figura probabil pe o listă de protocol, totuși aceste scrisori îi făceau plăcere, fie și pentru că dovedeau buna organizare a secretariatului Casei Albe.

Fostul actor și fostul guvernator al Californiei păstrase strînse legături cu congenerii săi de la Hollywood. Înțelegeam că Marlène îi era recunoscătoare pentru asemenea dovezi de atenție și că nutrea chiar o admirație față de această carieră extraordinară. Dacă îmi exprimam uimirea văzînd un „actor de mîna a treia“ ajuns la funcția supremă, ea îmi replica :

— Ba găsesc că-i formidabil, ferice de țara care poate alege un actor în funcția de președinte. Voi, francezii, n-ați fi fost niciodată în stare să faceți așa ceva.

Și-avea dreptate !

Într-o zi, o găsesc pradă unei emoții puternice.

— Mi-a telefonat Reagan aseară, mi-a spus ea.

În timpul întîlnirii la vîrf de la Veneția, unde se reuniseră mai marii acestei lumi, primise un telefon :

— *Are you Miss Dietrich ? Is this your number ?*[1] Peste cinci minute, vă va vorbi președintele...

Comunicarea s-a întrerupt și Marlène a așteptat așa cum așteaptă o fetiță sfînta împărtășanie. Apoi telefonul a sunat din nou și altă voce îi spusese :

— *You are Miss Dietrich... One moment, please...*[2]

O pauză și imediat vocea președintelui Statelor Unite s-a auzit în aparat...

Marlène păstrase un suflet de copil în fața protocolului. Mai marii lumii erau învestiți în ochii ei cu un fel de grație divină. Sînt convins că Nancy Reagan a crescut în stima ei cînd a devenit „prima doamnă a Statelor Unite". Pentru că trebuia să fii cineva ca să existi în ochii Marlènei.

Ridicată ea însăși la rangul de mit, Marlène socotea că poate să se adreseze prin viu grai și de la egal la egal celor mai eminente personalități ale planetei. Într-o zi, îmi telefonează :

— Domnul David Niven e pe moarte, e un bun prieten al meu, a făcut atîtea lucruri în timpul războiului...

---

1 Cine e, domnișoara Dietrich ? Acesta e numărul dumneavoastră ? (N.tr.)

2 Domnișoara Dietrich ? Un moment, vă rog... (N.tr.)

Prietenia lor își avea obîrșia în anii '30, în marea epocă de la Cap d'Antibes, unde se întîlneau Jean Gabin, familia Kennedy, scriitorul Erich Maria Remarque...

— O să moară și nici n-a fost înnobilat. Trebuie să facem ceva, Louis. S-o chemăm pe Elisabeth II. Găsește-mi numărul ei.

Cînd ești ziarist, te descurci și am reușit să obțin într-un timp record numărul reginei Angliei. Marlène a căpătat imediat legătura telefonică. Oricît de incredibil ar părea, numele Marlène Dietrich rămînea un sesam foarte eficace.

— Voi face tot ce-mi stă în putință ca să fie înnobilat, a asigurat-o regina Elisabeta.

Din nenorocire, David Niven a murit fără să cunoască această bucurie, pe care ar fi datorat-o intervenției devotate a unei vechi prietene.

În ciuda modestiei pe care-o afișa, Marlène acorda o mare atenție faptului că era celebră în lumea întreagă. Recunoașterea internațională era în ochii ei un criteriu indiscutabil al talentului.

Măsura în care prețuia un artist era de multe ori direct proporțională cu notorietatea lui. Astfel, zicea ea, cîntăreții sau actorii francezi dovedeau o slăbiciune majoră : nu depășeau frontierele țării. Așadar, puțini erau cei care scăpau de disprețul ei. Avea un deosebit respect pentru Aznavour, de pildă, pe care-l considera un excelent autor și interpret, dar cred că acest sentiment de admirație nu era străin de reputația lui unanim recunoscută.

Gérard Depardieu n-a dobîndit în ochii ei o anumită statură decît în momentul cînd a ajuns pe prima pagină a revistelor americane.

Mi-am dat osteneala să-i demonstrez limitele unui asemenea raționament, creat probabil printr-o lungă frecventare a sistemului de reclamă hollywoodian. Dacă mă apucam să apăr cutare actor sau cutare actriță, remarcabili de altfel, dar al căror succes nu depășise granițele Hexagonului, îmi reproșa că amestec lucrurile.

— Totuși, Marlène, o actriță ca Delphine Seyring ! E formidabilă, nu ?

— Cine-o cunoaște, îngerul meu ? Cine-o cunoaște ?

Îți închidea gura.

Singura actriță franceză care intra în grațiile ei era Simone Signoret. Admira la ea în egală măsură artista și femeia. Dar nu se datora oare acest privilegiu Oscarului obținut pentru *Drumul spre înalta societate ?*

Marlène nu suporta să fie contrazisă, iar această trăsătură de caracter s-a agravat spre sfîrșitul vieții. Era greu să i te împotrivești, căci voia să aibă întotdeauna dreptate.

Conflictele erau generate îndeobște de un detaliu sau de-o apreciere diferită asupra vreunei persoane.

Argumentele pe care i le aduceam erau respinse *de plano,* ca fiind lipsite de orice valoare.

— Nu, îngerul meu, nu.

Cuvinte spuse pe un ton calm și care însemnau : „Nu discuta, știu eu mai bine". Înzestrată cu o inteligență vie și pătrunzătoare, Marlène avea efectiv darul de-a judeca oamenii repede. Dacă la prima vedere ți se părea că greșește, experiența dovedea adesea că avusese dreptate.

Poate că Marlène moștenise acest refuz de a fi contrazisă de la mama ei, o femeie redutabilă, cu opinii bine stabilite. Era și un privilegiu al vîrstei. Cînd două persoane nu sînt de aceeași părere, se consideră că dreptatea e de partea celei mai în etate și mai cu experiență... chiar atunci cînd nu-i așa.

Într-o asemenea situație, cea mai bună atitudine era să renunți și s-o iei din loc. De obicei, în dimineața zilei următoare nu mai exista nici urmă de conflict. Și, mai ales, nu trebuia să evoci conflictul, deoarece Marlène se prefăcea că a uitat totul, ea care era înzestrată cu o memorie prodigioasă. Ba chiar, uneori, își însușea poziția pe care o apărasem eu în ajun, fără să lase, bineînțeles, să se bănuiască nici cea mai mică influență din partea mea în această răsturnare de situații.

Am încetat să mă mai supăr din ziua în care am înțeles că Marlène avea nevoie de aceste relații tensionate. Era probabil deprinsă cu acest gen de exerciții de pe vremea lui Sternberg. Ori poate era adevărata ei natură. Născută în zodia Capricornului, nu-i displăceau antagonismele și situațiile cam echivoce. Găsea în ele o trambulină pentru a exprima o anumită agresivitate înnăscută. Simțeai de

altfel că-i place să creeze încurcături și că era în stare să caute gîlceavă pentru te miri ce. De exemplu, dacă socotea că un sacou nu-mi stă bine, insista trei-patru zile la rînd, pînă cînd, obosit, cedam.

— Bine, bine, n-o să-l mai pun.

Crea conflictul, pentru a indispune lumea, pentru a o face să reacționeze. Cu mine avea serios de furcă, fiindcă îi opuneam obișnuita mea detașare ori, pur și simplu, o luam din loc, atitudine care-o lăsa fără glas. De altfel, era necesar ca la un moment dat să intervină această ruptură, ca Marlène să-și dea seama că a împins lucrurile prea departe. Totul se termina cît se poate de bine. De aceea spun că Marlène nu se temea de asemenea schimburi de floretă, în fond inofensive. Dimpotrivă, duelurile verbale o distrau.

Dar lucrurile nu se petreceau la fel de bine cu oricine și sînt convins că a descurajat astfel *a priori* mulți oameni binevoitori față de ea. Eu am rămas ultimul. „A avea un caracter dîrz“ este adesea un eufemism pentru „a avea un caracter insuportabil“ și reaua credință afișată de Marlène cred că i-a scos din sărite pe mulți din cei ce o priveau cu ochi buni. A creat astfel un vid în jurul ei, cu voie sau fără voie, izgonindu-i pe cei pe care totuși îi iubea și care o iubeau.

*

Așteptam întotdeauna cu teamă venirea lunii mai. În fiecare an știam că voi îndura lamentările Marlènei privind această țară de chiulangii, care nu se gîndesc decît să acumuleze zilele ne-

lucrătoare. Fără să mai punem la socoteală „punțile“. De la sfîrșitul lui aprilie, refrenul de sezon ieșea la suprafață :

— O, luna mai ! 1 Mai e Ziua Muncii și nimeni nu muncește. Urmează 8 Mai. De ce mai comemorăm Armistițiul, cînd a fost atît de demult ! De ce vrea domnul Mitterrand să aniverseze 8 Mai ?

Franța nu mai lucra și asta compromitea felul cum își organizase Marlène viața. Factorul poștal nu mai trecea, patronii de restaurante trăgeau obloanele, televiziunea difuza un program minimal, ziarele erau reduse la cîteva pagini.

— Louis, iar e punte săptămîna asta !

— Da, Marlène, e Înălțarea !

— Înălțarea ? Dar nu toată lumea e catolică în Franța ! De ce să prăznuim sărbătorile catolice ?

Luna mai era preludiul vacanței de vară, perioadă pe care o detesta din aceleași motive. Nu înțelegea ca viața să se oprească în august, ca magazinele să se închidă, să nu mai poți cumpăra nimic.

— Nici pîine ! În luna august nu e pîine nicăieri !

De 1 Mai, Marlène primea flori din partea lui Jacques Chirac, primarul Parisului, tot așa cum primea și de ziua ei de naștere. Era sensibilă la asemenea atenții, chiar dacă adesea buchetele coborau din nou în odaia portarului. Marlène nu putea să păstreze toate florile care i se trimiteau : apartamentul ei ar fi avut în permanență un aer mortuar.

Într-o zi, mi-aduc aminte că am primit la robotul meu telefonic acest mesaj furios :

— Louis, știu cît ții la mine, mîine e 1 Mai; fă-mi, te rog, plăcerea și nu-mi trimite lăcrămioare !

Copleșită toată viața de flori, Marlène n-a primit niciodată un premiu pentru filmele ei. Niciodată un Oscar ! Motiv pentru care era amărîtă și nu prea, considerînd că oricum zarurile fuseseră aruncate de la bun început : marile producții hollywoodiene, care necesitau un număr însemnat de actori, de tehnicieni, de personal, aveau prin forța împrejurărilor o șansă sporită față de cele mici să pună mîna pe un Oscar, de vreme ce hotărîrea se lua cu majoritate de voturi. Cu alte cuvinte, recompensa era corporatistă și, în consecință, funciarmente viciată.

Cu filmele lui Sternberg sau mai tîrziu cu *Scandaloasa din Berlin,* Marlène Dietrich ar fi meritat fără îndoială Oscarul pentru cea mai bună interpretare feminină, dar cred că a fost întotdeauna o persoană incomodă și a plătit acest lucru. În viața particulară ca și în cea profesională, Marlène s-a confruntat adeseori cu gelozia.

Pînă la urmă, ajunsese să rîdă :

— Pentru a avea un Oscar, rețeta e simplă : să joci rolul unui orb, unui mut sau al unui infirm.

Charles Laughton i-a dat într-o zi următorul sfat :

— Nimic nu-i mai spectaculos pe ecran decît un actor care orbecăie și se poticnește pe o scară și care se strîmbă îngrozitor ca să articuleze o frază. Dacă obții un asemenea rol, ai premiul asigurat.

Această vagă ranchiună n-o împiedica pe Marlène să urmărească atent la televizor ceremonia decernării Oscarurilor. Ceea ce îi permitea să-și astîmpere curiozitatea și să-și exercite din plin umorul corosiv. Căci Marlène urmărea în fiecare an acest ritual cu ochiul unei mari profesioniste a cinematografului și-a cîntecului : aspectul tehnic și culisele ceremoniei o pasionau.

De cele mai multe ori, înmînarea statuetei dădea naștere, după părerea ei, la scene de-a dreptul ridicole. Fericiții aleși se întreceau în mulțumiri pe cît de fastidioase, pe-atît de grotești și Marlène visa la actorul care s-ar apropia de tribună zicînd :

— Nu datorez acest Oscar decît mie însumi, numai eu îl meritam. Dumneavoastră mi l-ați dat, eu vă mulțumesc și vă salut.

Mai mult : pleca uitînd prețioasa statuetă pe pupitru.

Spre sfîrșitul vieții, Marlène se temea de ceea ce numea *death bed award,* adică un Oscar al actorilor aflați pe patul de moarte sau cu un picior în groapă, decernat pentru „întreaga lor operă“, de preferință puțin înainte de-a da ortul popii.

— Vor să facă din asta o răsplată supremă, cînd de fapt nu reprezintă decît un fel de consolare postumă.

Hollywoodul îi jucase o festă urîtă lui Gary Cooper. Marlène fusese îngrozită văzîndu-l pe James Stewart cum urca pe scenă și, apropiindu-se de microfon, rostea :

— Ține-te bine, Gary, uite Oscarul tău...

Ceea ce voia să spună, și Marlène știa, că era condamnat. O lună mai tîrziu a și murit. O soartă asemănătoare a cunoscut John Wayne : a primit Oscar la sfîrșitul vieții, în timp ce se întrema cu greu în urma unui tratament epuizant împotriva cancerului.

Marlène trăia cu spaima acestui *death bed award*. Și viitorul i-a dovedit că într-un fel n-a scăpat...

*

Marlène nu și-a cumpărat niciodată televizor. Închiriase unul de la Locatel. N-a avut simțul proprietății, trăsătură de caracter pentru care o admiram. După cum n-avea nici video. E-adevărat că se temea să manevreze aparatele. Nevoită fiind, s-a obișnuit să folosească telecomanda, nu și-a făcut însă abonament la Canal Plus, deoarece îi trebuia un decodor, ceea ce i se părea o constrîngere.

Tuna și fulgera împotriva precarității programelor, considerînd că se proiectau prea multe filme vechi. Atunci schimba canalul. Ca o bună profesionistă ce era, prefera emisiunile transmise în direct. Televiziunea îi aducea în casă puțină viață. Privea fără părere de rău, cu detașare, dar cu o nesățioasă curiozitate.

Dacă televizorul se defecta, era o-adevărată dramă, ce trebuia îndreptată pe loc. La fel cu xeroxul. La fel cu telefonul, altă legătură vitală cu lumea din afară. Marlène, care era înțelepciunea personificată, devenea nerăbdătoare și mînioasă. Dar

avea arta de-a rezolva acest gen de probleme bătînd la ușa potrivită. Îndeobște, la a mea. Uneori mă ascundeam după degete :

— Dar, Marlène, nu mă poți sili să fac totul !

Atunci mă implora, îmi spunea că sînt „salvatorul“ ei și sfîrșeam prin a ceda în fața vocii ei seducătoare.

Cînd meșterii sunau la ușă, Marlène se ascundea în fundul patului pînă la plecarea lor. Nu voia să-și dea nici o osteneală pentru ei, și în același timp, își păstra reflexul de apărare. Orice amestec în universul ei i se părea suspect.

În luna iunie, Marlène trăia emoția cupei Roland Garros. Adora tenisul, pe care-l practicase pe cînd locuia la Beverly Hills, la Los Angeles. În timpul campionatului nu putea fi deranjată. Dacă aveam ideea nefericită s-o chem, îmi spunea :

— E tenis, îngerul meu !

Și-mi închidea telefonul în nas, în timp ce altădată mă chema de douăzeci de ori la rînd pentru niște fleacuri. Dar cum intervenea o contrarietate, începea :

— Crainicii ăștia sportivi sînt niște imbecili. Tu, ca om de meserie, ar trebui să telefonezi și să le spui că e insuportabil.

— Taie sunetul !

— Atunci nu mai aud zgomotul mingilor...

Dacă nu ședeam țintuit în fața televizorului — tenisul mă lăsa destul de indiferent —, Marlène exclama :

— Cum ? Nu te uiţi la televizor ?

După cît eram de dispus în momentul acela, răspundeam : „O să deschid aparatul" sau „Mai am şi altă treabă decît să privesc doi indivizi alergînd după o minge galbenă".

Marlène făcuse o adevărată pasiune pentru Björn Borg.

— Are un trup şi picioare nemaipomenite. Ştii, se spune că suedezii sînt teribili la aşternut !

Ea, care nu se mai gîndea la aşa ceva... De fapt, era fascinată de Borg, aşa cum era de toţi cei care atinseseră treapta cea mai înaltă a profesiunii lor. Privind printre gene, îi urmărea cele mai mici gesturi, zicînd :

— E un star, îngerul meu ! Stă pe teren de patru ore şi nici urmă de oboseală pe faţa lui ! E un om extraordinar !

Admira rezistenţa lui fizică, nu fără a-şi aminti de maratoanele la care fusese supusă ea însăşi pentru a-l mulţumi pe Sternberg :

— Cînd se filma, mă sculam la patru dimineaţa şi trebuia să rămîn în formă pînă seara la unsprezece !

Acest tur de forţă cerea graţie, stăpînirea meseriei, dar şi o adevărată performanţă fizică, pe care o regăsea în forţa impasibilului Borg.

*

De cînd nu mai ieşea la restaurant, Marlène comanda să i se aducă acasă anumite feluri. Uneori i se făcea poftă de stridii. Cerea patru-cinci du-

zini — era greu să deranjezi negustorul pentru mai puțin — gusta una-două, apoi mă chema :

— Vino, îngerul meu, să iei stridiile, nu se pot păstra.

Și plecam de la ea cu un platou de stridii cu care deseori n-aveam ce face.

Odată a cerut nu știu ce crustacee rare. Nu erau langustine, nici languste, ceva între astea două. Evident, i s-au trimis languste.

— Nu, nu asta am vrut ! Acelea sînt mai mici !

Mă duc atunci la Spațiul Cardin și-l întreb pe prietenul meu Jacques Collard despre ce poate fi vorba. Jacques își dă imediat seama ce dorea Marlène : e vorba de *oasù,* o specie de creveți, slăbiciunea antilezilor. Și-i livrează Marlènei crustaceele mult visate.

Marlène i-a mulțumit la telefon : se delectase. De-atunci a început să le comande cu regularitate. Îi plăceau obiceiurile. Îi telefona lui Jacques la Spațiul Cardin, iar el îi aducea platoul cu crustacee, respectînd bineînțeles regula jocului : să nu caute niciodată s-o vadă pe Marlène.

Pentru a păstra la cald felurile de mîncare ce i se aduceau la domiciliu, Marlène pusese la punct un sistem care i se părea deosebit de practic. Pe noptieră se afla o lampă foarte frumoasă, în formă de lotus, care-i aparținuse odinioară soțului ei, poate chiar în epoca dinaintea căsătoriei, cînd locuiau împreună într-un modest apartament berlinez. Piciorul lămpii era din marmură, lotusul

din alabastru. Deasupra, Marlène pusese un carton și căldura becului era suficientă ca să țină castronașele la temperatura potrivită. Din păcate, acest dispozitiv ajunsese să înnegrească marginile exterioare ale lămpii. Într-o zi i-am spus Marlènei :

— Lotusul dumitale e cam afumat, ar trebui curățat pentru că alabastrul e mult mai frumos cînd strălucește.

Fără multă vorbă, iau lampa la baie și mă apuc s-o spăl așa cum speli o vază din sticlă sau din cristal. Dar iată că, sub ochii mei îngroziți, lampa se dezagregă, alabastrul se pulverizează și-mi fuge printre degete înainte de-a dispărea în chiuvetă.

Eram speriat, și în același timp, mă simțeam cuprins de un rîs nervos, căci întîmplarea ținea de domeniul absurdului. M-am întors în odaia Marlènei, purtînd țanțoș în mînă un splendid picior de lampă din marmură.

— E groaznic, Marlène, ai distrus complet alabastrul așezînd un carton deasupra.

— Dar unde mi-e lampa ?

— Nu mai există, i-am spus, luînd fără să vreau un aer spășit, cu ochii plecați spre vîrfurile pantofilor. S-a făcut praf.

— Lampa mea făcută praf ! E cu neputință !

M-am lansat într-o tiradă ca să-i explic într-un mod aproape științific că se produsese un adevărat proces chimic între alabastru, căldura lămpii, carton și apa de la chiuvetă.

Explicațiile mele n-au reușit s-o consoleze. Ea, care nu plîngea niciodată, a început să hohotească repetînd :

— Îi aparținea soțului meu, era lampa lui...

Eu, în schimb, oscilam între tragicul și comicul situației. După un sfert de oră, Marlène nu se mai gîndea la asta și, două zile mai tîrziu, rîdea cu mine de cele petrecute.

*

Deși țintuită în pat, Marlène nu renunțase să se arate într-o lumină favorabilă, chiar dacă prea puține persoane se aflau în preajmă. N-am văzut-o altfel decît frumoasă, sprijinită între perne, îmbrăcată într-o cămașă scurtă de mătase roz și, pe deasupra, de cum se răcorea vremea, cu o mică lizeuză din lînă și mătase, de la Dior. Era întotdeauna uimitor de proaspătă, obrazul își păstrase structura minunată a pomeților și acea transparență a pielii care-i dădea toată strălucirea. Mi-a spus într-o zi, cu o voce neașteptat de tînără :

— Știi, nu mă uit niciodată în oglindă. Întîmplător, azi-dimineață, mi-am luat oglinda și am văzut că totuși am o piele încă frumoasă. În schimb, am constatat că părul e tot mizerabil.

Mereu aceeași cochetărie care parcă nu aștepta nici un răspuns din partea interlocutorului. Rezolvase problema părului tunzîndu-l foarte scurt. Cred că și-l tunsese chiar ea, de vreme ce coaforul nu mai venea. Simțul rafinamentului și-al eleganței nu-i dispăruse. Nu purta bijuterii, în schimb se machia, uneori, cînd avea poftă sau cînd mă aștepta și

voia să arate bine. Uneori, sosind la ea, îi spuneam cu blîndețe :

— Marlène, tot refuzînd așa să consulți oglinda, te-ai rujat anapoda ! Și-apoi nu e cazul să te obosești pentru mine.

Voise și știuse să rămînă feminină. Niciodată n-am găsit-o neglijentă, niciodată cu prilejul vizitelor mele n-am avut sentimentul unei decăderi fizice la această femeie.

— Silueta, îmi spunea, secretul e silueta mea.

Chiar așezată în pat, continua să aibă o grație extraordinară, o ținută demnă. Știa, desigur, că nu mai are douăzeci de ani, dar ideea eternei tinereți n-o obseda.

*

Cum nu se mai mișca singură, Marlène avea nevoie de cineva care s-o ajute să facă baie. Deschideam la maximum robinetele căzii, apoi mă întorceam în dormitor. Aici dădeam deoparte cuverturile, o luam pe Marlène în brațe și-o așezam în fotoliul rulant care aștepta la picioarele patului.

— Ești puternic, îmi șoptea la ureche, mă simt în siguranță cu dumneata.

Părea să-mi spună, de asemenea, ca între noi nu mai poate fi vorba de jenă sau de falsă pudoare. De fapt, nu contau decît grija cu care ne dedicam acestui ritual prozaic și plăcerea simplă pe care ne-o oferea. Îi făceam toaleta, o spălam pe cap, uneori îi coloram părul. După ce-o scoteam din cadă, o uscam și-o înveleam într-un halat, profitînd de ocazie ca să-i spun :

— Și-acum hai să dăm o raită prin apartament...

Dar ea refuza.

— Nu, nu, ne întoarcem în odaie, mă simt foarte bine în patul meu...

Acolo își făcea unghiile de la mîini, în timp ce eu mă ocupam de cele de la picioare, așezat alături de ea, ascultînd-o vorbind de una și de alta. Cum aș putea să uit vreodată acele clipe de tandră intimitate, clipe magice și simple ?

*

La drept vorbind, Marlène nu păstra arhive privind cariera ei, dar avea la îndemînă toate cărțile publicate despre ea și, mai cu seamă, seturi de fotografii, însoțite uneori de texte superbe : în toate limbile, de cele mai multe ori oferite de editori. Cînd erau bune, Marlène comanda numeroase exemplare, pe care le dăruia apoi oamenilor la care ținea.

Despre cărțile care-i displăceau, cum ar fi biografia lui Charles Higham, era mai bine să nu-i vorbești. Dacă un admirator neinspirat comitea greșeala să-i trimită un exemplar pentru a obține o dedicație, ea nu i-l mai înapoia, socotindu-se insultată.

Am petrecut multe seri răsfoind împreună aceste frumoase cărți cu fotografii. Clipe fericite, dureroase uneori, cînd se colorau și cu o notă de nostalgie. Așezată în pat, cu lizeuza de la Dior pe umeri, îmi comenta fotografiile, mîngîind paginile

cu mîinile ei frumoase cu încheieturi delicate, plîngîndu-se că volumele erau prea grele.

Plăcerea pe care i-o procurau aceste volume nu depindea de capacitatea lor de a reînvia trecutul. Marlène știa să aprecieze frumusețea intrinsecă a fotografiilor, le privea ca pe tablouri de artă, fără să facă prea mult caz de faptul că subiectul era chiar ea, fără să-și plîngă frumusețea demult apusă.

— Ce lumină ! exclama ea. Ce talent !

Sau se concentra asupra unui detaliu, ca pentru a-și pune memoria la încercare.

— În ce an am turnat filmul ăsta ? Cine era băiatul care făcea pe majordomul ?

— Nu știu, Marlène, să căutăm în cărțile dumitale.

— Nu, nu, am să chem Londra.

Chemam Londra, persoana nu răspundea. Chemam New York-ul, unde își trezea interlocutorul, punîndu-i întrebările cele mai năstrușnice.

*

În cîte-o seară, contemplarea fotografiilor îi deștepta amintiri pe care în alte împrejurări nu i le-aș fi putut smulge nici în ruptul capului. Marlène îmi vorbea atunci despre viața ei trecută, despre munca ei. Umbra lui Sternberg părea să planeze deasupra noastră, într-atît fascinația pe care o simțise față de actrița lui fetiș transpărea din fotografiile extrase din filmele sale.

Joseph „von“ Sternberg este, împreună cu Gabin și pe planuri foarte diferite — aproape opuse —, omul

care a contat cel mai mult în viața Marlènei. Lui îi datora totul.

— Înainte de el n-am fost nimic, după el nu mai sînt nimic, zicea.

Totuși, Marlène nu l-a iubit. Îl admira pentru geniul lui, dar nu simțea nici o atracție pentru el. Mărunt, cu un fizic șters, Sternberg nu-i plăcea.

El, în schimb, o iubea cu pasiune și filmele lui au fost adevărate dovezi de dragoste, uneori crude. S-a spus că în *Femeia și paiața,* ultimul său film, Sternberg făcuse un portret al Marlènei, frivolă și fără suflet. De fapt, își îngropase definitiv pasiunea pentru ea.

Marlène a profitat mai mult sau mai puțin de atașamentul fără margini al Pigmalionului ei față de ea.

— De cînd am sosit la Hollywood, l-am socotit dator să se ocupe de tot ce se putea întîmpla. El mă adusese, el trebuia să rezolve toate problemele ce mi-ar fi ieșit în cale. De cele bune mă bucuram, de cele rele îl făceam răspunzător.

Abia mulți ani mai tîrziu a înțeles ea că trecuse pe lîngă un om excepțional, că „scăpase trenul“, cum făcuse și cu Gabin. După ciclul Marlène, Sternberg nu mai turnase decît cîteva lungi metraje, la răstimpuri, uneori neterminate, înainte de-a accepta un post de profesor de estetică a cinematografului la Universitatea din Los Angeles. Trăia într-o casă modestă și adesea punea să i se proiecteze filmele sale din anii '30, pe care le privea în tăcere, cu pipa în gură. A murit în 1969.

Într-o zi, aplecată deasupra fotografiilor, Marlène mi-a apărut deodată absentă, pierdută în amintirile ei.

— N-am înțeles, a suspinat ea, n-am înțeles...

*

Într-o dimineață, îmi telefonează.

— Louis, mi-a venit o idee.

— Da ? am răspuns eu, neștiind la ce să mă aștept.

— Louis, îți datorez atîta... Mi-ar plăcea să fac ceva pentru dumneata. M-am gîndit. Am să-ți dau un interviu și dacă odată și-odată ai să poți cîștiga ceva de pe urma lui...

Pentru această femeie, care nu-și prea exterioriza sentimentele, banul avea putere la fel de mare ca și dragostea. Apreciam la justa-i valoare darul pe care mi-l făcea.

Așteptam acest interviu, fără să-mi dau seama, de douăzeci de ani. Eram nebun de bucurie. N-aveam atunci nici o idee ce eforturi va trebui să depunem, și ea și eu.

CAPITOLUL 8

Odaia

Organizîndu-se ca un cosmonaut, Marlène își orînduise cu meticulozitate universul restrîns al odăii sale, în vederea unei maxime eficacități.

În jurul patului erau dispuse toate obiectele de care ar fi avut nevoie. În stînga, spre fereastră, se afla o masă mare de răchită, albă, pe care își ținea telefonul, cărțile pe care le citea în momentul acela, plicurile și cutia cu timbre. La piciorul patului, erau stivuite alte dosare. Ca să le folosească, Marlène avea o pensă anume concepută pentru oamenii care vor să apuce obiecte așezate la o anume depărtare.

Tot la piciorul patului, era scaunul rulant. Pentru orice eventualitate. Pneurile lui erau aproape tot timpul dezumflate și, de cîte ori mergeam la Marlène, le mai dădeam cîteva pompe.

— A, nu te mai obosi cu ele, îmi zicea ea, nu servește la nimic. Țin scaunul acolo doar ca să-l am în caz de incendiu.

Se temea îngrozitor să nu ardă de vie. După dezagregarea lămpii din alabastru, și cum refuza în continuare să aibă pe cineva permanent în preajmă, își cumpărase un mic reșou electric pe care-l instalase pe o altă masă, în dreapta patului. Putea să încălzească astfel felurile de mîncare ce i se livrau acasă, cele pe care i le trimiteau prietenii sau să-și pregătească singură hrana. Într-o zi — trebuia să se întîmple — reșoul s-a răsturnat și Marlène era cît pe-aci să dea foc imobilului. Placa incandescentă a lăsat o urmă adîncă, rotundă și neagră, în mochetă, care, din fericire, era de lînă și n-a luat foc.

Pe masa lungă din dreapta ei, Marlène avea un întreg echipament de bucătărie, cratițe, tacîmuri, șervete de pînză, plicuri de supă... Dedesubt ținea termosul cu apă caldă pentru ceai și, o vreme, sticlele de whisky.

Mai era și-un munte de medicamente de tot felul, antibiotice, penicilină, vitamine de toate culorile, tablete ori gelule, precum și zeci de pachete de șervețele de hîrtie...

Astfel echipată, Marlène putea să trăiască așa cum își dorise dintotdeauna, adică depinzînd cît mai puțin de ceilalți.

Dacă practic nu mai vedea pe nimeni, Marlène continua să fie pradă numeroaselor solicitări din

partea prietenilor și a ziariștilor... Se ferea de ei răspunzînd : „Doamna Dietrich e la Londra“ sau „doamna Dietrich e la New York“. Cînd îi spuneam că mi se cer mereu noutăți despre ea și că lumea dorește s-o vadă, riposta :

— Zi și dumneata că lipsesc din Paris.

Și abuzam de această nevinovată minciună, care de mult nu mai amăgea pe nimeni. Se știa că Marlène Dietrich nu mai iese din odaia ei de culcare.

— Oricum sînt infirmă, recunoștea chiar ea.

Folosea anume acest cuvînt, simțind că am oroare de el. Dar cînd Kirk Douglas, dînd probabil în vileag o convorbire telefonică pe care-o avusese cu Marlène, a scris în cartea lui de amintiri că actrița e paralizată, aceasta a fost cuprinsă de o furie oarbă, socotind că era vorba de *pretium doloris grave*[1] : dacă un ipotetic regizor sau producător ar fi aflat de această invaliditate ar fi renunțat s-o angajeze în vreunul din filmele lui. Bineînțeles, Marlène protesta de formă. Era destul de lucidă ca să știe că nu va mai putea umbla niciodată.

*

În ultimii ani, intram întotdeauna în apartament pe ușa de la bucătărie. Devenise unica modalitate de acces, de cînd Marlène condamnase

1 Prețul greu al durerii. (N.tr.)

ușa principală, de teama spărgătorilor sau a ziariștilor.

Străbăteam camerele cu impresia că mă aflu într-o locuință al cărei proprietar lipsește de cîteva luni. În salon, obiectele nu-și schimbau niciodată locul, în afară de cărți, care se adăugau la teancurile deja existente, și de cîteva discuri, care dispăreau rînd pe rînd în chip misterios.

În stînga intrării, o apucam pe culoarul lung, un fel de sas care ducea spre camera ei. Acolo, în acest apartament adormit, se refugiase viața. Ciocăneam tare la ușă. Degeaba îmi repetase Marlène că ușa ei îmi era oricînd deschisă, preferam să-mi anunț sosirea :

— Marlène, sînt eu, Louis !

— Dumneata ? Intră, îngerul meu !

Simțeam că e fericită cu adevărat cînd mă vede, chiar dacă nu-i stătea în fire să se manifeste zgomotos. Uneori îmi reproșa că nu vin destul de des. În ce mă privește, aveam grijă să mă las așteptat, preferînd să fiu scump la vedere decît s-o obosesc. Și-apoi, faptul că-i făceam vizite scurte sau că lăsam oarecare timp între ele îi dovedea ca am un program încărcat și că deci eram un adevărat profesionist, lucru esențial în ochii ei.

Nu duceam niciodată lipsă de conversație. Marlène avea mereu să-mi spună sau să mă întrebe ceva și mergea drept la țintă. Apoi se lăsa pradă unor digresiuni, începea să peroreze pe teme mai mult sau mai puțin interesante. În toate cazurile vorbea cu o mare artă, adică nu te asculta deloc. Era un fabulos monolog. Degeaba încercam să

strecor ici-colo cîte-o remarcă, se făcea că n-aude sau mă contrazicea :

— Nu, nu, nu, nu...

Ceea ce însemna : „Nu-ți mai bate capul, știu eu ce spun, poate că ai dreptate, dar puțin îmi pasă“. Destul de obositor cîteodată, dar, cum sînt un om de radio, am obișnuința de-a asculta și chiar îmi face plăcere. Căci, atunci cînd era în formă, Marlène dădea dovadă de-un simț al umorului și de o finețe care făceau minuni.

De cum intram în odaie, știam în ce stare de spirit se află prietena mea, ghiceam dacă proasta ei dispoziție era falsă ori reală. Proastă dispoziție generată de mici necazuri : o scrisoare care nu sosea, fiica ei, Maria, pe care n-o găsea la telefon, camerista care nu se achitase de una din îndatoririle ei etc. Nu căutam s-o îmbunez — nimic n-o înfuria mai tare —, așteptam pur și simplu să-i treacă supărarea. Cu mine nu rămînea mult timp posomorîtă, fiindcă nu-i dădeam apă la moară. Cînd tuna și fulgera împotriva cuiva, mă mulțumeam să-i spun :

— Dar nimeni nu-i perfect, Marlène ! Nici camerista, nici secretara, nici eu... Nu-i un motiv să strici bunele raporturi...

Marlène știa că am dreptate și renunța, uneori cu puțină părere de rău. Dar dacă nemulțumirea ei stăruia, îmi pierdeam răbdarea :

— Plec, văd că nu prea vrei să rămîn.

Și era de-ajuns ca să se calmeze.

— Ba da, rămîi, zicea ea. Rămîi, e-atît de greu...

Marlène știa să-și obțină iertarea cu cîteva cuvinte, avea arta de a-și comunica sentimentele în mod discret, atît cît să nu și le prea dea în vileag.

Se întîmpla să nu mă mai vrea, chiar dacă ea mă poftise. Îmi rezervasem după-amiaza și seara, dar plecam la zece minute după ce sosisem.

— N-am nevoie de nimic, îmi zicea ea, concediindu-mă cu mîna. Îți mulțumesc...

Sau, ca o desăvîrșită actriță ce era, găsea de fiecare dată pretexte pentru a-mi scurta vizita. Dar lucrurile se petreceau întotdeauna bine, ne înțelegeam fără multă vorbă și respectam faptul că voia să ascundă o ușoară oboseală sau că simțea deodată dorința de-a rămîne singură.

*

Îngerul albastru fusese de curînd reeditat în casetă video de către René Chateau, care a avut amabilitatea să-i trimită o copie Marlènei. Concomitent, filmul fusese redifuzat la televiziune. Marlène m-a încredințat că nu-l mai văzuse de la premieră, în 1930 ! Cînd venea vorba de unul din filmele ei, Marlène se referea numai la turnare, niciodată la produsul finit, pe care-l cunoștea destul de prost, în orice caz nu plan cu plan, abia scenă cu scenă. Dacă-i spuneam :

— Te-am văzut aseară în *Hanul „Șapte păcate“*, mi-a plăcut foarte mult, e plin de umor...

Ea-mi răspundea că într-adevăr păstrează o amintire plăcută de la turnare. Cît privește filmul propriu-zis... La Hollywood nu asista niciodată la *rushes*[1], deoarece găsea că nu „dă“ bine pe ecran. Se ferea mai ales de *previews,* acele proiecții în care se supune filmul unui public de anonimi pentru a le testa reacțiile înaintea reprezentării în sală. Unele scene mai puteau să fie amputate sau remaniate. Marlène nu-și cunoștea așadar filmele pe dinafară și n-avea altă ocazie să le revadă decît atunci cînd erau prezentate la televizor.

Marlène a privit *Îngerul albastru.* Cînd cuvîntul *Sfîrșit* a apărut pe ecran, ea a făcut un comentariu simplu :

— Nu eram prea rău, la urma urmelor...

Cei mai mulți oameni nu vor cunoaște niciodată această senzație, pe care mi-o închipui în același timp fascinantă și înspăimîntătoare, de-a te vedea astfel mișcîndu-te și vorbind după aproape șaizeci de ani... Ce vertij insondabil trebuie că-i procura Marlènei suprapunerea Lolei-Lola din *Îngerul albastru* cu mica actriță berlineză și cu bătrîna doamnă din Avenue Montaigne !

Deși filmul nu-i displăcuse, Marlène continua să se răzvrătească împotriva acestei imagini de *sex-simbol* de care nu mai putuse scăpa după *Îngerul albastru.* Pentru a descrie aura personalității ei pe

1 Termen consacrat în cinematografie, însemnînd probă. (N.tr.)

ecran, prefera cuvîntul *glamour*[1], care zicea că se potrivește și unor actrițe ca Mae West sau Carol Lombard. Erotismul lor i se părea o calitate ce emana natural din ființa lor, spre deosebire de Marilyn Monroe, de pildă, care miza cu bună știință pe farmecul ei și de aceea singură merita denumirea de *sex-simbol.*

Marlène se străduise din răsputeri să scape de această etichetă de sexualitate, care continua să i se aplice cu obstinație. Filmul *Înger* de Ernst Lubitsch se deschide astfel cu o uriașă imagine panoramică a picioarelor ei. Marlène găsise că era cît se poate de vulgar.

— De ce trebuia să fie un prim-plan ?

N-a izbutit niciodată să distrugă această imagine. Întorcîndu-se la Hollywood după o călătorie la Berlin, s-a fotografiat împreună cu Maria, pentru a arăta că era și mamă de familie, gest destul de curajos în epoca în care marile staruri trebuiau să se păstreze ca ființe inaccesibile și altfel decît muritorii de rînd. Această atitudine care a stîrnit vîlvă n-a fost suficientă, căci Marlène a rămas cantonată la rolul ei de seducătoare și de femeie fatală.

Prinsă într-un tipar din care nu mai putea scăpa, a hotărît în cele din urmă să i se conformeze. Acest lucru a devenit evident mai ales cînd a trecut la musical, unde recitalul îi „exploata“ într-un fel reputația. Se reluau cîntecele din filmele ei, în

---

1 Fascinție, forță de atracție. (N.tr.)

timp ce rochia, mulată pe corp, confecționată dintr-un material deosebit de fin, dădea impresia că e goală, iar fracul întreținea insinuările cu privire la bivalența ei...

Dar că se vedea ponegrită pe nedrept era mai puțin important. Adevărata problemă pentru Marlène — aceeași și pentru Greta Garbo sau pentru Marilyn Monroe — consta în statutul ei de star. În cazul starului se șterge de fapt distincția obișnuită între personalitatea proprie a actriței și personajul pe care-l interpretează. Cele două se întrepătrund, contopindu-se. Studiourile, înlocuite de presă, apoi de public, modelează în asemenea cazuri un fel de himeră hibridă în care actrița este încet-încet obligată să se recunoască. S-a născut o stea. Prin natura lucrurilor, această ființă mitică scapă complet de sub controlul actriței. Astfel, astrul nu mai decide nici de viteza, nici de cariera sa...

Inteligentă, independentă, Marlène resimțea în chip dureros această deposedare de sine. Puternică, voluntară, turba de mînie văzîndu-se fără apărare în fața acestei alienări. Toate procesele din lume nu puteau împiedica folosirea arbitrară a chipului și siluetei sale, atribuirea unor afirmații pe care nu le făcuse, vehicularea pe socoteala ei a unor minciuni care se reeditau de la biografie la biografie. Marlène nu mai putea retușa portretul pe care i-l trimitea înapoi ecranul.

Iată de ce, o dată mai mult, se comite o eroare absurdă pretinzîndu-se că Marlène s-a ferecat pentru a-și proteja legenda. Ceea ce proteja era, dimpotrivă, viața ei particulară, adică propria ei ființă. Înțelesese că nu va fi ea însăși decît în sin-

gurătate, o singurătate care-i displăcea, dar care-i apăruse drept unicul mijloc posibil de a continua să-și aparțină.

Marlène considera că profesiunea de actor nu era „demnă de un om obișnuit". Această viață de simulare și înșelăciune nu se potrivea, după ea, decît marilor talente, celor care sublimează artificiile profesiunii lor, transpunîndu-le pe un plan superior. Trebuia să ai „har", calitate pe care n-o acorda decît „geniilor" și pe care, fără s-o spună explicit, socotea că o avusese și ea.

Îl admira pe Gabin pentru că fusese pe deplin conștient de primejdia la care se expunea degradîndu-se. Spencer Tracy sau Richard Burton erau excepții. Marlène îl respecta pe Burton, de pildă, pentru că nu făcuse niciodată publicitate. Un actor care face publicitate comite cea mai degradantă crimă, după spusele ei. Cum poate un actor, permanent amenințat de această deposedare de sine, să se coboare vînzîndu-și imaginea de bună voie ? Lawrence Olivier pierduse mult din stima ei în ziua în care aflase că acesta o apucase pe asemenea căi greșite.

Pentru o femeie atît de rațională și lucidă ca Marlène, „harul" care le distingea pe vedete avea totuși un inconvenient major : ținea de inexplicabil, de irațional. Ca o reacție, insista cu îndîrjire asupra profesionalismului. Deoarece, fără o muncă stăruitoare și concretă, gloria ar fi ceva futil, inconsistent, spulberîndu-se cu ușurință. Am avut întot-

deauna sentimentul că cinematograful însemna pentru Marlène, în cel mai bun caz, un elegant miraj și, în cel mai rău, o zadarnică frivolitate. În consecință, era indicat să arăți o anume detașare față de cea de-a șaptea artă. Pe ecran, ca și în viață, Marlène părea tot timpul că spune : „Eu nu-mi iau filmele în serios, faceți și voi la fel..."

În același timp — paradox în care se zbătea fără încetare — era mîndră, desigur, de acest har, care-o situa mai presus de soartă, de această magie care făcea din Marlène Dietrich mai mult decît o actriță, un mit universal.

Louis Bozon : *Spune-mi, te rog, ce actori crezi că sînt în stare să facă minuni ?*

Marlène Dietrich : *Richard Burton, Paul Scofield, Ralph Richardson, John Gielgud, Robert Redford. Ceilalți sînt actori buni, dar, într-adevăr, nu fac minuni.*

Raimu : tragedian și comic, pentru mine cel mai mare. Scena de la moară, din Nevasta brutarului, *este un adevărat giuvaer în arta de a exprima cele mai contradictorii emoții în doar cîteva minute.*

Gérard Philippe : actorul perfect, din punct de vedere fizic și moral, personificarea romantismului. L-am văzut în Caligula *de Camus, cînd abia debutase.*

Jouvet : un mare actor și regizor. Se va înțelege mai bine care era sistemul său de lucru în echipă dacă voi povesti una din anecdotele lui preferate. Cineva l-a întrebat : „Domnule Jouvet, ce trebuie să

simt eu atunci cînd îi declar fetei dragostea mea, în scena următoare ?" Jouvet a răspuns : „Nu simți nimic, dragul meu, joacă, joacă !" Nici un altul n-a făcut în zilele noastre să bată inimile, așa ca el. Tempi passati.

L.B. : *Dar despre actorii americani ce crezi ?*

M.D. : *Singurul mare actor american cu care am avut fericirea să lucrez a fost Spencer Tracy. Eram aproape paralizată de frică în prima zi, cînd se filma una din scenele noastre pentru* Procesul de la Nürnberg. *El știa, bineînțeles, și căuta să fie drăguț, tot așa cum era drăguț cu copiii, pentru că e amabil din fire, și nu că ar fi nutrit vreun sentiment aparte. Actor prin excelență, era cel mai mare, regele, fără să miște un deget, fără să rostească un cuvînt. Domina întreg platoul și chiar pe noi, artiștii. Avea un aer puțin malițios cînd dădea ordine, știind foarte bine că toată lumea îl adora.*

*

Puține erau relicvele agățate în odaia Marlènei. Doar dacă nu considerai vrafurile de dosare drept o dovadă a acumulării anilor... Deasupra televizorului, în fața patului : o fotografie a Mariei și alta a nepotului ei, Michael. Restul era trimis în salon, care devenea într-un fel muzeul Marlènei.

De marginea mesei erau prinse tot felul de hîrtiuțe cu însemnări — să nu uite ce are de făcut —, cu numere de telefon. Cel al colaboratoarei sale, al agentului din Statele Unite, al celui de la Londra, al hotelului unde putea s-o găsească pe

fiica ei cînd aceasta era în voiaj... Pe-al meu, de-atîta timp, îl știa pe dinafară.

Marlène telefona enorm, de unde și facturile atingînd cifre considerabile.

— E singurul meu lux, spunea nu fără oarecare dreptate.

Era legată aproape afectiv de telefonul care-i înlesnise de-a lungul anilor înnodarea unor raporturi foarte strînse cu corespondenții ei, raporturi poate și mai puternice de cînd trăia izolată. Avea la Hamburg și la Londra admiratori sinceri, pe care nu-i văzuse niciodată, dar cu care stătea de vorbă regulat. Uneori, aceste convorbiri cu necunoscuți mă îngrijorau, mă temeam să nu apară în presă, date în vileag de vreun interlocutor nedelicat. Viitorul avea să-mi dea dreptate.

Dacă suna telefonul cînd eram acolo, Marlène răspundea :

— Revino mai tîrziu, sînt cu un prieten.

Sau dădea curs apelului, și atunci mă eclipsam fără vorbă multă, cu acea naturalețe pe care-o creează complicitatea și dorința de a nu-l deranja pe celălalt. A doua zi îmi spunea :

— De ce-ai plecat așa de repede ?

Telefonul era legătura ei cu lumea, dar și un bun mijloc de a-și omorî timpul. Cînd mă chema, uneori, seara, simțeam că nu va mai lăsa receptorul din mînă și că discuția poate să dureze ore întregi. Unei femei cu temperamentul ei, zilele i se păreau, desigur, lungi, iar Marlène suferea din cauza lipsei de activitate.

Mai reuşea încă să facă ceva bucătărie. Am văzut-o într-o zi pregătindu-mi o salată de andive, şezînd în pat, cu salatiera lipită de şold. Insista să iau salata acasă. Sau curăţa fasole verde. Nu se plîngea niciodată, doar uneori ofta din adîncul sufletului.

— Ce bine era cînd se putea lucra...

Vorbea astfel despre ea însăşi, la modul impersonal, fără să pot sesiza însă nuanţa exactă a acestui „se". Modestie sau orgoliu ?

Se asocia cu o echipă sau, mai probabil, vorbea în numele acelei creaturi ambigue care-o unea pe femeia Marlène cu vedeta Dietrich ?

Oricum ar fi fost, ghiceai în această mărturisire de-o clipă — „ce bine era cînd se putea lucra" — toată povara singurătăţii şi toată nostalgia unei libertăţi dispărute.

A doua zi după o convorbire telefonică din cale-afară de lungă, pe care-o avusesem cu Marlène, am primit din partea ei acest scurt mesaj, scris pe-o carte de vizită albastră :

Dragă prietene,

Încă o dată, mii de mulţumiri şi iartă-mă, am fost atît de vorbăreaţă ! Singurătatea e de vină.

Marlène

Pe verso adăugase aceste cuvinte :

Dacă ai veni mai des, nu s-ar întîmpla aşa ceva.

Marlène era foarte mîndră de decoraţiile ei, de Legiunea de Onoare oferită de generalul de

Gaulle, apoi de Georges Pompidou. Totuși, cînd vedea apărînd în fiecare an lista noilor decorați, se întreba dacă aceste medalii erau atît de onorifice cum își închipuise.

— Toți oamenii ăștia... Să mi se dea Legiunea de Onoare mie da, poate, dar la toți oamenii ăștia...

Pentru a promova în ierarhia ordinului Legiunea de Onoare, îi adresase o cerere lui Jacques Chirac, ca să obțină titlul de comandor. Primarul Parisului îi răspunsese că Marlène avînd naționalitatea americană, candidatura ei trebuia să treacă prin filiera Ministerului Afacerilor Externe. Procedura a fost urgentată și Jack Lang i-a decernat crucea de comandor, cu titlul „arte și litere“.

Cum Marlène nu se mai deplasa, ministrul Culturii i-a trimis certificatul la domiciliu. Dar fără medalie, care trebuia cumpărată. Ceea ce Marlène refuza să înțeleagă :

— Și de ce, mă rog ? Mi se decernează, chipurile, o medalie, dar trebuie să scot bani din buzunar ca s-o am ? !

— Asta e tradiția, Marlène. Ți se conferă o onoare, dar e nevoie să cumperi medalia la Arthus Bertrand...

Exista încă ceva și mai grav în ochii ei. Jack Lang comisese eroarea, involuntară, de a stabili certificatul pe numele Marie-Madeleine von Losch *zisă* Marlène Dietrich.

— Trimite-l înapoi ! exclamase Marlène, profund jignită. Aceşti oameni nu sînt în stare să afle nici numele meu adevărat !

A trebuit să redactez o scrisoare către ministrul Culturii : „Doamna Dietrich se numeşte pur şi simplu Dietrich şi nu s-a numit niciodată von Losch". Era una din erorile vehiculate mereu de biografii ei. Mama ei fusese într-adevăr căsătorită cu un anume von Losch, care era tatăl vitreg al Marlènei, dar al cărui nume ea nu-l purtase. Era foarte susceptibilă în această privinţă. Fără îndoială, deoarece confuzia ilustra într-un fel alienarea impusă de *star-system* : totul se petrecea ca şi cum presa şi publicul nu mai puteau să creadă că figura mitică, încarnarea supremă a artificiului şi-a contrafacerii, se numea *cu-adevărat* Marlène Dietrich.

În schimb, Marlène insista să-şi stabilească anul naşterii în 1904, cînd totul arată că s-a născut în 1901. Era mîndră să-mi arate că pe paşaport figura 1904. Asta făcea parte din micile ei cochetării. Doar nu era să mă port ca un grobian pentru trei bieţi ani... Oricum, s-a văzut că Marlène era certată cu datele şi că avea oroare de aniversări. Pe-ale ei, nu le sărbătoream niciodată.

— Cu ocazii ca acestea n-ai de ce să fii vesel, mai curînd te-ai întrista, aşa că să le dăm uitării.

În 1991, cu ocazia împlinirii a nouăzeci de ani, primise felicitări din partea unor şefi de state şi din partea admiratorilor din lumea întreagă. Era, bineînţeles, flatată de aceste dovezi de preţuire, dar în ansamblu ritualul i se părea teribil de plicticos.

— Și, culmea, nici n-am nouăzeci de ani. N-am decît optzeci și șapte...

Dorința de a restabili adevărul în ce privește numele ei, pe de-o parte, hotărîrea de-a trișa asupra datei de naștere, pe de alta... Vom găsi întotdeauna la Marlène această continuă mișcare de balans între construirea unei legende și între contestarea ei.

*

Pentru a-și face de lucru duminica, ziua cea mai detestată a săptămînii — mohorîtă, fără zgomote, fără apeluri telefonice — Marlène se uita la televizor. După-amiaza urmărea emisiunea lui Jacques Martin, față de care nutrea oarecare afecțiune, chiar dacă îi găsea un cusur :

— De ce se încăpățînează omul ăsta să cînte ?

— Pentru că îi face plăcere, Marlène.

— E singurul căruia îi face plăcere...

Îmi ceruse numărul lui și-și telefonau din cînd în cînd. Ea îi scria : o adevărată tandrețe se crease între ei. Probabil că Jacques Martin și-a amintit de toate acestea la înmormîntarea Marlènei, unde l-am văzut sincer emoționat.

Ea adora emisiunile cu copii, care-o făceau să rîdă cu poftă, dar urmărea și jocurile, unde candidaților li se propunea o călătorie în jurul lumii.

— Am o întrebare excelentă, mi-a spus ea într-o zi. Care e autorul cîntecului *Caută trandafirul*, interpretat de Marlène Dietrich ? Gilbert Bécaud, Charles Aznavour sau Henri Salvador ? Toată lu-

mea se va repezi să răspundă Bécaud, dar nu, cîntecul e de Salvador ! E-o întrebare grozavă, nu-i așa ?

Cînd găsea cîte-o ghicitoare de felul ăsta, mi-o nota pe hîrtie și mă ruga să i-o trimit lui Jacques Martin. Mărturisesc că nu i-o trimiteam. În schimb, continuam să mă achit fără să crîcnesc de nenumăratele ei cereri, dintre cele mai felurite :

— L-am văzut pe cutare cîntăreț ieri la televizor. Vreau să știu cine-i scrie cîntecele.

Mai era și Mireille Mathieu. Cine-o machia ?

— Vreau numele machiezei lui Mireille Mathieu !

O dată ce avea răspunsurile, nu se mai gîndea. Uneori o întrebam de ce are nevoie de ele; se mulțumea să-mi zică :

— Poate, cine știe, o să-mi trebuiască, îngerul meu !

Din fericire, cînd mă vedea sosind, stingea aparatul. Într-o seară totuși a insistat să urmărim împreună retransmisia unui concert al Madonnei. Citise nenumărate articole despre cîntăreață și-i era defavorabilă din pornire : găsea că e monstruos să-și arunce chiloții în mijlocul sălii. Dar Madonna reprezenta un fenomen pe care, dintr-o curiozitate profesională, trebuia să-l studieze.

Spectacolul a încîntat-o :

— Retrag tot ce-am spus, Madonna asta e uluitoare. Iată ce se cheamă să domini scena ! E-o

adevărată performanță sportivă. Jos pălăria, Madonna e dintre cele mai mari !

Eu eram bucuros să văd pasiunea care se citea pe chipul Marlènei, bucuros să văd că această femeie, care se arăta uneori de o rea-credință cutremurătoare, era totuși capabilă să-și recunoască erorile de apreciere.

*

Am început să lucrăm la interviul pe care mi-l promisese. Ca om de radio ce sînt, contam mai mult pe latura „directă“, pe acea emulație care se produce cînd ți se branșează microfonul și care-ți permite să te lași în voia conversației.

Dar nici vorbă de așa ceva ! Marlène nu aparținea școlii de improvizație. Avusese totuși prezențe la radio, mai ales sub direcția lui Orson Welles, ceea ce nu era puțin lucru. Dar pretindea că nu fusese la înălțime sau că simțise atunci nevoia unui suport scris. După ea, un interviu trebuia pregătit la milimetru. Așa încît a hotărît să-l redacteze *in extenso* cu mîna ei.

— Dă-mi întrebările și eu voi răspunde.

I-am trimis așadar o listă bogată. Reacția n-a întîrziat :

— Ce-mi scrii dumneata acolo nu mă interesează absolut deloc. Mi s-au mai pus întrebările astea de sute de ori.

I-am trimis altele. A doua zi le ștersese, le eliminase. Am luat-o de la capăt. Credeam că n-am să izbutesc niciodată. Textul abia așternut pe hîrtie făcea naveta la nesfîrșit de la unul la celălalt.

Marlène era extrem de atentă la imaginea pe care avea s-o creeze în acest interviu, nu voia să cad în cursele ori locurile comune în care se complăcuseră alți ziariști.

— S-a vorbit atîta despre *Îngerul albastru !* protesta ea, descoperind ultimul chestionar pe care i-l prezentam.

— Dar, Marlène, nu se poate altfel !

— Ce-aș putea să-ți spun ? Nimeni n-a vorbit mai bine despre film decît domnul Sternberg.

Găsise așadar subterfugiul de a copia extrase din cartea lui Sternberg, *Amintirile unui mînuitor de imagini*, pe care le citeam împreună pe două voci. Era singura modalitate de-a o sili să abordeze subiectul. În schimb, a vorbit bucuroasă despre copilărie, despre oamenii la care a ținut, despre Franța chiar...

— Louis, toată lumea știe că ador Franța ! Doar n-o să repet...

Redactarea interviului a fost lungă și anevoioasă. Mă aflam în fața unui șir de hîrtii rupte, rescrise, cărora nu conteneam să le modific ordinea. Adesea, citindu-și încă o dată răspunsurile, Marlène se arăta nemulțumită :

— Nu-i prea grozav ce spun eu acolo !

Și rescria cinci pagini pentru a nu păstra decît una singură. Cînd i-o citeam cu glas tare, exclama :

— Dar n-o să intereseze pe nimeni ! Ce mi-a venit să fac asta ? Mă plictisește să vorbesc despre trecut.

Și rupea pagina. Încheiasem pentru ziua aceea, Marlène era obosită, așteptam ziua următoare să ne apucăm din nou de treabă.

*

Mie, care mă ambalez ușor, mi-a trebuit multă diplomație și răbdare pentru a suporta aceste bruște schimbări de sentimente. De două sau de trei ori totuși mi s-a întîmplat să plec trîntind ușa. Rămîneam supărați cîteva zile, cum se întîmplă cu un cuplu vechi de douăzeci și cinci de ani și mai bine. Mi-amintesc că, în asemenea cazuri, prima mea grijă era : cine avea să-i îndoiască whiskyul cu apă în lipsa mea ? N-avea să-mi descopere manevrele ?

N-am aflat niciodată dacă și-a dat seama de intervențiile mele „antialcoolice". În schimb, am văzut că, la un moment dat, sticlele au început să se golească mai încet. Nu mai era nevoie să recurg atît de des la procedeele mele subterane.

Într-o bună zi, Marlène mi-a întins o sticlă aproape plină și mi-a spus :

— Ia-o, Louis, nu mai am poftă. Prefer să beau ceai.

Fericit cum nu se mai poate, am făcut să dispară whiskyul fără să mai pun întrebări inutile. Nu știu ce se întîmplase. Ajunsese poate să se trezească greu dimineața din pricina amestecului de alcool și somnifere. A înțeles poate că acest consum îi submina sănătatea și mintea și că venise momentul să restabilească ordinea. Din momentul ace-

la a început să bea numai apă sau ceai. Ultimii ei ani au fost scutiți de griji de asemenea natură.

Din cînd în cînd, mai bea cîte puțin vin. Dar cu cumpătare. Într-o zi totuși, sosind eu după cină, o găsesc cu obrajii în flăcări.

— Ce s-a întîmplat, Marlène ? Iar ai făcut raze ?

— Nu, am băut vin roșu. Se pare că este excelent pentru colesterol !

— Poate cu titlu preventiv, fiindcă dumneata n-ai avut niciodată probleme cu colesterolul...

— Cu titlu preventiv, da, spuse ea zîmbind. Ca să rămîn în formă...

În fond, n-aveam nevoie s-o întreb de ce hotărîse deodată să renunțe la whisky. Răspunsul îmi sărea în ochi. Marlène iubea extraordinar de mult viața. Cum se poate închipui că a supraviețuit atîta vreme în singurătate, dacă n-ar fi avut această dorință irezistibilă de a trăi, acea poftă feroce de viață ?

*

— Dar Dumnezeu nu există, nu-i așa, Louis ? Spune-mi că am dreptate !

Pusese de multe ori această întrebare, mai ales lui Alain Bosquet.

Deși fusese crescută în religia protestantă, Marlène nu credea în Dumnezeu și făcea nu o dată glume de licean liber-cugetător.

— Dacă ne ducem cu toții în rai, ce de lume o să fie acolo sus !

Era mai mult decît sceptică, își afișa clar ateismul :

— Nu-mi spune că există Dumnezeu... Dispărem cu toții într-o zi, și e bine să fie așa. E-sențialul este să-ți faci datoria în timpul trecerii pe pămînt.

„Să-ți faci datoria..." Cuvinte ce reveneau mereu în gura ei. O expresie pe care unii o vor găsi cam desuetă, dar care i-a servit drept linie de conduită pînă la capăt.

De fapt, de la căutarea înfrigurată a unui cimitir, moartea n-o mai preocupa. O aștepta cu un anume fatalism. Dar o neliniștea organizarea propriu-zisă a ceea ce va urma :

— Cu cît se va vorbi mai puțin despre moartea mea, cu atît va fi mai bine. Dar va fi teribil pentru fiica mea. Cum va face să vină de la New York, cum va face să scape de îmbulzeala fotografilor ? Și-apoi, va trebui să golească totul aici, să scoată toate cărțile, toate hîrtiile...

Marlène știa mai cu seamă că vor căuta să-i exploateze memoria și că fiica ei, Maria, se va epuiza dezmințind toate neadevărurile publicate despre mama ei, după moartea acesteia.

Marlène scosese un urlet descoperind, pe prima pagină a ziarului *France-Soir,* pe Grace de Monaco în sicriu, îmbrăcată în rochie de mireasă. Era pentru ea culmea rușinii și a ridicolului.

— Doamne, sper că mie nu-mi vor face una ca asta.

CAPITOLUL 9

Gloria ca povară

Grație unui ingenios sistem de cordoane, Marlène putea să deschidă sau să închidă fereastra camerei ei fără să apeleze la nimeni. Cînd era prea mult zgomot afară, cînd avea prea puțin aer, ajungea să tragă de aceste curele fără să se ridice din pat.

Paravanul pe care i-l cumpărasem după raidul fotografilor japonezi putuse, din fericire, să fie strîns și rezemat de un perete. Dar Marlène părea acum prea puțin interesată de spectacolul străzii.

— Cînd ai văzut un lucru o dată... îmi zicea ea pe un ton blazat care poate nu era sincer decît pe jumătate.

La picioarele patului, lîngă ușă, era un fotoliu, în care ședea secretara sau vreun rar vizitator, și o masă de bridge pe care Marlène depunea, cu aju-

torul clemei sale lungi, corespondența ce trebuia bătută la mașină sau expediată. Exista o mică lampă rotundă, pe care-o aprindeai cînd intrai și o stingeai la plecare, și-acest cerc de lumină înscris pe covorul verde al mesei de bridge semnala că Marlène are musafiri.

De foarte multe ori, mă invita să mă așez lîngă ea, pe marginea patului. Cred că eram singurul care mă bucuram de acest privilegiu. O spun cu un amestec de tandrețe și de tristețe, căci mi-ar fi plăcut, desigur, s-o văd mai anturată ori s-o văd în altă parte, în salon sau în bucătărie, și sprintenă. Dar asta era... Marginea patului ei era rezervată celor la care ținea, dar nu mă mai lăsa decît pe mine să mă apropii. Eram ultimul ales. O situație uneori greu de suportat, căci existau momente în care, cu toată bunăvoința, simțeam că nu pot răspunde tuturor așteptărilor sale — afective, intelectuale, recreative. Mi se întîmpla uneori să regret că discuțiile noastre nu se duceau în trei sau în patru, ceea ce mi-ar fi ușurat mie sarcina și ar fi sporit bucuria Marlènei. Dar nu era vorba de-așa ceva.

— Ai și plecat ? îmi spunea cînd încercam să mă ridic.

„Ai și plecat ?" după o vizită de patru ore, patru ore petrecute cu cineva pentru care reprezinți universul.

— Vino duminica, sînt atît de singură, e-atît de lungă duminica...

Dar nu mă duceam întotdeauna. Avocatul ei o vizita din cînd în cînd. Secretara îi era foarte de-

votată, dar Marlène n-avea față de ea aceleași elanuri de tandrețe pe care le avea față de mine. Aceste „elanuri" erau de altfel pline de rezervă : nu trebuie să ne-o închipuim pe Marlène aruncîndu-se nebunește la pieptul meu. Îmi întindea mîinile-i atît de fine, îmi lua brațul și-l mîngîia spunîndu-mi :

— O, ce bine te simți cu mine !

N-ar fi spus pentru nimic în lume „mă simt atît de bine cu dumneata" — ar fi însemnat să mărturisească o slăbiciune, o dependență —, dar ce încărcătură afectivă aveau aceste cîteva cuvinte !

Marlène a dat dovadă pînă la capăt de o forță de caracter excepțională. Cum altfel ar fi suportat acești ani de singurătate ? Căci prezența mea sau cea a secretarei nu trebuie să facă să se uite că Marlène era mai tot timpul singură. Ar fi putut să-și asigure serviciile unei doamne de companie sau ale unei infirmiere permanente, dar această formă de protecție ar fi însemnat și o constrîngere, ceea ce Marlène refuza în mod categoric.

Cu Norma, cu maestrul Kam sau cu mine erau ceasuri de lucru sau de conversație, era un schimb. Dar cînd toată lumea pleca sau cînd se trezea noaptea, Marlène se pomenea față în față cu ea însăși, cu amintirile...

Trebuie sa fii călit ca să te închizi în casă, după ce ai cunoscut o viață ca a ei. După vizitele mele în Avenue Montaigne, cînd regăseam fluxul oamenilor „normali", pe stradă, la lucru, nu mă puteam împiedica să nu mă gîndesc la ea : singură fiind, chiar

dacă nu revenea mereu la trecut, acest trecut i se impunea, iar ea trecea probabil prin momente de mare suferință. Bineînțeles, nu evoca niciodată aceste clipe grele, din pudoare, fiindcă așa voia și pentru că nu puteau fi tălmăcite în cuvinte.

Căuta poate să le amăgească, telefonîndu-i fiicei ei sau prietenilor. Dar mai era și problema decalajului de fus orar și se întîmpla să nu poată sta de vorbă cu ei atunci cînd simțea nevoia.

Așa încît Marlène era silită să-și încredințeze în mare măsură gîndurile Jurnalului ei. Căci, contrar celor afirmate în cartea sa, ținea un Jurnal menit fiicei ei. Își însemna programul zilnic sau nota reflecții inspirate de lecturile sale.

Toate aceste carnete se află astăzi în mîinile Mariei, cu excepția unuia sau a două, care, din nefericire, au fost furate. Poate că, odată și-odată, Maria va găsi cu cale să le publice. Ea cunoaște mai bine ca oricine gîndurile care-o năpădeau pe mama ei în ceasurile de singurătate. Știe sigur mai mult decît mine, care am învățat să nu-i pun întrebări referitoare la persoana ei. Dar erau lucruri pe care le ghiceam sau pe care Marlène le lăsa să-i scape cîteodată. De exemplu, acest „ce bine era cînd se putea lucra..."

— Ce fericită am fost ! Nu-mi dădeam seama, dar eram fericită. Îmi puneam rochia, apoi cîntam. Repetam și la unsprezece eram gata. Puteam să plec să cinez sau să mă culc. Era formidabil. Poate că n-am apreciat destul...

Nu i-am văzut niciodată Jurnalul. Știu că nota în el vizita mea, ce făcusem sau poate ce nu făcusem, totul în stil telegrafic. Trebuie că erau acolo și gînduri triste, fericite sau perfide pe care eu, deși prieten drag, nu le cunoscusem.

— Alo, cînd treci pe la mine, Louis ? De ce nu duminica asta ? Ar trebui să mai lucrăm la interviu...

Prezentată astfel, invitația nu putea să fie refuzată și-mi rezervam week-end-ul pentru ea. Uneori, cînd mă vedea sosind, Marlène mă privea aproape surprinsă :

— A, nu, astăzi nu mai am chef...

Ceea ce, e ușor de închipuit, nu-mi făcea nici o plăcere. În total ar fi trebuit un an pentru a scrie interviul. Douăsprezece luni pentru a finisa, a face și a desface acest *puzzle* infernal.

Cînd întrebările mele erau, în fine, acceptate, Marlène redacta răspunsurile pe care mi le supunea.

— Poftim, poți să dai să se bată la mașină.

Adeseori răspunsurile erau lapidare.

— Să te înveți minte, îmi zicea. Să nu mai pui întrebări la care se poate răspunde prin da sau prin nu.

— Ai putea totuși să dezvolți puțin...

Și se așternea din nou pe treabă. Ședințele noastre de lucru începeau către orele trei după-amiaza și se terminau pe la opt seara. În cinci ore puneam la punct cel mult două-trei întrebări. Marlène își cîntărea cuvintele, nu se declara niciodată mulțumită. De cîte ori mă gîndesc azi la toate

astea, regret că n-am înregistrat aceste etape de pregătire : căci acolo se vădeau cel mai bine spiritul Marlènei, îndoielile, umorul sau mînia ei. La drept vorbind, era o permanentă contestație :

— Refuz să mai răspund o dată la această întrebare. Sînt lucruri care se știu, am vorbit despre ele în cartea mea.

— Dar vreau să te aud spunîndu-le, Marlène. Va fi vocea, prezența dumitale...

De fapt, îmi dădeam încet-încet seama, această muncă de elaborare era pentru ea un mijloc fantastic de a-și petrece timpul cît mai agreabil, fiindcă efortul intelectual îi făcea plăcere și fiindcă se afla în compania unui prieten. Eram ca doi studenți care tocesc pentru examen, lucrînd și amuzîndu-se în același timp.

Știam totuși că nu trebuie să depășesc un anumit cadru. Erau subiecte pe care nu era bine să le abordez...

— Marlène, trebuie să vorbești puțin și despre Hollywood...

Mai bine tăceam ! Acest cuvînt fatidic mi-a valorat o țîșnire de furie cum nu întîlnisem niciodată la Marlène.

— Puțin îmi pasă de Hollywood ! Hollywoodul nu există ! Și-apoi, nici n-am locuit la Hollywood, ci la Beverly Hills. Urăsc Hollywoodul !

Pusesem piciorul pe un teren minat. Tuna și fulgera, mă ataca, așa încît nu-mi rămînea decît să părăsesc cîmpul de bătaie. Ceea ce am și făcut, furios, la rîndul meu, și hotărît să nu mai dau semn de viață, cel puțin o vreme.

Adesea, în fața proastei ei dispoziții, aplicasem ceea ce credeam drept cea mai bună metodă : fuga. În momentul în care un climat încetează de-a mai fi prielnic, nu trebuie nici să insiști, nici să te superi, trebuie s-o iei din loc. Atunci cînd socoteam că devin pe nedrept victima firii ei capricioase, dispăream. Nu mai telefonam. Uneori îi trimiteam o scrisoare pentru a-mi formula plîngerile. Procedam astfel nu dintr-un spirit revanșard, ci dintr-o nevoie de a respira puțin, de a mă oxigena. Odaia din Avenue Montaigne devenea înăbușitoare.

Nu peste mult, robotul telefonului meu era asaltat de mesajele Marlènei, eu însă continuam să fac urechea toacă sau pretextam un surplus de muncă, de oboseală. Într-un cuvînt, o puneam pe Marlène în carantină.

*

Dragă Louis,

Nu înțeleg scrisoarea dumitale. Ce „mesaje“ te-au ofensat ?

Măcar atîta lucru să-mi comunici. Ți-am scris că „îmi sparg capul“ căutînd să ghicesc motivul tăcerii dumitale ! Cauza !

Ce-ai pățit ?

Te superi așa, degeaba, sau ai un motiv serios ? Nu-i „elegant“ din partea dumitale.

Marlène

*

Găseam din nou drumul spre Avenue Montaigne. Marlène trăia în prezent, ocupîndu-se singură de treburile ei. Cînd mă aflam în odaia ei, mă punea la treabă, cerîndu-mi să-i dau cutare sau cutare dosar.

— E-acolo, îngerul meu, zicea ea arătîndu-mi cu degetul o etajeră.

Bineînțeles, nu vedeam dosarul fiindcă îl luase Norma sau fiindcă îi schimbase locul, ceea ce dădea naștere unor scene.

— Marlène, nu e...

— Ba da, trebuie să fie, un dosar roșu...

Voia să organizeze tot, să claseze tot. Avea o mentalitate de bibliotecar-documentarist. Decupa articole pe care i le trimitea Mariei. Cea mai mică tăietură de presă referitoare la ea era repertoriată și adresată fiicei ei, care trebuie să aibă o arhivă impresionantă, demnă de Biblioteca Națională.

Această cameră era universul, grota, refugiul ei. Marlène era fericită. Restul apartamentului nu mai prezenta nici un interes pentru ea. Cînd îi propuneam pentru a suta oară să mergem în salon, îmi răspundea :

— La ce bun ? Dacă mă duc în salon, trebuie să mă întorc în cameră, atunci de ce atîta mișcare ? Mă simt foarte bine aici. Apoi un apartament e plin de unghere primejdioase...

*

Marlènei nu-i lipseau „știrile". Privirea pe care o îndrepta asupra politicii nu era diferită de cea pe care o acorda lumii spectacolului. Mitterrand clipea prea des pentru a face figură bună în fața camerelor de luat vederi, pentru a fi un bun *showman*, așa cum se zice; Margaret Thatcher era îmbrăcată fără gust, asta chiar dacă Marlène avea o oarecare

admirație pentru „Doamna de fier". Lui Edith Cresson îi reproșa în schimb vocea insuportabilă.

— E-o oroare, țipă, o caricatură...

Fără milă își bătea joc de ea, imitîndu-i cîrîiala.

Mare consumatoare de presă, Marlène era deosebit de bine informată despre ceea ce se petrecea în lume. Îmi vorbea despre evenimentele cele mai diverse ca și cum eu, ca ziarist, trebuia să fiu la curent cu toată actualitatea internațională.

— Cum, nu citești presa engleză ? se mira ea.

Poate fiindcă era americancă, se interesase de la început de colonelul North, cu mult înainte ca presa franceză să expună în detaliu afacerea Irangate. Și aici vedea o formă de spectacol, o tragedie grecească : frumosul ofițer care devenea erou național, sacrificîndu-se pentru a spăla onoarea președintelui său...

Marlène a urmărit actualitatea pînă la capătul vieții ei, dar cu tot mai multa detașare pe care ți-o dau vîrsta și experiența. Ea, care cunoscuse primul război mondial, luase parte la cel de-al doilea, era cît pe-aci să-și piardă nepoții în conflictul vietnamez, ea care auzise exclamațiile de „niciodată n-o să se mai întîmple" ale politicienilor și militarilor, cum putea să se mai mire, de pildă, de criza din Golf ?

— Mereu aceeași poveste care începe iar. Și tot americanii în primele rînduri...

Era la ea un fel de fatalism : istoria își urma cursul ineluctabil, oamenii repetau aceleași erori, evreii se întorceau în Germania, războaiele reînce-

peau, problemele nu se rezolvau niciodată... Marlène observa toate astea cu o melancolie pe care-o exprimase într-unul din cîntecele ei fetiș, *Unde se duc florile ?*, scris de Pete Seeger. Cînd interpreta această melodie într-un concert, în timpul turneelor ei, schimba ultimul vers, dînd textului un sfîrșit mai pesimist :

Mais où vont tous les soldats
Du temps qui passe ?
Mais où sont tous les soldats
Du temps passé ?
Quand saurons-nous, un jour ?
Il est fait de tant de croix
Le temps qui passe
Il est fait de tant de croix
Le temps passé
Pauvres tombes de l'oubli,
Les fleurs les ont envahies
Quand va la saison jolie
Les filles les ont cueillies
Qui peut dire où vont les fleurs
Du temps qui passé ?
Qui peut dire où sont les fleurs
Du temps passè ?
Sur les tombes du mois de mai
Les filles ont fait des bouquets
Quand saurons-nous, un jour ?
Quand saurons-nous... Jamais !

*

Interviul era, în fine, bătut la mașină și legat ! Fusese reluat de mai multe ori, Marlène cerînd un caracter de literă mai pronunțat, care să-i ușureze lectura. Modificările ei de ultimă oră au fost minime, ajunsesem la capăt, la bun sfîrșit.

— Înregistrăm duminica viitoare, mi-a spus ea.

Era într-adevăr cea mai bună zi din săptămînă, căci totul era calm, telefonul nu suna, Marlène nu-și chema prietenii — le respecta tăcerea. Singură nepoata lui Gabin, Nicola Klaus, risca să telefoneze după-amiaza tîrziu. Era o tradiție : această doamnă, care locuia în regiunea Orléans, era cam ultima legătură pe care Marlène o păstrase cu marea ei dragoste.

Duminica aceea mi-am luat așadar casetofonul, ținînd pumnii ca totul să se petreacă bine. Eram puțin nervos instalîndu-mi aparatura.

Nu dispuneam decît de un singur microfon și mă așezasem aproape de ea, pe marginea patului. Nu mi-era grijă de vocea mea, puteam oricînd să fac în studio cuvenitele retușuri, dacă era cazul. Îi dădusem așadar Marlènei microfonul.

— Atenție, îi spuneam, nu-l ții bine.

În răstimpuri, cînd aveam o întrebare mai lungă sau cînd trebuia, la rîndul meu, să citesc un paragraf din cartea lui Sternberg, mă aplecam, îi luam microfonul din mînă, ceea ce însă nu-i plăcea și mi-l cerea numaidecît înapoi.

Așa încît a înregistrat stînd destul de chircită, aproape în poziție de fetus, cu textul sub ochi. Citea foarte bine, dînd impresia că vorbește liber, cu excepția, bineînțeles, a pasajelor în care îl „interpreta“ pe Sternberg.

Înregistrarea a fost un miracol. Marlène aproape că nu s-a oprit, a fost nevoie doar de cîteva pauze pentru a schimba caseta.

Eram în al nouălea cer, nici nu îndrăzneam să visez la atîta noroc. Ascultam vocea ei tulburătoare evocînd pe crîmpeie un destin excepțional, în care o disciplină militărească și bucuriile zilnice o feriseră întotdeauna pe eroina povestirii de vîrtejul amețitor al celebrității. Locurile defilau : casa copilăriei, „plină de viață și liniștită în același timp, unde erau numai femei care-și pierduseră soții în război“, Berlinul anilor '20, în care domnea „umorul tragic, lipsit de idolatrie și de autocompătimire“, apoi reședințele californiene, „pe malul Oceanului Pacific, cu piscine și terenuri de tenis“, dar și luptele din munții Ardeni, în 1944, „cînd frontul fusese aproape străpuns, iar Divizia 77 americană — toți tineri soldați — fusese decimată“, în fine cabinele ei de teatru și scenele prestigioase din cele patru colțuri ale lumii.

Locuri, dar și oameni, „creatori“ ca Sternberg sau Hemingway, „eroi“ cu totul diferiți unul de celălalt, ca doctorul Stalk, inventatorul vaccinului cu virus mort împotriva poliomielitei, sau ca generalul american James Gavin, „maeștri“ ca Maurice Chevalier sau Frank Sinatra, „mari spirite“ ca André Malraux sau Orson Welles, cu care „m-am simțit ca o plantă care nu mai fusese stropită de multă vreme“.

Uneori, în elanul meu, profitînd de această stare de grație, încercam s-o atrag pe Marlène în cursă, punîndu-i întrebări neașteptate.

— Nu e în text, îmi răspundea pe loc.

Am izbutit totuși să-i smulg cîteva confidențe despre Gabin, despre care nu se vorbise pînă atunci. Cuvinte bine cîntărite, demne, pudice, și această mărturisire: „E o pierdere din acelea pe care le simți zi și noapte".

Mai tîrziu, un alt moment de emoție... Marlène rostise un splendid citat din Cocteau, pe care Jean Marais îl amintește cu prilejul unui omagiu public, în 1954, la Monte Carlo: „De la paietele din *Îngerul albastru* la fracul din *Morocco*, de la modesta rochie neagră din *Agent X-27* la penele de cocoș din *Shanghai Expres*, de la diamantele din *Dorință* la uniforma americană, din port în port, din stîncă în stîncă, din furtună în furtună, din dig în dig, ne sosește, cu toate pînzele sus, o fregată, o personalitate marcantă, un peștișor chinezesc, o pasăre-liră, o ființă rară, minunată : Marlène Dietrich".

Un hohot de plîns i-a sugrumat vocea, o lacrimă i s-a prelins pe obraz, dar n-a vrut s-o șteargă. Și-a continuat lectura, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, în timp ce eu îmi țineam răsuflarea...

În curînd totuși, farmecul s-a destrămat. Marlène răspunsese la o întrebare în legătură cu gloria, cînd deodată am simțit că nu mai poate.

— Louis, să ne oprim, sînt atît de obosită !

Evident, eu țineam cu tot dinadinsul să continuăm, simțind că n-o să mai am un asemenea prilej. Eram ca un regizor care-și simte actorii plini

de inspirație și se teme să nu vină ploaia să-i întrerupă filmarea : „Să ne grăbim, să profităm de lumina asta și să continuăm !"

— Încă un mic efort, Marlène !

— Nu-ți dai seama că lucrăm de-a oră și un sfert ? Ești de-o cruzime monstruoasă ! Drept cine mă iei ?

M-am trezit brusc și am oprit magnetofonul. Marlène avea dreptate, nu eram Sternberg. Voia să asculte rezultatul, așa încît am derulat banda. Un șuierat, un declic, apoi am apăsat pe butonul „înainte" și am potrivit volumul : vocile noastre au început să răsune în odaie.

În momentul acela, aș fi dat orice să fiu un cineast sau un fotograf pentru a putea să prind clipele de fericire pe care le citeam pe chipul Marlènei.

Asculta atent, cu ochii strălucind, cu bărbia delicat sprijinită pe mîna stîngă îndoită. Ce portret sublim ! Se vedea că-i fericită. Regăsea o atmosferă de lucru, aspectul tehnic al magnetofonului sofisticat pe care-l adusesem...

— O, dar e bine, e foarte bine ! zicea auzindu-se.

Vocea îi era într-adevăr superbă, cu intonațiile bogate pe care știa să le imprime frazelor.

Am putut să-mi dau seama totuși că-și păstrase intact simțul critic. O dată sau de două ori a ținut să-și înregistreze replica din nou, și pe drept cuvînt. Dar esențialul fusese înregistrat fără întrerupere. Era mai ales, la sfîrșit, o lungă descriere a turneului ei în Polonia : o înregistrase dintr-o bu-

cată și o simțeai cuprinsă de emoție și oboseală, căci lucram de un ceas și mai bine.

S-a declarat încîntată de acest prim rezultat. Căci ne aflam abia la jumătatea textului scris. Mai rămînea o oră de înregistrat.

— Duminica viitoare, mi-a spus ea.

Eu aș fi vrut să reluăm numaidecît. De ce n-am făcut-o ?

*

Louis Bozon : *Întotdeauna ți-au plăcut Rusia și Polonia. Poți să-mi explici motivul admirației dumitale ?*

Marlène Dietrich : *În aceste două țări artiștii sînt respectați ca nicăieri în altă parte, în afară de Israel. Îți dau un exemplu. Cînd am cîntat la Gdansk, am auzit în prima seară zgomote de trenuri, zgomote atît de puternice, încît am hotărît să discut după spectacol cu dirijorul și cu membrii orchestrei. Am găsit soluția următoare : cînd trenul se va apropia, să fac semn pentru o pauză mai lungă și să reiau cîntecul după trecerea garniturii. Dacă trenul va trece între două cîntece, să stau de vorbă cîteva minute cu publicul. Am repetat această variantă timp de o oră, cu cortina lăsată. În seara următoare, eram atentă să dau semnalul la timp, așa cum stabilisem. Am continuat să cînt ca de obicei, dar n-am auzit nici un tren. Spectacolul s-a încheiat triumfal, fără întrerupere. Imediat după încetarea aplauzelor, m-am repezit spre dirijor. Nici el nu auzise nimic. Nu știa ce să creadă. În culise, persoanele care mă însoțeau pe tot*

parcursul turneului în Polonia așteptau ca de obicei; zîmbeau. În cele din urmă, ne-au explicat : aflînd că zgomotele din seara precedentă mă stînjeniseră grozav, obținuseră ca traficul tuturor trenurilor să fie oprit timp de două ore, cît dura spectacolul !

L.B. : *Între scenă și cinematograf, știu că preferințele dumitale se îndreaptă spre scenă. De ce ?*

M.D. : *E drept că, față de ecran, prefer scena, deoarece pe scenă pot să fiu eu însămi, în loc să joc rolul altor personaje. Această meserie mi-a dăruit o mare fericire, iar lungile călătorii pe care mi le-a prilejuit m-au fermecat... Să cînți și să vorbești împreună cu publicul pe care-l ai în fața ochilor nu se compară cu profesiunea de actor de cinema, care e seacă. Mă refer la munca de studio, unde nu receptezi nici o reacție, unde nu se aude niciodată sunetul minunat al mîinilor care aplaudă. Cînd faci cinema, citești despre aplauze în articolele de ziar, dacă ai noroc, dar nu le auzi.*

L.B. : *Ce crezi despre glorie ?*

M.D. : *Iată o temă pe care știam că o vei aborda. Gloria e o armă cu două tăișuri. Gloria e ceva de care nu-ți dai seama decît mai tîrziu, mult timp după ce ți-au atras alții atenția asupra ei. Gloria nu-ți oferă nici fericirea, nici confortul, nici căldura, nici nirvana pe care și le închipuie oamenii. Poate că marii cîntăreți de operă iubesc gloria. Dar nu prea sînt sigură de ceea ce cred despre glorie marii actori, savanții și toate celebritățile. Pentru mine, gloria a fost întotdeauna, în primul rînd, o grea povară.*

CAPITOLUL 10

Finita la commedia

De la o vreme, am băgat de seamă că în timpul vizitelor mele Marlène nu-mi mai oferea nimic de băut. Bineînțeles, nu mă duceam la ea ca să-mi ud gîtlejul și, dacă aș fi vrut, aș fi putut să mă servesc în bucătărie; dar această schimbare de atitudine, această neobișnuită lipsă de politețe îmi apărea ca semnul negativ al unei și mai mari însingurări.

Odinioară, de cum intram în odaie, Marlène îmi întindea o cupă de șampanie. Destupa chiar ea sticla, stînd în pat : ținea să-mi facă plăcere, oferindu-mi băutura mea preferată. Adeseori mă invita chiar să gust ceva, fie pentru că-și pregătise ea însăși masa, fie pentru că primise felul comandat restaurantului din strada Marboeuf.

— Te rog, servește-te !

Dar în ultimul timp Marlène părea că-și pierde simțul ospeției : nu se mai ocupa să afle dacă mi-era foame ori sete. Ea nu mai bea decît ceai și nu-mi propunea și mie, știind că nu-mi place în mod deosebit apa caldă, nici chiar cu aromă de bergamotă.

Ea, care vădise o adevărată pasiune pentru bucatele alese, se dezinteresa cu totul de ele, după cum nu părea s-o intereseze nici dacă vizitatorii ei se simt bine. Ca mulți alții, Marlène devenea tot mai egoistă pe măsură ce îmbătrînea, și aceasta fără îndoială fiindcă se străduia să-și economisească forțele. Tot ce conta de-acum înainte era prezența mea, cînd și cît timp dorea.

Pierderea simțului de ospeție nu însemna că manifestările de tandrețe dispăruseră dintre noi, ba dimpotrivă, chiar dacă nu se materializau — ca și în trecut — prin efuziuni, ci prin simple mulțumiri sau mărturisiri disimulate.

— Mi-ești atît de prețios, îngerul meu. Ce m-aș face fără dumneata ?

Știam că aceste complimente nu erau false. Marlènei nu-i plăceau nici stilul înflorit, nici sentimentalismul, afecțiunea ei se exprima uneori pe căi ocolite.

— Ieri am avut de rezolvat o problemă foarte grea și nu te-am găsit. Pe unde ai umblat ? Ar fi trebuit să mă chemi.

Era felul ei de-a spune : „Mi-ai lipsit“, „Am nevoie de dumneata“.

Primesc aceste rînduri de la Marlène, așternute pe o carte de vizită albastră introdusă într-un plic de aceeași culoare :

Dragă Louis,

Știu că nu vrei să crezi, dar fără dumneata sînt pierdută.

Marlène

Pe verso, stă scris, cu majuscule, cu trei semne de mirare furioase la urmă, ca tot atîtea săgeți acuzatoare :

TĂCERILE DUMITALE SÎNT TERIBILE. ZILELE SÎNT LUNGI, LUNGI, LUNGI ! ! !

*

Vinerea sau sîmbăta o chemam pe Marlène ca s-o întreb :

— Ei, Marlène, terminăm interviul ? Înregistrăm duminică ?

— Da, da, treci după-masă !

Duminică dimineață dădeam un telefon ca să-mi confirm sosirea.

Marlène era și acum de acord, dar o simțeam mai puțin entuziastă. Două ore mai tîrziu, tocmai cînd mă pregăteam de plecare, mă cheamă tușind slab :

— Mă auzi, sînt răgușită...

— Nu-i nimic, Marlène...

— Nu, nu pot, în aceste condiții e mai bine să așteptăm...

Duminica următoare era obosită sau se executau lucrări pe stradă, care făceau prea mult zgomot...

Aceste amînări repetate, aceste anulări de ultimă oră au sfîrșit prin a mă agasa peste măsură. În afară de prietenie, nu așteptam nimic de la Marlène și aveam impresia că acest interviu, punîndu-mă în situația de solicitant, risca să devină

pentru mine un fel de supunere permanentă la capriciile ei. Și-apoi mai aveam și alte griji decît înregistrarea convorbirii noastre : mama mea se îmbolnăvise grav și avea nevoie de-o îngrijire permanentă.

Văzînd că interviul nu înaintează și că Marlène dă dovadă de o rea-voință flagrantă, am izbucnit. Pentru prima oară am ridicat tonul în fața ei.

— Ascultă, Marlène, vine un moment în care trebuie să știi să te oprești. După cum se vede, nu vrei să termini interviul, dar eu n-am să stau în genunchi în fața dumitale. Îți spun la revedere, deoarece nu vreau să mă prostituez, nici chiar cu dumneata !

Știam că rostisem un cuvînt la care era deosebit de sensibilă.

— Să te prostituezi ? Eu nu m-am prostituat toată viața ? N-am acceptat lucruri pe care n-ar fi trebuit să le accept niciodată ? Filme pe care n-ar fi trebuit să le fac, interviuri pe care n-ar fi trebuit să le dau ?

Așa s-a petrecut ruptura. Singura noastră ruptură adevărată în aproape treizeci de ani. Și care avea să dureze cîteva luni.

*

Dragă doamnă Bozon,

V-am făcut o supă pe care trebuie s-o beți înghițitură cu înghițitură, deoarece nu are nici sare, nici grăsime, nici zahăr (morcovi), dar care o să vă dea putere. Dacă vă place, o să vă fac această supă de două ori pe săptămînă.

Se păstrează foarte bine în frigider. V-o ofer, căci numai eu am răbdarea s-o pregătesc. Cum sînt aproape invalidă, n-am altceva de lucru și-mi face plăcere să gătesc pentru dumneavoastră.

Pentru indigestie, mîncați pîine de tărîțe. *Pentru somn, „Temesta" nu face rău. O iau în fiecare seară de ani de zile. A dumneavoastră întotdeauna,*

Marlène

Am fost mișcat de faptul că, în ciuda supărării dintre noi, Marlène a continuat să se ocupe de sănătatea mamei. Cu toată îngrijirea primită, mama a decedat după cîtva timp. Chiar în seara zilei cînd a încetat din viață, am primit un telefon de la Norma, colaboratoarea Marlènei, căreia i-am dat vestea. Marlène m-a chemat numaidecît și i-am împărtășit durerea mea :

— Marlène, am făcut mult mai mult pentru tine decît pentru mama... Astă-seară sînt plin de remușcări și de tristețe, deoarece am iubit-o mult pe mama.

— Da, da, știu, amîndoi am făcut prostii...

Moartea mamei ne-a împăcat. Am avut o explicație și învinuirile s-au risipit. I-am spus Marlènei că cel mai frumos interviu din lume nu merita să se poarte așa de urît cu mine. A fost singurul reproș pe care i l-am adresat în trei decenii : acela de-a nu fi avut destul respect, în această împrejurare, pentru prietenia noastră.

Interviul a fost pus din nou pe tapet puțin mai tîrziu. Marlène mi-a vorbit din nou despre el. I-am

trimis deci textul care mai rămăsese de înregistrat. A doua zi mi-a spus la telefon :

— Te așteaptă un plic la portar, am făcut cîteva adnotări.

Dar Marlène nu făcuse nici o modificare pe text, scrisese doar cu litere mari pe plicul din hîrtie de ambalaj : „Este absolut ilizibil, sînt prea multe greșeli de ortografie !“

Și totuși, textul era cel pe care-l bătusem la mașină și-l recitisem împreună, și n-avea nici o greșeală. Marlène își schimbase din nou părerea.

Puțin dezamăgit, am chemat-o și i-am spus că e mai înțelept s-o lăsăm baltă, pur și simplu. Cuprinsă probabil de remușcări, mi-a propus cîteva săptămîni mai tîrziu :

— Louis, o să teminăm interviul, dar fără text, fiindcă cititul mă obosește. Mi-a slăbit vederea. Dumneata îmi vei pune întrebări, iar eu voi răspunde din minte.

De douăzeci de ori m-am prezentat la ea, cu magnetofonul sub braț, de douăzeci de ori l-am adus înapoi fără să fi putut înregistra un cuvînt.

În fond, mă resemnasem, înțelesesem că nu vom isprăvi niciodată. Chiar dacă Marlène dorise cu adevărat să-mi facă plăcere, devenise prea greu pentru ea. De ce se temea mai mult ? De amintirile dureroase sau de nostalgia clipelor de fericire ? Nu știam, dar aveam impresia că această înregistrare era un fel de psihanaliză la care ea nu mai voia să se supună. Numai dacă — altă posibilitate — nu

dorea să lase deschis un interviu care semăna prea mult cu un bilanț al vieții ei...

Oricum, a trebuit să mă las păgubaș. În fond, am insistat mult pe lîngă Marlène, poate și fiindcă țineam să aud din gura ei replica ce încheia textul...

Louis Bozon : *Marlène Dietrich, e știut că-ți aperi cu îndîrjire viața personală. De-aceea îți mulțumesc că mi-ai acordat acest interviu.*

Marlène Dietrich : *Doar sîntem prieteni.*

*

Sănătatea Marlènei continua să mă uimească. Deși țintuită la pat de mai mulți ani, nu cunoștea nici unul din inconvenientele de care suferă oamenii care trebuie să stea culcați. Era o minune în fața căreia medicii rămîneau adesea fără glas.

Cu cîteva luni înainte de-a muri, a căzut din pat fisurîndu-și coapsa. A trebuit să rog un chirurg s-o îngrijească la domiciliu. Doctorii se deplasau fiindcă era vorba de Marlène Dietrich și ar fi putut-o chiar opera acasă, dacă ar fi fost nevoie.

Dar, slavă Domnului, nu-și rupsese nimic și doctorul s-a mulțumit să sutureze rana. Cînd a revenit, opt zile mai tîrziu, pentru a-i scoate firele, a întîmpinat oarecare greutate, deoarece pielea Marlènei se cicatrizase ca a unui copil !

— Dacă n-aș fi făcut eu cusătura, n-aș fi crezut posibilă o vindecare atît de rapidă.

La nouăzeci de ani trecuți, Marlène păstra o sănătate de fier. E-adevărat că făcea totul pentru a se apăra, pentru a nu cădea bolnavă, deoarece se

temea grozav de spital. Cum simțea că-i crește temperatura, înghițea antibiotice. Trebuia în primul rînd să eviți s-o clintești de la locul ei.

N-am auzit-o pe Marlène plîngîndu-se : nu era o alintată. Era tocmai la antipodul persoanelor vîrstnice care-ți împuie capul cu micile lor suferințe. Cei cîțiva medici care pășeau pragul apartamentului din Avenue Montaigne o făceau la cererea mea, deoarece reușisem să-i impun prezența lor.

Într-o iarnă, în timpul unei grave epidemii de gripă, m-am neliniștit :

— Ai guturai, Marlène ?

— Am vorbit eu vreodată de guturai ?

— Totuși, la vîrsta dumitale, ar trebui să te îngrijești.

Două sau trei zile mai tîrziu, era în plină formă, datorită fabuloasei ei capacități de recuperare.

*

Marlène nutrea mereu aceeași aversiune față de concedii. Probabil fiindcă și le luau mereu ceilalți... Cînd se întîmpla să lipsesc timp de cîteva zile, făcea în așa fel încît să-mi creeze un sentiment de culpabilitate.

— Pleci ? Așadar n-ai să fii aici cînd o să am nevoie de dumneata...

Era latura milităroasă a firii ei. Ținea ca oamenii să răspundă prezent la apel.

Și totuși, pentru mine, acest moment de răgaz devenise o necesitate. Aveam nevoie să mă oxigenez, să mai scap de aceste răspunderi consimțite,

dar cîteodată greu de asumat. Pentru a evita nesfîrşitele reproşuri ale Marlènei, pretextam că era vorba de un reportaj care necesita o călătorie mai lungă...

— Şi-ai să lipseşti trei săptămîni !

Găsea că muncesc mai mult ca altădată, dar nu întreba nimic. Aveam să-i lipsesc fără îndoială, dar era prea orgolioasă ca să mărturisească şi suficient de bine organizată pentru a face faţă problemelor ce ar fi apărut în absenţa mea. Mai avea şi arta de-a găsi persoana care să-i facă la nevoie cutare sau cutare serviciu...

Cu toate acestea, era mai dependentă de mine ca altădată. Nu se putea lipsi de tovărăşia mea. Dar nimeni nu era de neînlocuit, mai ales în ochii unei femei ca Marlène. Fiica ei mi-a spus odată o vorbă care mai întîi mi s-a părut crudă faţă de mine, dar care poate era adevărată.

— Să nu lipseşti prea mult, Louis, fiindcă s-ar putea ca mama să te uite...

Marlène n-a avut niciodată un sentiment prea dezvoltat al familiei, atitudine pe care aveam tendinţa s-o împărtăşesc şi eu şi care deci nu mă şoca defel. Nu-şi vedea aproape niciodată nepoţii, copiii Mariei. E-adevărat că locuiau în Statele Unite, ceea ce nu înlesnea întîlniri prea frecvente. Drept e că Marlène a făcut rareori efortul de a-i primi. Ei în schimb îi purtau o mare dragoste, dar, spre dezamăgirea lor, nu şi-au putut-o exprima decît de la distanţă.

Am avut prilejul să stau de vorbă cu Peter, unul dintre nepoții Marlènei, care se străduia să înțeleagă de ce bunica lui „se fereca în fața dragostei". Adică-i accepta pe cei care-o iubeau, dar nu le răspundea decît în mică măsură. Peter vedea aici influența unei copilării lipsite practic de prezența unui bărbat, sub autoritatea unică a mamei, al cărei soț fusese ucis pe front, disciplina și asigurarea bunăstării prevalînd asupra efuziunilor sentimentale. Moștenitoare a acestui arhetip maternal, Marlène l-a aplicat propriilor ei descendenți... Nu fugea de obligații materiale, a dovedit-o prin felul cum i-a copleșit cu daruri pe nepoți, dar nu ținea deloc la legăturile afective. În fond, invoca familia, dar în fapt nu prea ducea o viață de familie.

Și totuși exista Maria... omniprezentă în preocupările Marlènei și în conversațiile acesteia. Nu trecea zi de la Dumnezeu fără ca mama să nu comunice cu fiica, fie în scris, fie telefonic. Cînd Marie nu era acasă, Marlène intra în toate stările.

— Fiica mea nu răspunde !

Vorbea cu o nuanță de neliniște — „S-o fi întîmplat ceva ?" — sau de enervare — „Cum de nu aflu cînd pleacă de-acasă ?"

Marlène era mereu preocupată să-și protejeze fiica de posibilele ricoșeuri provenind din celebritatea ei. Mă îndoiesc că a reușit întru totul. E de la sine înțeles că Maria n-a avut o viață „normală". Căci nu-i ușor să ai o mamă de asemenea calibru.

Trebuie să aduc un omagiu acestei femei, care s-a dovedit la înălțimea rolului ei ingrat de fiică a unei

legende. Un rol totuși greu de asumat : trebuia să dea dovadă de răbdare și de vigilență la adresa mamei ei. Solicitată fără încetare, cu rost și fără rost, Maria trebuia să facă față și tentativelor de șantaj la care o expuneau scrisorile personale și convorbirile telefonice, uneori imprudente, ale Marlènei. În sfîrșit, trebuia să facă pe doctorul, și asta la cîteva mii de kilometri distanță, mama ei refuzînd cel mai adesea să consulte un internist și preferînd să se încreadă în fiica ei.

Maria era, fără îndoială, singura persoană permanent prezentă în mintea Marlènei. Și totuși, între ele două lucrurile nu mergeau ca pe roate. Incontestabil, Marlène o adora pe fiica ei, dar nu dorea s-o vadă prea des la Paris. Căci ținea să demonstreze că e în stare să se descurce singură și n-are nevoie să fie permanent vegheată.

*

Marlène Dietrich : *Singurul meu copil, fiica mea... E centrul vieții mele. Ea nu știe, slavă Domnului ! Ar fi o povară prea grea pentru ea, o povară pe care nu vreau să i-o impun.*

Louis Bozon : *Explică-te, dragă Marlène, fiindcă spusele dumitale sînt cam vagi.*

M.D. : *Nu-i ușor să fii atît de iubit. Fiica mea Maria n-a trăit pe roze, dar s-a descurcat singură, ieșind la lumină întărită, strălucitoare, inteligentă — cum n-a fost nimeni înaintea ei.*

L.B. : *Ești mîndră de ea.*

M.D. : *Da, sînt mîndră, dar insist asupra faptului că desăvîrșirea ei nu mi se datorează. A moștenit*

mult din calitățile tatălui ei, pe care-l iubesc și-l admir și astăzi în amintirile mele.

*

Într-o zi, i-am cerut Mariei să vină repede la Paris, deoarece mi se păruse că deslușesc la Marlène o anumită slăbiciune. Mai multe indicii îmi atrăseseră atenția. În ultimele bilețele pe care mi le trimisese, remarcasem că frumoasa ei caligrafie devenise cam neciteață. Marlène nu mai răspundea întotdeauna la telefon, ceea ce mă silise de două-trei ori să intru noaptea în apartament — slujindu-mă de cheia mea — dar, slavă Domnului, am găsit-o dormind liniștită. Cînd răspundea, convorbirile noastre deveneau din ce în ce mai scurte. Vocea, pe care și-o păstrase multă vreme atît de frumoasă, pierduse minunata-i dicțiune. Am crezut întotdeauna că vocea e oglinda sufletului. Cînd bolnavii sau bătrînii încep să decline, vocea li se alterează. Iar Marlène era prea perspicace ca să nu-şi dea seama de această schimbare și de semnificația ei. Știa că vîrsta îi știrbește facultățile psihice : nu mai auzea bine și, mai ales, începea să-și piardă vederea, cumplită dramă care-i interzicea lectura, singura ei adevărată plăcere.

Pe plan intelectual, își păstrase nealterată mintea ageră. Și totuși : de cîteva săptămîni se întîmpla să aibă ușoare absențe. Părea că se retrage tot mai mult din lumea înconjurătoare ; adesea, în mijlocul unei conversații, începea să fredoneze. I-am atras atenția.

— Da, fredonez... s-a mulțumit să-mi răspundă.

Cînta melodii pe care și le amintea din copilărie, în limba germană, sau cîntece pe care le îndrăgise întotdeauna, cum era *Je tire ma révérence*. Cîteodată uita un vers :

— Ce vine acum ? Louis, ajută-mă.

Pentru mine, acest nou obicei, specific persoanelor în vîrstă, de-a te lăsa în toiul conversației pentru a „fredona cu gîndul dus departe“, ca o evadare, era un semn în plus —ascuns, minor — că Marlène se pierde încetul cu încetul...

Acumularea tuturor acestor simptome mă hotărîse deci s-o înștiințez pe Maria și să-i cer să vină la Paris. A luat primul avion, s-a grăbit să ajungă în Avenue Montaigne... apoi m-a chemat la telefon.

— Mama nu vrea să rămîn, am venit degeaba.

Chiar și Marlène m-a copleșit cu reproșuri :

— De ce-ai deranjat-o pe fiica mea ?

— Fiindcă mă îngrijorează sănătatea dumitale. Și fiindcă nu pot duce totul pe umerii mei, nici chiar împreună cu Norma...

A doua zi, Maria a plecat la New York, mama ei afirmînd sus și tare că e perfect sănătoasă. De-aceea raporturile dintre ele erau atît de complicate : Maria era devotată trup și suflet mamei ei, aceasta din urmă o iubea din toată inima, dar nu era întotdeauna simplu să-i faci bine Marlènei împotriva voinței ei...

Mă hotărîsem să-mi iau cîteva zile libere și să fac o excursie în Grecia. În ciuda temerilor pe care

le formulasem în repetate rînduri, starea Marlènei nu mi se părea neliniștitoare în viitorul apropiat. Ba încă într-o zi îmi spusese cu mîndrie :

— Uite, Louis, ce bine ridic și-acum piciorul. Păcat că nu pot umbla !

Am plecat să petrec o săptămînă pe o insulă din arhipelagul Cicladelor. Într-o noapte, am avut un vis ciudat, în timpul căruia chipul Marlènei îmi apărea cu insistență.

— Ți-ai luat pe umeri de-atîtea ori grijile mele, Louis, mi-a spus ea; acum e rîndul meu să le iau pe ale dumitale...

La deșteptare am povestit visul prietenilor care mă găzduiau, spunîndu-le că aveam o presimțire.

A doua zi am primit un telefon de la Atena, cerîndu-mi să chem Parisul cît mai repede. Am înțeles, fără umbră de îndoială, că Marlène Dietrich murise. Era 6 mai 1992, începutul acelei luni pe care Marlène o detesta, fiindcă la Paris viața se oprea. Eu, care timp de treizeci de ani fusesem alături de ea în orice împrejurare, nu putusem să-mi iau rămas bun.

*

De trei zile Marlène nu mai lăsa pe nimeni să intre în odaie. Neliniștită, dar supusă, Norma n-a îndrăznit să nesocotească interdicția și, în cele din urmă, unul din nepoții Marlènei, Peter, însoțit de un medic, a forțat ușa. A luat-o pe bunica lui în brațe și a adus-o în salon, o încăpere mai spațioasă. Marlène a cerut telefonul, carafa cu apă și a vrut s-o cheme pe fiica ei...

A murit cîteva ore mai tîrziu, murmurînd numele Mariei.

Am ferma convingere că a murit de epuizare. Era obosită de viață... După a nouăzecea aniversare, moralul ei începuse să se clatine :

— Nu mai trebuie să lupți, zicea. E prea greu. Iar am să primesc omagii, iar am să suport atacuri.

În ultimele două luni, mai ales, am simțit la ea un refuz de a se mai împotrivi, o pierdere a combativității. Flacăra abia mai pîlpîia.

— Ce mai durează, ce mult... repeta ea.

Cînd mă încumetam s-o întreb „ce faci ?", vorbă de care avea oroare, îmi răspundea :

— Ce mai pot să fac, îngerul meu ?

S-a stins încet, și mai degrabă moralul a părăsit-o decît fizicul. Două ore înaintea morții, doctorul, venit să-i acorde primele îngrijiri, i-a găsit o tensiune perfect normală.

Eu, care am ținut atît de mult la Marlène, care am petrecut atîtea ceasuri alături de ea, care am suferit atît de mult împreună cu ea, am sentimentul că, de fapt — după opinia ei —, spectacolul se sfîrșise.

— *Finita la commedia !* obișnuia să spună.

A hotărît că venise timpul să lase cortina. În Jurnal, scrisese chiar la începutul lunii mai, cu un umor ciudat :

— Cred că am să mor... Nu știu cum să explic senzația ce mă cuprinde, fiindcă n-am nici o experiență pe acest „tărîm"...

Marlène a murit liniștită, fără să se zbuciume. Nepotul ei o culcase pe divanul din salon, sub por-

tretele agățate pe perete. S-a stins sub privirea familiară a celor care au însemnat ceva în viața ei. Numai eu n-am fost acolo...

Ca să evite năvala profanatoare a fotografilor, nepotul ei Peter a avut ideea fericită să-i acopere trupul cu un drapel mare albastru, alb, roșu. Sînt convins că Marlène nici n-ar fi dorit altceva.

Șovăise întotdeauna între originea ei germană, naționalitatea americană și dragostea pentru Franța. Această sfîșiere a fost ilustrată de cele trei drapele care i-au acoperit rînd pe rînd sicriul : tricolorul francez pentru serviciul divin în biserica La Madeleine, stindardul înstelat al Statelor Unite pentru transportul pînă în Germania și, în fine, roșu și alb, culorile orașului Berlin, la depunerea în mormînt. Căci Marlène Dietrich își doarme somnul de veci la Berlin, alături de mama ei.

Știu că voise să fie înmormîntată în Franța, unde își căutase cu insistență un loc de veci. Să-și fi schimbat părerea la sfîrșitul vieții ? Să-i fi încredințat Mariei ultimele ei dorințe ? Tot ce se poate.

Adeseori Marlène îmi spunea că Germania nu mai era țara pe care o cunoscuse și că nu înțelegea să se mai întoarcă acolo. Dar căderea zidului Berlinului îi schimbase poate gîndurile, căci acest eveniment îi prilejuise o imensă bucurie. În ziua aceea m-a chemat la France-Inter, dorind să dea o declarație. Mă aflam la Alger și declarația a primit-o Ivan Levaï : „Mi-am lăsat valiza la Berlin“. Marlène își amintise, desigur, cîntecul astfel intitulat, pe care-l interpretase în filmul lui Billy Wilder, *Scandaloasa din Berlin* și, fără îndoială sub impresia mo-

mentului, a înțeles că lăsase o parte din sufletul ei în orașul tinereții și al debutului său...

*

Timp de aproape treizeci de ani am fost întrebat dacă îmi dădeam seama de „șansa nemaipomenită“ pe care o aveam de-a o cunoaște pe Marlène Dietrich, de a mă număra printre puținii intimi al uneia dintre ultimele staruri ale secolului. Escamotam răspunsul și mă mulțumeam să dau din cap, știind prea bine că această „șansă“ poate să aducă și durere. Totuși cei care mă întrebau aveau dreptate : nu mi-am prețuit cum se cuvine fericirea. E ca povestea cu icrele negre și cu cartofii : cînd mănînci în fiecare zi icre negre, ajungi să jinduiești după cartofi fierți, așa cum știa să-i facă Marlène, fierți în coajă, serviți uscați și cu un praf de sare pe deasupra.

Nu era prea ușor să te înțelegi cu Marlène. Așteptam poate mai mult decît era dispusă să-mi ofere pe plan afectiv. Dar, în ultimă instanță, ea hotăra în ce privește relațiile dintre noi, eu eram liber să rămîn sau să plec.

Puțin după moartea ei, am întîlnit-o pe devotata Norma, care a rezumat de minune ceea ce simțeam amîndoi :

— Femeia asta care ne-a ocărît de-atîtea ori, care ne-a copleșit cu reproșuri nejustificate, femeia asta de care ne-am ocupat cu totul dezinteresat, fără să așteptăm nimic în schimb și de la care de altfel primeam adesea mai mult decît nimic, femeia asta a ajuns să ocupe un loc atît de important în

viața noastră, încît astăzi sîntem în doliu, eu orfană și dumneata văduv.

Cînd mă gîndesc la toți acești ani, nu pot să nu încerc un simțămînt de frustrare. E poate cel pe care-l încercăm cu toții la dispariția unei ființe apropiate, cînd îți dai seama că n-ai făcut tot ce-ți stătea în putință pentru a o înțelege și că acum e prea tîrziu. Parcă o aud pe Marlène spunînd despre Sternberg :

— N-am înțeles...

Căci ea a cunoscut foarte bine această senzație de a trece pe lîngă cineva sau ceva. Profesional mai întîi, nu și-a dat seama la timp de importanța artistică a filmelor turnate între 1930 și 1935; sentimental apoi, a avut dragostea la îndemînă, dar a lăsat-o să zboare; afectiv, în sfîrșit, a refuzat să se dăruiască pe deplin familiei, ca și celor cîtorva persoane care au făcut efortul, pînă în ultimul moment, de a-i ține de urît în singurătatea ei.

„N-am înțeles...“, spunea. Oricum înțelesese, fără să-și facă iluzii, capcanele celebrității. Știa că starurile sînt exploatate pînă în ziua morții. Asta era jocul, îl accepta, dar nu fără teamă. Își dădea seama că instinctul feroce îi face pe ziariști și pe organizatorii de mondenități să simtă apropierea orei fatale și, cuprinși parcă de remușcări, ei se străduiesc să le acopere din nou cu flori pe unele vedete multă vreme neglijate, ba chiar date uitării. Ea, care nu primise niciodată un Oscar, se temea ca de foc de faimosul *death bed award*, premiul decernat actorilor prestigioși, dar nerecompensați, pentru „întreaga operă“, și care seamănă atît de bine cu ultima împărtășanie...

Marlène n-avea să facă excepție de la regulă. N-a primit Oscarul *in extremis*, dar s-a petrecut ceva asemănător. Organizatorii Festivalului de la Cannes, cu un fler de care pot fi mîndri, au ales un portret al ei pentru afișul ediției — fără autorizația artistei. Omagiu emoționant și plin de înțelesuri pentru unii, un ultim abuz pentru o vedetă atît de sensibilă față de exploatarea sălbatică a imaginii sale.

*

A fost întocmit un inventar al obiectelor din apartament... Nu cred că Maria ține să păstreze tot ce se afla în casa mamei ei : era vorba de obiecte uzuale, care n-au valoare decît pentru cîțiva colecționari. Miile de cărți au și fost oferite bibliotecii Ambasadei americane la Paris.

În ce privește restul, s-a constatat, din păcate, săvîrșirea mai multor furturi. Maria a observat astfel că dispăruse faimoasa haină de lebădă cu trenă, pe care Marlène o purta peste rochia cu paiete, la intrarea în scenă. Chiar și după moarte s-a dovedit că a fost victima gloriei sale.

Amabilă, Maria mi-a propus să-mi aleg o amintire, oricare-ar fi fost. Aveam însă amintirea Marlènei și nu mai doream altceva. Am acceptat, în fine, un obiect fără mare valoare, dar simbolic în ochii mei. Era o pancartă de lemn, datînd poate de la sfîrșitul secolului trecut, care atîrna odinioară deasupra intrării unor restaurante și hoteluri și care purta următoarea inscripție în englezește, cu litere roșii pe fond galben : „Nu închiriem camere artiștilor“.

Cînd fusesem invitat prima oară la cină la Marlène, cu aproape treizeci de ani în urmă, rămăsesem cu ochii pe această placă, a cărei prezență în apartamentul unei actrițe de cinema părea de-a dreptul ciudată. Și i-am spus.

— E de mirare că ai reținut tocmai asta, mi-a răspuns. În general, oamenii se opresc mai ales asupra portretelor. Ești cel dintîi care ai observat-o. Ea semnifică atîtea lucruri !

Semnifica poate, înainte de orice, că artiștii nu erau oameni ca toți ceilalți, și cu-atît mai puțin starurile. Simboliza poate destinul Marlènei : o femeie care, colaborînd cinci ani cu un cineast genial, s-a văzut ridicată la rangul de mit și exclusă pentru totdeauna din viața „normală". Această glorie extraordinară fusese gata s-o zdrobească și Marlène n-a scăpat decît hotărînd să se izoleze.

Avem cu toții în minte acele vedete dezabuzate care s-au destăinuit în memoriile lor : „Aș fi renunțat bucuroasă la cinematograf, dar nu știu să fac nimic altceva". Inscripția roșie pe fond auriu mi-a amintit o frază ce revenea adesea pe buzele Marlènei, cu o umilință puțin simulată, dar și cu regretul sincer al unei vieți pe care și-ar fi dorit-o puțin mai diferită :

— N-am fost decît o actriță...

*

Din legătura mea de chei am scos-o pe cea de la apartamentul din Avenue Montaigne 12, apartamentul în care locuise Marlène Dietrich. O pagină a fost întoarsă. Astăzi, cînd sînt cuprins de o melancolie prea *schmatzi*, cum ar fi spus Marlène,

cînd și alți prieteni dragi se pregătesc să mă părăsească, să-mi lipsească, mă gîndesc la cuvintele pe care mi le-a spus Marlène odată :

— Ți-ai pierdut mama, Louis, și curînd am să mor și eu, după cum o să mori și dumneata. O să fim sau nu regretați, n-are nici o importanță. Dar nu plînge trecutul : oamenii intră în viața noastră, fac o bucată de drum împreună cu noi, pînă la urmă însă ne părăsesc ; nu trebuie să le purtăm pică pentru asta... Așa e viața : stele sau pulbere de stele, nu sîntem, nici unii nici ceilalți, decît ființe omenești.

Merci!
Merci!
Marlène

1906. Împreună cu părinţii. Marlène plîngea privind fotografia

1930. Anul filmului *Îngerul albastru*

Que reste-t-il
De ces beaux jours
Quand je vidais
Les jolis seaux
Que reste-t-il
De nos amours —
Que la Poubelle !!!
Je m'occupe d'elle
Croyez le moi
C'est pas facile
Quoi que ce soit
Je fais d'mon mieux
Croyez le moi !!!

Refrain

Ea nu a fost niciodată „călător fără bagaj"

Tristețe,
nostalgie
sau
arta de a etala
bijuterii ?

Pălăriile i-au creat
întotdeauna
bună dispoziție

Fascinație ? Sex-appeal ?
Oricum, este hollywoodiană !

Unde sînt picioarele ?

1942... 1992.
Moda „Marlèn
nu se demodea

Unul
din costumele
favorite

1935. *Femeia şi paiaţa*
Ultimul film cu Joseph „von" Sternberg.
Filmul preferat al lui Marlène.
Cîteva accesorii, arta de a potrivi lumina, flori de hîrtie...
Geniul lui Sternberg

35. O vizită în timpul pauzei : Maurice Chevalier...

Marlène cineastă...
(în timpul turnărilor la *Hanul „Șapte păcate"*)

1935. *Femeia și paiața*

Marlène împreună cu soțul, fiica și un „prieten de familie" : Maurice Chevalier

Nu, nu e un film ! Este Marlène pe front

Un colțișor la țară,
în timpul turnărilor pentru
Martin Roumagnac

„Sinatra :
cel mai *drăguț*
dintre toți bărbații
pe care îi cunosc"
Marlène

„Dur în aparență,
ndru în adîncul inimii,
sne de a fi iubit“
Marlène

„No comment!"

17.9.90

12 Avenue Montaigne
75008 Paris

Mon cher Ami —
Encore mille Merci
et pardonnez moi, que
j'étais si bavarde!
La cause est la
solitude! Marlene →

Cher Louis

12 Avenue Montaigne

S'il vous plait
donnez moi une
liste de ce que je
vous dois. Je ne me
rappelle pas tout Marlene

26.5.88

Louis – alors –
alors – quel
travail hier
soir pour moi!!!
Comment vous
remercier!!!???
Si "METICULOUS"
Unique!!!

Marlene

1.3.[illegible]

12 Avenue Montaigne

Cher Louis —
Je suis consternée,
de votre silence!
Je me casse la tête!
quelle raison vous avez
pour ne pas répondre
à mes messages au
téléphones depuis plus
qu'une semaine???

Marlene

Je me fais des
soucis encore
et encore !!
Votre silence !! Marlène

„Rochia“... Silueta !

ouis Bozon —
court
me un lapin.
Matin,
après midi
l' court
encore.
ut en
ousant
l mange
sa faim.
ais où est
e tout

Du pauvre Lapin ?
Je pense vous
répondre
"De Faire Du Bien"
Et encore....
Entre autre..
Pauvre Lapin

Je suis
perdue
sans vous
Marlène

12, AVENUE MONTAIGNE
75008 PARIS

Prietenia,
cea mai prețioasă avere

l'un seul enfant – ma fille

M.D. Elle est le centre de ma vie – elle ne le sait pas, Dieu merci !

Cela serait un poids trop lourd, un poids que je ne veux pas lui poser.

L.B. Expliquez, chère Marlène, car ce que vous venez de dire est un peu vague !

M.D. D'être aimé à ce point là – n'est pas facile à supporter ou vivre avec.

Ma fille, Maria, n'a pas eu une vie facile mais elle s'est sortie toute seule toute entière, resplendissante – intelligente comme personne avant elle.

Maria...

• Fotografiile
provin din colecția particulară
a domnului Louis Bozon
și din
arhiva Sipa Press.

• Scrisorile manuscrise ale Marlènei Dietrich
provin din colecția particulară
a domnului Louis Bozon.

Louis Bozon, animator de radio și TV,
o voce caldă, care, de luni pînă vineri, în fiecare
dimineață la ora 5 le spune ascultătorilor săi :
„Réveillez-vous, on s'occupe du reste !"
a fost, din 1967 încoace,
fidelul *chevalier servant* și confidentul devotat
al Marlènei Dietrich.

„Marlène m-a ales", spune el cu naturalețe la începutul acestei cărți cu un titlu care bravează ridicolul, pentru a explica apropierea de unul din miturile cinematografului mondial.

O biografie pasionantă a actriței dispărute în 1992, în preajma deschiderii Festivalului filmului de la Cannes, și înmormîntate într-un cimitir berlinez.

Louis Bozon, unul dintre puținii ei confidenți din perioada pariziană, evocă o Marlène de fiecare zi, tandră sau tiranică, generoasă sau meschină, capabilă să cumpere o dată cincizeci de perechi de cizme sau să cîrpească o pernă veche ; o Marlène care prepară supe sau recomandă medicamente prietenilor ; o Marlène perfecționistă, care înaintea spectacolului verifică podeaua scenei cu ciocanul în mînă, în căutarea vreunui cui care i-ar putea agăța rochia...

Dar Louis Bozon nu ocolește nici reversul monstrului sacru, pentru care are o infinită delicatețe și înțelegere : Marlène, bătrîna doamnă abrutizată de șampanie, monstrul sacru tracasat de fotografi cocoțați pe macara ca să-i ia un instantaneu.

O carte plină de umor, de tandrețe și afecțiune, presărată cu mici anecdote, dezvăluind un star și o femeie cu un temperament ieșit din comun, cu defecte mari și calități imense — întruchiparea vampei în cinematograf și imaginea însăși a femeii fatale.

ISBN 973-96203-8-8

RAO International Publishing Company